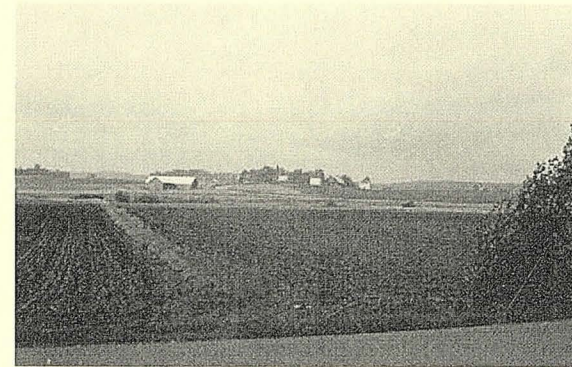
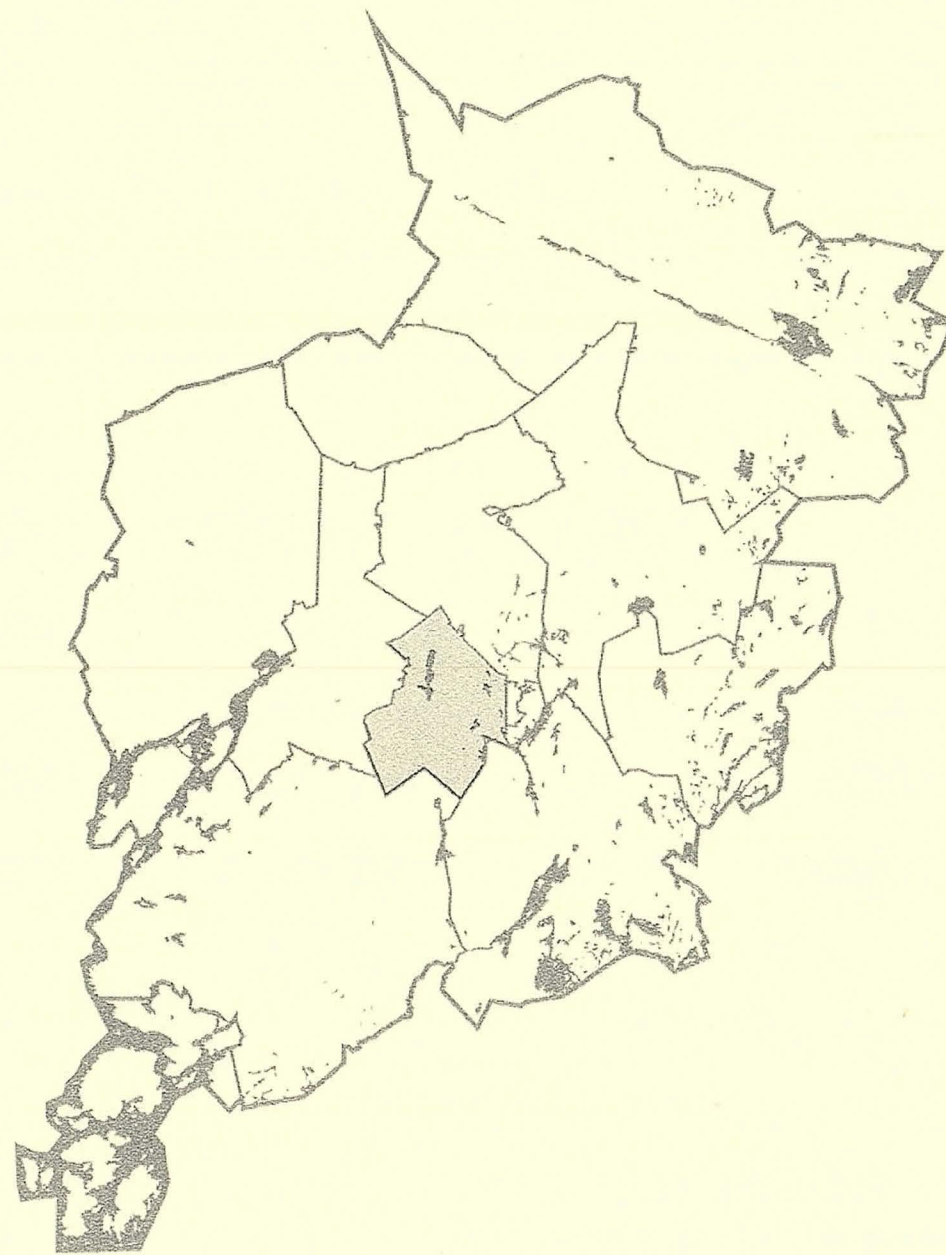

Wet. inreer

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA

SARAKUM 2000 - 2004 PROJEKTIRAPORTTI

MUURLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA ARVOT

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA
SARAKUM 2000 - 2004 PROJEKTIRAPORTTI

MUURLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA ARVOT

Turun maakuntamuseo
Varsinais-Suomen liitto
Salon seudun kunnat
Lounais-Suomen ympäristökeskus

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle	3
SARAKUM -projektin lähtökohdat	4
Projektin toteutus	4
Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman tutkimus	6
Kulttuuriympäristön elementit ja arvot	6
Tiedotus	8
Tulokset	8
MUURLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ	8
Kulttuuriympäristön tutkimus Muurlassa	8
Maankäyttö Muurlassa 1763-1812 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle	9
Hakola	10
Harjula	11
Iloniemi	15
Järvi	15
Kaivonpyöli yks.	20
Kaukelmaa	21
Kaukola	24
Kistola	28
Koski	34
Muurla	37
Pullola	44
Pyöli	46
Ranta	50
Ruotsala	53
Suoloppi yks.	56
Vähä-Pullola yks.	58
Äijälä	60
LIITTEET	64
Hankesuunnitelma	
Kohdeinventointilomake	
Alueinventointilomake	
Kartta kulttuurihistoriallisista arvoista	

Ohjausryhmän työskentelyyn osallistuneet:

Eero Löytönen, Varsinais-Suomen liitto, pj
Paula Silander, Turun maakuntamuseo, siht. 2003-2004
Janne Haikari, Turun maakuntamuseo siht. 2001-2002
Kaarin Kurri, Turun maakuntamuseo siht. 2000-2001
Simo Paassilta, Halikon kunta
Matti Rasila, Salon kaupunki
Jarmo Heimo, Salon kaupunki
Harri Kuivalainen, Salon kaupunki
Elise Lehikoinen, Salon kaupunki
Kari Kotiranta, Perttelin kunta
Risto Suomela, Perttelin kunta
Seppo Koskinen, Kiiikalan kunta
Heimo Puustinen, Kiskon kunta
Hannu Koisti, Kiskon kunta
Raimo Andstén, Suomensjärven kunta
Aarno Sola, Kuusjoen kunta
Kunnanjohtaja Pentti Vanhatalo, Perniön kunta
Leo Haltsonen, Someron kaupunki
Kari Lehtinen, Särkisalon kunta
Heikki Saarento, Varsinais-Suomen liitto
Hannu Aavikko, Varsinais-Suomen liitto, A projektin valvoja
Maarit Talamo-Kemiläinen, Turun maakuntamuseo
Heljä Brusila, Turun maakuntamuseo
Soilikki Franssila, Lounais-Suomen ympäristökeskus, B projektin valvoja
Teija Nokka, Lounais-Suomen ympäristökeskus
Antti Jaatinen, TE-keskus, maaseutuosasto
Päivi Suvanto, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit r.y.
Mia Puotunen, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit r.y.

Lukijalle

Kulttuuriympäristö on ihmisen jokapäiväinen elinympäristö, joka ilmentää ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Se on monikerroksinen kokonaisuus, jossa historiallinen kehitys näkyy eri-ikäisinä elementteinä ja alueelliset ominaispiirteet voidaan nähdä omassa asiayhteydessään ja osana laajempaa kokonaisuutta.

Kulttuuriympäristön voidaan sanoa olevan yhtä aikaa ainutkertainen ja uusiutuva. Kulttuuriympäristöä ja sen viestittämää identiteettiä kunnioittava suunnittelu ja rakentaminen luovat ympäristöä, joka herättää mielenkiintoa ja tuottaa mielihyvää. Hyvä kulttuuriympäristö vahvistaa historiaan, tapoihin ja traditioihin liittyviä arvoja ja luo jatkuvuutta niiden tasapainoiselle kehittämiselle.

Muurlan kulttuuriympäristö ja arvot –raportti on osa Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema eli SARAKUM -projektin raportoinnista. Projektin käynnistivät Salon seudun kunnat yhdessä Turun maakuntamuseon, Varsinais-Suomen liiton ja Lounais-Suomen ympäristökeskuksen kanssa vuonna 2000.

SARAKUM –projektin tavoitteena oli perustiedon tuottaminen rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja maisemasta ja sitä kautta alueen asukkaiden paikallisidentiteetin vahvistaminen ja alueen vetovoimaisuuden ja tunnettavuuden lisääminen. Hanke oli rahoituskellisesti jaettu kahteen (A ja B) osaan. Muurla kuului osaan A, jonka toteutus rahoitettiin osaan kuuluvien kuntien, Turun maakuntamuseon ja Varsinais-Suomen liiton rahoituksella sekä maakunnan kehittämisrahalla.

Muurlassa rakennusinventointia on tehty 1990-luvulla ja sitä täydennettiin SARAKUM -projektissa vuonna 2003, jolloin työn teki Janne Haikari. Muinaisjäännösinventointia on tehty vuosina 1963, 1992 ja 1994. Sen täydentämisen ja päivittämisen suoritti Esa Laukkanen. Projektin arkeologisen tutkimuksen ohjauksesta on vastannut tutkija Heljä Brusila. Maisemahistorian tutkimuksen teki Jaana Salmi. Kerätty ja päivitetty aineisto arvoitettiin asiantuntijatyöryhmässä, johon kuuluivat maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta ja tutkijat Eija Suna ja Paula Silander Turun maakuntamuseosta. Hankkeen vetäjinä ovat toimineet tutkijat Kaarin Kurri, Janne Haikari ja Paula Silander, joka on myös koostanut tämän raportin.

Kaikki hankkeeseen osallistuneet henkilöt ja rahoittajat ovat tehneet ansiokasta ja uranuurtavaa työtä ja siitä heille kaikille lämmin kiitos. Mittavan yhdessä tekemisen tuloksena on saatu aikaan monipuolinen ja varsin kokonaisvaltainen aineisto Muurlan kulttuuriympäristöstä ja sen pohjalta on laadittu tämä kattava ja monikäyttöinen raportti.

SARAKUM –projektin lähtökohdat

Maaseudun säilyminen elinvoimaisena ja viihtyisänä asuinympäristönä on asetettu tavoitteeksi useissa Varsinais-Suomea koskevissa kehittämissuunnitelmissa. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta keskeisessä asemassa on historialliset piirteensä säilyttänyt kulttuuriympäristö. Se takaa vankan perustan paikalliselle identiteetille. Tavoitteiden toteuttamiseksi Turun maakuntamuseo, Varsinais-Suomen liitto ja Lounais-Suomen ympäristökeskus yhdessä Salon seudun kuntien kanssa käynnistivät vuonna 2000 Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema (SARAKUM) –projektin. Projektin kohdealueena ovat Salon seudun 11 kuntaa / kaupunkia: Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Pertteli, Salo, Somero, Suomusjärvi ja Särkisalo.

Projektin taustalla olivat kokemukset Varsinais-Suomen alueella aiemmin toteutetuista vastaavan tyyppisistä Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektista ja Maisema-alueprojektista sekä eri viranomaisten ja toimijoiden yhteistyöfoorumina usean vuoden ajan toiminut Varsinais-Suomen kulttuuriympäristötyöryhmä. Sarakum –projektin tavoitteeksi asetettiin:

-Rakennettua ympäristöä ja maisemaa koskevan perustiedon tuottaminen ympäristönhoidon ja matkailun tukemiseksi.

-Alueen asukkaiden paikallisidentiteetin vahvistaminen.

-Alueen vetovoimaisuuden ja tunnettavuuden lisääminen

Projektin toteutus

Projekti toteutettiin vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana. Suunnittelutyö aloitettiin vuoden 2000 keväällä, jolloin selvitettiin inventointitilanne kuntakohtaisesti rakennetun ympäristön ja muinaisjäännösten osalta. Inventointitarpeiden lisäksi huomioitiin maakunnallisten kehittämissuunnitelmien ja maakuntakaavan tarpeet. Maakuntamuseon tutkija Kaarin Kurri laati hankesuunnitelman kesällä 2000 (Liite 1).

Hanke jaettiin projektisuunnitelmassa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa inventoitiin alueen rakennuskanta ja muinaisjäännökset sekä selvitettiin alueen maisemahistoria. Ensimmäinen vaihe ajoittui vuosille 2000 – 2003. Toisessa vaiheessa kerättyä aineistoa on analysoitu ja arvioitu. Toisen vaiheen lopussa julkaistaan raportit tutkimustuloksista kunnittain ja kylittäin. Analysoitu aineisto ja raportit luovat perustan kolmannelle vaiheelle, jossa on määrä hyödyntää tutkimustietoa erilaisissa pienemmillä alueilla rajatuissa hankkeissa.

Hankkeen rahoitusmalli muotoutui syksyllä 2000, jolloin projekti jaettiin rahoituksellisesti kahteen (A ja B) osaan. A-osaan kuuluivat Halikko, Kiikala, Muurla, Pertteli ja Salo. A-osan rahoitus koostui kuntien, Turun maakuntamuseon ja Varsinais-Suomen liiton osuuksien lisäksi maakunnan kehittämissuunnitelmasta, joka on tarkoitettu aluekehittämissuunnitelmissa määriteltyjen kehittämisen painopisteitä ja toimintalinjoja tukevien määräaikaisten kehittämishankkeiden toteuttamiseen. Projektin B-osaan tulivat Kisko, Kuusjoki, Perniö, Somero, Suomusjärvi ja Särkisalo. B-osan rahoitus koostui kuntien ja Turun maakuntamuseon osuuksien lisäksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen myöntämästä Euroopan aluekehitysrahaston (Etelä-Suomen tavoite 2 –ohjelma) rahoituksesta. Projektin molemmissa osissa kuntakohtainen rahoitusosuus määräytyi arvioitujen työtarpeiden mukaan, sillä inventointitilanne vaihteli suuresti eri kuntien välillä.

Toteutuneet kulut	2001	2002	2003	2004	2001 - 2004
LOS/EU					
Aika	1.5.-31.12.2001	1.1.-31.12.2002	1.1.2003-31.12.2003	1.1.2004-31.5.2004	
Palkka- ja sivukulut					
TMM/Rak.tutk. 38,10 / h	4.199,65	610,50	2.057,40		6.867,55
TMM/H.Brusila 38,10 / h	259,00	2.220,00	381,00		2.860,00
projektihenk. palkka	22.645,52	24.373,68	28.625,88	644,13	76.289,21
projektihenk. sosiaalisk.	7.045,43	7.375,45	8.763,60	200,68	23.385,16
Asiantuntijapalkkiot	873,13				
Matka- ja majoituskulut	992,62	1.290,56	1.372,51		3.655,69
Muut					
Materiaali- ja monistuskulut	1.473,33	505,04	1.027,90		3.006,27
Valokuvauskulut	840,94	2.002,00	3.216,38		6.059,32
Toimisto- ja laitekulut	731,62	1.301,40	1.627,38		3.660,40
Hallintokulut					
Muut kulut, ostopalvelut	391,26	690,58	60,53		1.142,37
Internetesitykset, ostop.					
Raportit					
Yhteensä	39.452,50	40.369,21	47.132,58	844,81	127.799,10

Toteutuneet kulut	2001	2002	2003	2004	2001 - 2004
Maakunnan kehittämissuunnitelma					
Aika	1.1.-31.12.2001	1.1.-31.12.2002	1.1.-31.12.2003	1.1.-31.3.2004	
Palkka- ja sivukulut			24.458,92		
TMM/Rak.tutk. 38,10 • / h	5.309,69	3330,00	2.247,90	1.077,20	11.964,79
TMM/H.Brusila 38,10 • / h	481,00	370,00	381,00		1.232,00
projektihenk. palkka	23.137,73	18737,86	16.713,37	3.367,53	61.956,49
projektihenk. sosiaalisk.	7.199,49	5654,37	5.116,65	1.049,44	19.019,95
Asiantuntijapalkkiot					
Matka- ja majoituskulut	1.269,13	801,40			2.070,53
Muut					
Materiaali- ja monistuskulut	841,00	522,62	269,44	2.146,25	3.779,31
Valokuvauskulut	524,75		227,00	22,70	774,45
Toimisto- ja laitekulut	798,90	1.106,19	845,91	173,20	2.924,20
Hallintokulut	706,39				
Muut kulut, ostop.	368,30	674,40			
Internet, ostop.					
Raportit					
Yhteensä	40.636,42	31.196,84	25.801,27	7.836,32	105.470,85

Turun maakuntamuseo vastasi projektin käytännön toteutuksesta. Maakuntamuseo etsi ja palkkasi tarvittavat työntekijät tutkimustyötä varten ja huolehti työn ohjauksesta sekä tietojen tallennuksesta. Projektin henkilöstönä pyrittiin mahdollisuuksien mukaan käyttämään tutkimusalueelta kotoisin olevia, sopivan koulutuksen omaavia henkilöitä. Vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana projektin määräaikaissa tehtävissä työskenteli yhteensä 16 henkilöä ja työkuukausia kertyi 85. Lisäksi vuonna 2000 ja 2003 maakuntamuseossa työharjoittelussa ja työllistämistuella työskennelleet henkilöt tekivät yksittäisiä projektiin kuuluvia tehtäviä. Projektin ohjaajana toimi vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana kolme tutkijaa: Kaarin Kurri (2000 – 2001), Janne Haikari (2001 – 2002) ja Paula Silander (2003 – 2004). He ovat hoitaneet projektiin liittyvät hallinnolliset toimet, kuten projektityöntekijöiden palkkauksen ja tutkimustyön ohjauksen ja vastanneet projektin taloudenhoidosta ja raportoinnista eri rahoittajatahoille sekä analysoineet projektissa tuotettua vanhaa rakennuskantaa ja maisemahistoriaa koskevan aineiston. Inventoituja kohteita on arvotettu tekeillä olevaa Salon seutukunnan maakunta-kaavaa varten. Arvotustyöhön ovat osallistuneet maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta sekä maakuntamuseon tutkijat Paula Silander ja Eija Suna. Projektin arkeologisen tutkimuksen ohjauksesta on vastannut maakuntamuseon tutkija Heljä Brusila. Projektin etenemistä ovat valvoneet ohjausryhmät, joissa on edustajia Salon seudun kunnista ja kaupungeista, Turun maakuntamuseosta, Varsinais-Suomen liitosta, Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta, TE-keskuksesta ja Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry:stä.

	2000	2001	2002	2003	2004	2000 - 2004		2001	2002	2003	2004	2000 - 2004
	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Yht. kk		Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk
Halikko		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk Kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointi-aineiston pohjalta, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Arvottaminen, kunta-kohtainen raportti	5 kk	Kisko	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1kk Rakennusinventointi, Fil. yo Paula Silander, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1kk Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 3 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Virva Lompolo, 3 kk Täydennysinventointi, kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta FM Eija Hurme, 1kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	12 kk
Kiikala	Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi / 2 kk	Rakennusinventointi HuK Johanna Kurppa, 1 kk Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 3 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 2 kk	Täydennysinventointi, Fil. yo Patrik Lustig, 1 kk	Arvottaminen, kunta-kohtainen raportti	9 kk	Kuusjoki				Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	
Muurla		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk Täydennysinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Arvottaminen, kunta-kohtainen raportti	7 kk	Perniö	Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2kk Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi, 2 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1kk Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi, 5kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	13 kk
Muurla		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk Täydennysinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Arvottaminen, kunta-kohtainen raportti	7 kk	Somero	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk Rakennusinventointi, Eija Hurme 1,5 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	8,5 kk
Pertteli		Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk / Eija Hurme, 1 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Jouko Pukkila, 3 kk	Raportin kirjoitus, FM Janne Haikari 1 kk	Arvottaminen, kunta-kohtainen raportti	7 kk	Suomusjärvi	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 2 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk, Rakennusinventointi FM Janne Haikari, 1 kk	Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 1 kk Karttojen piirtäminen, Päivi Vuorio, 1kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk
Salo	Täydennysinventointi, Kati Kostamo, 2,5 kk Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FK Eeva Raike, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk		Kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, HuK Jaana Salmi, 1 kk / HuK Tellervo Saukonniemi, 1 kk Arvottaminen, kunta-kohtainen raportti	10,5 kk	Särkisalo	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk	Muinaisjäännösinventointi, HuK Juha Ruohonen, 2 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk Täydennysinventointi, kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, FM Eija Hurme, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	5 kk
				Muinaisjäännösinventointien taulukointi ja vienti paikkatietojärjestelmään, FM Kaisa Lehtonen, 1 kk		1 kk	Yhteensä	13 kk	15 kk	17,5		45,5 kk
Yht.	6,5 kk	13 kk	9 kk	9 kk	2 kk	39,5 kk						

Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman tutkimus

Rakennetun kulttuuriympäristön tutkimuksen merkitys osana museotyötä on korostunut 1970-luvulta lähtien, jolloin maaltamuuton ja rakennemuutoksen vaikutukset alkoivat näkyä suomalaisessa maisemassa. Tutkimus- ja suojelutyöhön tarvittava tietoaineisto kerätään rakennuskannan ja muinaisjään-
nösten inventoinneilla sekä maisemahistorian selvityksillä.

Turun maakuntamuseossa rakennusinventointia on tehty yhteistyössä kuntien kanssa 1980-luvun alkupuolelta lähtien. Yleisenä kehityspiirteinä rakennetun ympäristön tutkimuksessa voidaan pitää pyrkimystä kokonaisvaltaisempaan tutkimukseen. Yksittäisten kohteiden sijasta rakennuksia ja kulttuuriympäristöä on ryhdytty tarkastelemaan kokonaisuuksina. Toinen tärkeä kehityspiirre on uuden teknologian hyödyntäminen aineiston käsittelyssä. Tietokannat ja paikkatietojärjestelmät ovat merkittävästi helpottaneet kulttuuriympäristön kokonaisvaltaista tarkastelua.

Tavoitteena on ollut kerätä tiedot kaikista ennen vuotta 1940 rakennetuista rakennuksista. Tämä perusrajaus perustuu rakentamisen ja arkkitehtuurin yleiseen historiaan, sekä työn priorisoimiseen tietojen keräämiseksi ensin vanhimmista ja uhanalaisimmista kohteista. SARAKUM –projektissa rakennusinventointien inventointikriteereitä on tarkennettu silmällä pitäen projektin yleisiä tavoitteita. Käytännössä tämä on tarkoittanut valikoivaa rakennusinventointia, koska käytettävissä olevien resurssien puitteissa kaikkia vanhoja rakennuksia ei ole pystytty inventoimaan, vaan inventoitavat kohteet on valittu rakennustaiteellisten, historiallisten, maisemallisten tai muiden kriteerien perusteella. Toisin sanoen inventoija on valinnut vanhasta rakennuskannasta kohteet, jotka edustavat parhaiten oman aikansa rakennustapaa, sijaitsevat maisemallisesti ja / tai historiallisesti keskeisellä paikalla tai joilla on muuta historiallista tai antikvaarista arvoa. Valikoiva inventointi painottuu käytännössä lähinnä kantatilojen rakennuskannan inventointiin. Valikoiva inventointi on tukijalle haasteellista. Valikointia ohjaavien kriteerien pitäminen yhdenmukaisina eri alueiden välillä on vaikeaa, kuten myös kriteerien suhteuttaminen toisiinsa. Valikoiva inventointi tuottaa joka tapauksessa yleiskuvan, jota on mahdollista täydentää myöhemmin. Inventointitietojen täydennys ja päivitys on tärkeää myös kohteissa vuosien kuluessa tapahtuvien muutosten vuoksi. Historiallisten piirteiden säilyttämiseksi kulttuuriympäristössä kiinteistöjä ja alueita on välttämätöntä inventoida myös tulevaisuudessa. Salon seudun kunnissa rakennusinventoinneissa on tallennettu tiedot noin 7 400:stä kiinteistöstä ja noin 900 kylästä.

Rakennusinventoinnissa aineistoa kertyy tuhansista kohteista, minkä vuoksi tiedon laadun lisäksi keskeiseksi tekijäksi muodostuu sen hallittavuus. SARAKUM –projektissa tuotetut inventoinnit on tallennettu kiinteistöittäin (Liite 2) ja kylittäin (Liite 3) tietokantaan, mistä ne ovat siirrettävissä koordinaattien avulla paikkatietojärjestelmään, jolloin niitä voidaan hyödyntää monin eri tavoin ja tarkastella yhtä aikaa muiden aineistojen kanssa.

Kulttuuriympäristön kokonaisvaltaista tarkastelua tukee merkittävästi maisemahistoriantutkimus. Maisemahistorian tutkimuksessa vanhaa maisemaa verrataan nykymaisemaan vanhojen karttojen avulla. Näin saadaan tietoa maiseman elementtien iästä. Vanhat kartat kertovat tieurien kulusta, kylätonttien ja talojen sijainnista, peltojen ja niittyjen laajuudesta sekä monista muista oman aikansa maisemapiirteistä. Projektissa on käytetty metodologia, joka otettiin Turun maakuntamuseossa käyttöön 1990-luvulla, ja jossa tietotekniikkaa hyväksi käyttäen vanha kartta piirretään nykyisen peruskartan päälle MapInfo –ohjelman avulla. Aineistoksi on valittu isojaon kartta-aineisto, sillä suurimmassa osassa Varsinais-Suomea se on ensimmäinen riittävän tarkassa mittakaavassa tehty aineisto, joka voidaan täsmällisesti asettaa nykyisen peruskartan päälle. Useissa tapauksissa sen katsotaan edustavan myös keskiaikaista maankäyttöä. Oletuksen paikkansapitävyyttä on aikaisemmissa maisema-alueprojekteissa testattu siten, että joidenkin kylien maankäyttökarttoja on verrattu keskenään neljältä eri aikatasolta: noin 1690-, 1790-, 1890- ja 1990-luvuilta. Hyödynnettäessä tällä menetelmällä isojakokartta-aineis-

toa, tuloksena ovat kyläkohtaiset maisemahistorian kartat, joissa on kaksi tasoa: päällä värillinen isojaon aikaista maankäyttöä kuvaava taso ja alla nykyinen peruskartta. Salon seudun kunnissa isojako toteutettiin 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkuvuosina. SARAKUM –projektissa kaikkien alueen kuntien jokaisesta kylästä, josta on ollut saavissa isojakokartta tai muu samalta ajalta oleva kartta, on tehty maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kartat toimitetaan kuntien käyttöön sekä paperitulosteina että paikkatietomuodossa, jolloin sitä on helppo hyödyntää kunnan omiin tarpeisiin.

Kulttuuriympäristön elementit ja arvot

Kulttuuriympäristön arvotuksen merkittävyyttä korostavat valtioneuvoston 30.11.2000 määrittämät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, joissa kulttuuriympäristön osalta peruslähtökohdaksi määritellään *kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen turvaaminen*. Valtakunnallisesti merkittäviä vanhoja rakennuksia, kulttuuriympäristöjä ja maisema-alueita ovat määrittäneet Museovirasto ja Ympäristöministeriö.

Turun maakuntamuseon kulttuuriympäristön tutkimusmallissa inventoinnit ja maisemahistorian tutkimus ovat tutkimustyön ensimmäinen vaihe. Ne muodostavat perustan toiselle vaiheelle, jossa tuotetun aineiston perusteella analysoidaan ja arvotetaan tutkimuksen kohteena oleva kulttuuriympäristö niin yksittäisten kohteiden kuin maisemakokonaisuuksien osalta. Arvottaminen on erittäin vaativa ja vastuullinen tehtävä. Siinä määritellään kohteen – rakennuksen, kylän, alueen – kulttuurihistoriallinen arvo. Yksittäisen kohteen arvoon vaikuttavat esimerkiksi sen ikä, siihen liittyvät historialliset tapahtumat, vanhojen piirteiden alkuperäisyys ja säilyneisyys sekä kohteen ja ympäristön suhde. Arvojen määrittäminen on aina sidoksissa omaan aikaansa: tutkijat määrittävät ne asiantuntemuksensa ja kokemuksensa perusteella eri kohteita keskenään vertaillen. Mainittujen kriteerien keskinäinen merkittävyys ei ole yksiselitteinen, ja toisaalta kohteessa tapahtuvat muutokset, esimerkiksi rakennuksissa peruskorjaukset, vaikuttavat sen kulttuurihistorialliseen arvoon. Siksi kulttuuriympäristön inventointi on jatkuva prosessi, joka edellyttää tietojen jatkuvaa päivittämistä.

Rakennusinventointeihin liittyvä arvotus suoritetaan kiinteistökohtaisesti tarkastellen rakennusten ominaisuuksia ja sijaintia edellä mainittujen kriteerien pohjalta. Kaikki vanhat kylätontit arvotetaan kokonaisuuksina, muut arvotettaviksi valittavat alueet valitaan tapauskohtaisesti kerätyn materiaalin ja tutkimuksen perusteella. Arvotettavaksi alueeksi voidaan valita esimerkiksi vanha torppa-alue tai teollisuusalue. Arvotettu aineisto yhdistetään tekemällä niin sanotut arvokartat, joihin kootaan arvokkaat rakennukset ja alueet, arvokas avoin maisema (rintapellot), vanha tiestö ja muinaisjäänökset. Muinaisjäänökset, arvokkaat rakennukset ja arvoalueet näkyvät kartalla omina symboleinaan, jotka kertovat myös niille annetun arvon. Maisemahistorian kartoista arvokartalle siirretään vanha avoin viljelysmaisema yhtenäisenä alueena, vanhat kylätontit, tieurat ja vesistöt. Arvokartta on yhteenveto vanhasta maisemarakenteesta, sen arvoista ja suhteesta nykymaisemaan. Digitaalisessa muodossa (MapInfo-tiedostoina) olevien karttojen symboleita ja alueita osoittamalla näkyviin saadaan niihin liitetty tiivistetty tieto sen historiasta, ominaisuuksista ja arvoista.

Arvottaminen on tehty arvomääreillä *Valtakunnallinen, Seudullinen, Paikallinen, Maisemallinen ja Historiallinen*. Näitä määreitä käytetään sekä kiinteistöjen että alueiden arvottamisessa. Periaatteessa määreistä kolme ensimmäistä viittaavat kohteen yleiseen merkittävyyteen koko Suomen kulttuuriympäristössä mitattuna edellä mainituilla useilla arvokriteereillä ja kaksi viimeistä kohdetta koskevaan yksittäiseen arvokriteeriin. Käytännössä myös kaksi viimeistä perustuvat useisiin kriteereihin, toisin sanoen *maisemalliseksi* arvotetulla kiinteistöllä voi olla rakennustaiteellisia ja historiallisia arvoja.

Valtakunnallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, joka kokonaisuutena ja yksittäisten rakennusten tasolla edustaa erityisen hyvin omalle ajalleen tyypillistä miljöötä ja on antikvaarisesti erittäin hyvin säilynyt. Kokonaisuutta ei riko myöhempien aikojen rakentaminen, ja rakennusten vanhat piirteet ovat säilyneet.

Esimerkiksi erityisen hyvin säilynyt kylätontti historiallisen tieuran varressa, jossa on jäljellä kantatiloja vanhoilla paikoillaan antikvaarisesti hyvin säilyneine rakennuksineen ja pihapiireineen.

Kiinteistö: Pihapiiri tai rakennus, joka on rakennustaiteellisesti ja / tai –historiallisesti ainutlaatuinen. Antikvaariset arvot ovat säilyneet hyvin, ja rakennukset sijaitsevat maisemallisesti merkittävällä paikalla.

Esimerkkejä: 1) Vanhalla kylätontilla, historiallisella paikallaan sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa erittäin hyvin säilynyt vanha päärakennus ja vanhoja talousrakennuksia, jotka muodostavat ehjän perinteisen talonpoikaispihiirin. 2) Kartano, jossa antikvaarisesti hyvin säilynyt ja rakennustaiteellisesti merkittävä päärakennus sekä kokonaisuutena hyvin säilynyt pihapiiri talousrakennuksineen.

Seudullisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Hyvin säilynyt rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa rakennukset edustavat ajalleen tyypillistä ja antikvaarisesti hyvin säilynyttä rakennusperinnettä. Kaikki vanhat kylätontit, jotka ovat edelleen asumiskäytössä ja toimivat kantatilojen talouskeskuksina.

Esimerkkejä: 1) Kylätontti, jossa kantatilan talouskeskus tai kantatilojen talouskeskuksia on säilynyt alkuperäisellä kylätontilla. 2) Historiallisesti ja rakennustaiteellisesti erittäin arvokkaat teollisuus-, kartano- ym. kokonaisuudet.

Kiinteistö: Hyvin säilynyt maatilan talouskeskus, kartano, vanha teollisuuslaitos tai muu arkkitehtonisesti ja rakennushistoriallisesti erittäin arvokas yksittäinen rakennus. Esimerkiksi vanhalla kylätontilla sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa hyvin säilynyt vanha päärakennus.

Paikallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa on vanhaa hajottavia tekijöitä, mutta joka on paikallishistoriallisesti merkittävä tai jossa alkuperäisiä ympäristörakenteellisia ja rakennustaiteellisia piirteitä on vielä jäljellä. Esimerkiksi kylätontti, josta on siirretty tai purettu vanhojen kantatilojen rakennuksia, mutta tontti on edelleen asuinkäytössä ja siellä sijaitsee pientila.

Kiinteistö: Rakennustaiteellisesti tai paikallishistoriallisesti merkittävä rakennus tai pihapiiri, jossa on toteutettu yksittäisiä vanhoja piirteitä rikkovia uudistuksia, mutta vanha yleisilme on säilynyt pääpiirteissään, tai antikvaarisesti hyvin säilynyt rakennus tai pihapiiri, joka rakennustaiteellisesti ja asutushistoriallisesti edustaa yleistä kohderyhmää.

Esimerkkejä: 1) Vanhalla kylätontilla sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa toteutettu osittaisia uudistuksia (peruskorjaukset, laajennukset) huomioimatta antikvaarisia arvoja. 2) Torpan, mäkituvan tai 1900-luvun alkupuolella syntyneen uudistilan pihapiiri, jossa antikvaarisesti hyvin säilyneet rakennukset.

Maisemallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, joka on paikallishistoriallisesti merkittävä, mutta jossa on toteutettu muutoksia vanhaa huomioimatta tai joka on kokonaisuudessaan niin uusi ja yleinen, ettei se (vielä) ole asutushistoriallisesti korostettavan merkittävä. Rakennuksia on purettu ja/ tai niissä on toteutettu merkittäviä uudistuksia (laajennukset, peruskorjaukset) ja/ tai vanhan rakennuskannan joukkoon on rakennettu runsaasti uutta kuitenkin vanhoja antikvaarisia arvoja kokonaan menettämättä, tai alue on asutushistorialtaan nuori.

Esimerkkejä 1) Kylätontti, josta on purettu tai siirretty kantatilojen talouskeskuksia, mutta tontti on edelleen asuinkäytössä ja siellä sijaitsee esim. asutustila, jonka päärakennus 1940-50-luvulta tai uudempi. 2) Rintamamiestilojen ja muiden 1940-50-luvun tilojen aluekokonaisuus tai 1940-1950-luvulla syntynyt huvila- ja loma-asuntoalue.

Kiinteistö: Vanha rakennus tai pihapiiri, jossa antikvaariset arvot ovat hävinneet, mutta joka sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla tai on tärkeä osa historiallista aluekokonaisuutta, tai vanha rakennus/pihapiiri, jossa antikvaarisia arvoja on jäljellä, mutta joka sijaitsee syrjäisessä paikassa ja edustaa asutushistoriallisesti yleistä kohderyhmää.

Esimerkkejä: 1) Kantatila, jonka päärakennuksessa toteutettu suuria peruskorjauksia huomioimatta antikvaarisia arvoja, tai jonka vanha päärakennus on kokonaan purettu, mutta talouskeskus sijaitsee edelleen vanhalla kylätontilla. 2) Torppa tai mäkitupa, jossa antikvaarisia arvoja on jäljellä, mutta rakennukset sijaitsevat syrjäisellä paikalla. 3) Rintamamiestila, jossa 1940-50-luvulla tehdyt rakennukset ovat säilyneet hyvin vanhassa asussaan.

Historiallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa vähän tai ei ollenkaan jäljellä antikvaarisia ja maisemallisia arvoja rakennusten peruskorjausten ja uudisrakentamisen vuoksi, tai rakennukset on voitu kokonaan purkaa, mutta alueeseen liittyy paikallishistoriallisesti merkittäviä rakennuksia tai tapahtumia tai historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Myös vaihtoehtoisesti alue, joka on asutus- ja rakennushistoriallisesti nuori.

Esimerkkejä: 1) Kylätontti tai torppa-alue, jolta kaikki vanhat rakennukset on purettu. 2) Tehdas tai teollisuusalue, jossa on jäljellä vanhoja rakennuksia, mutta niiden antikvaarinen arvo vähäinen.

Kiinteistö: Mikä tahansa peruskorjauksessa tai muusta syystä antikvaariset arvonsa kokonaan menettänyt vanha rakennus, joka ei sijaitse maisemallisesti merkittävällä paikalla, mutta jolla on asutushistoriallista merkitystä.

Esimerkkejä: 1) Voimakkaasti peruskorjattu rakennus, jossa on asunut tai toiminut historiallisesti merkittävä henkilö. 2) Kantatilan talouskeskus, jossa ei ole jäljellä vanhaa päärakennusta tai muitakaan vanhoja rakennuksia, mutta jolla kantatilana on asutushistoriallista arvoa.

Tiedotus

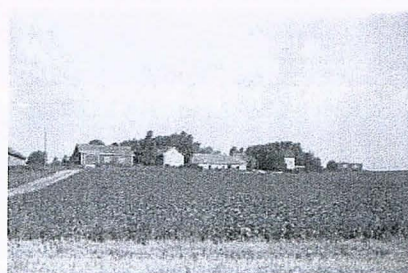
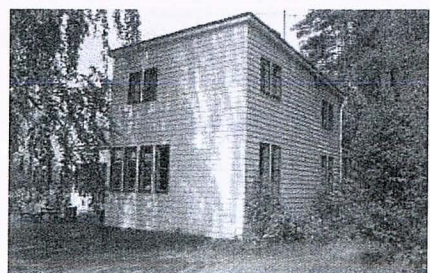
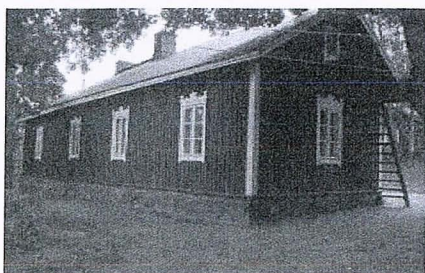
Projektin alkuvaiheessa kesäkuussa 2001 järjestettiin tiedotustilaisuus Halikon Rikalanmäellä. Tilaisuudessa esiteltiin projektin tavoitteet Salon seudun tiedotusvälineille. Kesäkuun toisena päivänä vuonna 2004 järjestettiin seminaari, jossa esiteltiin SARAKUM-projektin tuloksia ja koottua aineistoa. Tutkimusten edetessä projektin aikana keskityttiin kuntakohtaiseen tiedottamiseen levittämällä tietoa rakennus- ja muinaisjäännösinventoinneista niissä kunnissa, joissa tutkimuksia on tehty. Tiedotuskanavana käytettiin kuntatiedotteita, kuntien www-sivuja sekä paikallislehtiä. Tärkeässä osassa tiedottamisessa ovat olleet projektin www-sivut (<http://www.turku.fi/museo/Sarakum>), jotka luotiin vuoden 2001 lopulla. Sivuilla esitellään projektin tavoitteet, aikataulu, tutkimusmenetelmät, henkilöstö sekä yhteystiedot. Vuoden 2003 aikana ryhdyttiin valmistelemaan projektin tuottaman aineiston siirtämistä internetiin. Se toteutettiin keväällä 2004 yhteistyössä Varsinais-Suomen liiton ja Salon seudun Vihreä Laakso -hankkeen kanssa. Lounaispaikan sivuilta löytyvät maisemahistoriakartat, muinaisjäännökset sekä kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja arvokkaat alueet.

Tulokset

Hankkeen aikana on tuotettu kattava, monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto alueen muinaisjäännöksistä, rakennetusta ympäristöstä ja maisemahistoriasta. Salon seudun kuntien alueella on tallennettu tiedot noin 7 400 kiinteistöstä ja noin 900 kylästä. Kaikkien alueen kuntien jokaisesta kylästä, josta on ollut saavissa isojakokartta tai muu samalta ajalta oleva kartta, on tehty maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kerätyn aineiston pohjalta on määritelty kohteiden ja alueiden kulttuurihistorialliset arvot. Arvotettu aineisto on yhdistetty tekemällä niin sanotut arvokartat, joihin on koottu arvokkaat rakennukset ja alueet sekä muinaisjäännökset. Maisemahistorian kartoista arvokartalle siirretään vanha avoin viljelysmaisema, vanhat kylätontit ja tieurat.

Projektissa tuotettu materiaali on kokonaisuudessaan tallennettu Turun maakuntamuseon tietokantaan ja arkistoon. Kunnat saavat aluettaan koskevan materiaalin sekä paperitulosteina että sähköisessä muodossa. Kustakin kunnasta tehdään CD-rom, johon on koottu kuntaa koskeva aineisto. CD-romille on tallennettu arvokartat ja maisemahistoriakartat sekä kiinteistötiedot paikkatietomuodossa (MapInfo). Raporttiin on koottu kunnan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet ja arvoalueet, maisemahistoriakartat ja arvokartta. Inventointitietokannasta (Access) toimitetaan käyttöversio kunnille. Inventointitiedot on myös tulostettu ja toimitettu kuntiin.

Paikkatietoaineistoa on viety Vihreä laakso -hankkeen ja Varsinais-Suomen liiton tuella Varsinais-Suomen paikkatietokeskuksen ylläpitämän palvelimen avulla internetiin Salon seudun ympäristökartastoon (<http://www.lounaispaikka.fi/ymparistokartasto/>), jossa tietoaineisto on kaikkien kiinnostuneiden ulottuvilla.

MUURLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kulttuuriympäristön tutkimus Muurlassa

Muinaisjäännösinventointi oli viimeksi suoritettu vuonna 1963 (Huurre), osainventointi 1992 (H-P Schulz) ja 1994 (Strandberg). Rakennusinventointi oli aloitettu Muurlassa vuonna 1992. SARAKUM-projektissa oli varattu Muurlan alueelle yhteensä kuusi työkuukautta, joista käytettiin yksi rakennusinventointien täydennykseen ja päivitykseen, kaksi maisemahistorian tutkimukseen ja kolme muinaisjäännösinventointiin. Lisäksi käytettiin yksi kuukausi analysointiin ja arvotukseen.

Muurlassa 1990-luvulla suoritettua rakennusinventoinnissa oli tallennettu tiedot noin 470 kiinteistöstä. SARAKUM-projektissa jatkettiin inventointityötä ja päivitettiin aikaisemmin suoritettuja inventointeja. Aikaisempia inventointeja täydennettiin alueinventoinneilla, joita on tehty yhteensä 22 kylän alueelta. Muurlassa on inventoitu kaikki ennen vuotta 1940 rakennetut rakennukset sekä kaikki kantatilat riippumatta niiden rakennuskannan iästä. Inventointien lähdeaineistona on käytetty pääasiassa Varsinais-Suomen maanmittaustoimiston arkiston historiallista kartta- ja asiakirja-aineistoa, paikallishistorioita ja kentällä kerättyä materiaalia.

Kaikista kylistä on tehty maisemahistoriakartta ja määritelty arvoalueet. Ainoastaan Vähäpullolan kylästä ei ollut saatavissa isojaon aikaista maankäyttökarttaa, joten siitä ei voitu tehdä maisemahistorian rakennetta kuvaavaa karttaa.

Kerätty inventointiaineisto analysoitiin ja arvotettiin määreillä *Valtakunnallinen*, *Seudullinen*, *Paikallinen*, *Maisemallinen* ja *Historiallinen*. Arvomääreiden kriteerit on selvitetty aiemmin kappaleessa *Kulttuuriympäristön elementit ja arvot* (s. 6-7). Raporttiin on koottu kaikki arvotetut kiinteistöt ja alueet. Muurlasta arvotettiin kulttuurihistoriallisin perustein 238 kiinteistöä ja 30 arvoaluetta. Analysoitu aineisto on yhdistetty liitteenä, olevaan kulttuurihistoriallisia arvoja esittävään karttaan, johon on merkitty arvotetut kiinteistöt ja arvoalueet symbolein sekä vanha avoin viljelysmaisema, vanha tieverkosto, vanhat kylätontit ja muinaisjäännökset Muurlan kunnan alueelta.

Maisemahistoriakartat on tehnyt Jaana Salmi vanhojen karttojen ja asiakirjojen pohjalta. Rakennusinventoinnin täydennyksen ja päivityksen teki Janne Haikari vuonna 2003. Raportissa käytetyt valokuvat ovat inventoijien ottamia ja ne on arkistoitu Turun maakuntamuseon arkistoon. Päivitetty ja kerätty aineisto on arvotettu asiantuntijatyöryhmässä, johon ovat kuuluneet maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta ja tutkijat Eija Suna ja Paula Silander Turun maakuntamuseosta.

Muinaisjäännösinventoinnin suoritti Esa Laukkanen vuosina 2002 ja 2003. Muinaisjäännösinventoinnista on tehty erillinen raportti, jota säilytetään Turun maakuntamuseon arkistossa. Raportista on toimitettu kopiot Museovirastoon ja Muurlan kuntaan.

Tässä raportissa esitetään SARAKUM-projektissa tuotettu arvotettu inventointiaineisto kylittäin järjestettynä. Kylistä on alueinventoinnin mukainen lyhyt yhteenveto alueen historiasta, maisemasta ja nykytilasta. Arvotetut alueet ja kiinteistöt on lueteltu kylittäin ja niihin liittyy lyhyt sanallinen kuvaus. Valokuvat ovat esimerkinomaisia ja niissä on pyritty kattavasti esittelemään vain valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät kohteet. Viereisellä sivulla on koko Muurlan kunnan alueelta maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kartan avulla voidaan helposti paikallistaa vanhojen asuinpaikkojen, peltojen, niittyjen, myllyjen, teiden ym. maisemaan liittyvien elementtien sijainti. Vastaavanlainen maisemahistoriakartta esitetään suuremmissa mittakaavassa (1:10 000) kylittäin. Raporttiin kootut arvotetut alueet ja kiinteistöt on numeroitu kohdenumerolla, jonka avulla ne löytää liitteenä olevasta kulttuurihistoriallisesta arvokartasta.

MUURLAN KUNTA

Maankäyttö vv. 1763-1812 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

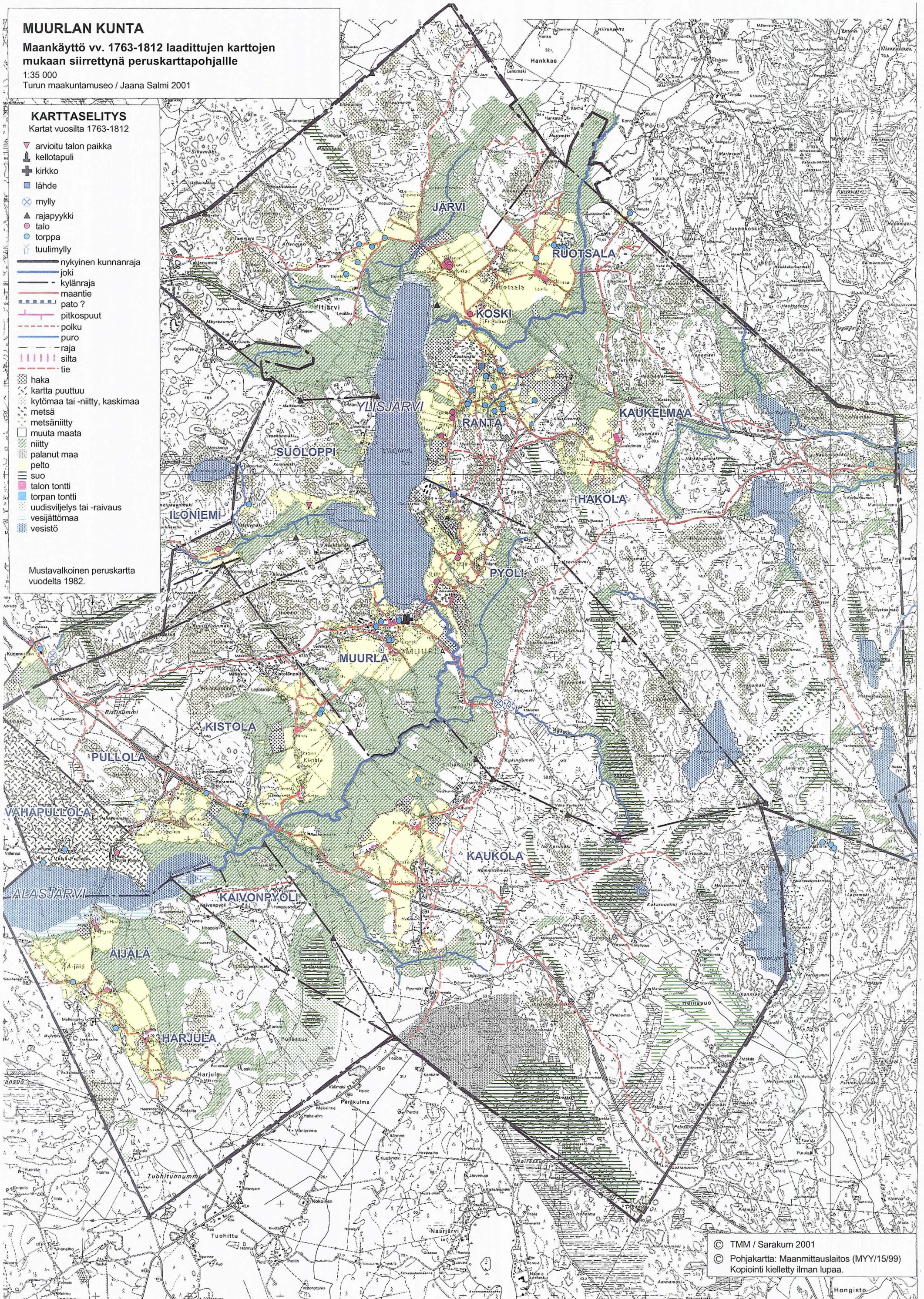
1:35 000
Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KARTTASELITYS

Kartat vuosilta 1763-1812

- ▼ arvioitu talon paikka
- ⬆️ kellotapuli
- ✚ kirkko
- lähde
- ⊗ mylly
- ▲ rajapyykki
- talo
- torppa
- ⊗ tuulimylly
- nykyinen kunnanraja
- joki
- kylänraja
- maantie
- pato ?
- pitkospuut
- polku
- puro
- raja
- silta
- tie
- ▨ haka
- ▨ kartta puuttuu
- ▨ kytömaa tai -niitty, kaskimaa
- ▨ metsä
- ▨ metsäniitty
- ▨ muuta maata
- ▨ niitty
- ▨ palanut maa
- ▨ pelto
- ▨ suo
- ▨ talon tontti
- ▨ torpan tontti
- ▨ uudisviljelys tai -raivaus
- ▨ vesijättömaa
- ▨ vesistö

Mustavalkoinen peruskartta
vuodelta 1982.

KUNTA
Muurla
ARVOALUE
Vanha kylätontti

KYLÄKOSA
Hakola
ARVOTUS
Historiallinen

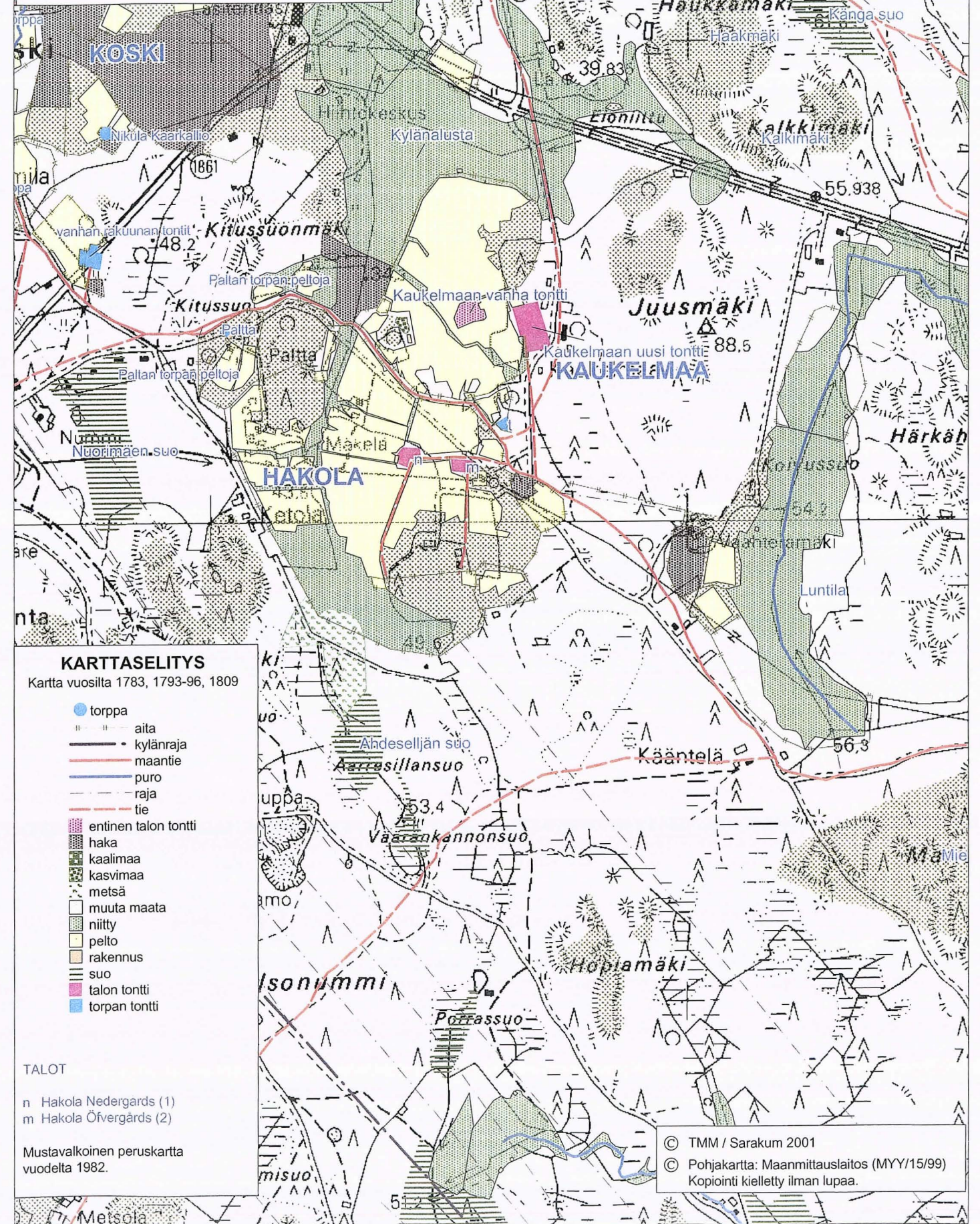
KOHDENO
1

KUVAUS
Hakolan vanhalla kylätontilla on ollut isojaan aikaan hieman toisistaan erillään Ylitalon ja Alitalon taluskeskukset. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös.

MUURLA: HAKOLA

Maankäyttö vv. 1783, 1793-96 ja 1809 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000
Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Harjula

Maisema

Kylän maisemaa hallitsee Yläharjulan tilan rakennusryhmä ja päärakennus, joka on huonokuntoinen. Kylän läpi kulkee Tuohituntie, josta erkanee Pullassuontie. Maaston pinnanmuodot ovat vaihtelevia. Kylä muodostaa selkeän kokonaisuuden kantatiloineen ja siihen liittyneine entisine alustalaistiloineen.

Historia

Harjulan kylä on syntynyt 1300-luvulla uudisasutuskylänä, jonka asukkaat saapuivat etelästä Perniöstä käsin. Varsinais-Suomen maakirjaan vuodelta 1540 Harjulaan on merkitty viisi apuveroa maksavaa taloutta. Harjula kuului maakirjan kirjoittamisen aikoihin 1460-luvulla syntyneeseen Muurlan lääni - nimiseen veropitäjään ja Tuohitun verokuntaan ja maksoi ruokalisäveronsa uuden ruotsalaisen tavan mukaan voina. Harjulan kylä esiintyi 1500-luvun lopulla ja 1600-luvun alussa Muurlan läänin käräjäpiirissä, mutta 1620-luvulla ilmestyi jälleen Perniön käräjien lautamiesluetteloihin. Kirkollinen jako erotti Harjulan kuitenkin Perniön ja Kiskon kylistä, sillä kirkollisesti ja myöhemmin myös hallinnollisesti Muurlan kylät kuuluivat Uskelaan. Isojako kylässä suoritettiin 1789. Harjulassa on ollut kolme kantataloa: Ylimmäinen eli Suutari (3), Keskimäinen eli Pakanen (2) ja Alimmainen eli Marieberg (Huiti, Haapala) (1). Kantatalot yhdisti viime vuosisadan lopulla silloinen Suutarin talon omistaja Vilho Böhling Harjulan tilaksi. Tila tunnetaan jo vuodesta 1657, jolloin sen omistajaksi tuli Perttu Jaakonpoika. Tila on ollut saman suvun hallussa siitä lähtien. Kaikki kolme kantataloa ovat sijainneet samalla kylämäellä, samalla, jolla nykyään sijaitsee Yläharjulan talo. Harjulan tila jaettiin veljesten kesken kahtia 1970-luvulla, jolloin vanhasta päärakennuksesta tuli Yläharjulan tilan päärakennus ja entisestä tilan vanhan väen tuvasta Harjulan tilan päärakennus.

Nykytila

Harjulan kylä sijaitsee Muurlan kunnan lounaiskolkassa Perniön rajalla. Harjulan naapurikyliä Muurlan puolella on Äijälä ja Perniön puolella Nokoinen, Tuohittu ja Pohjankartano. Kylän rakennukset kohdeinventoitiin 1994 ja 1996. Kylässä inventoitiin 15 kohdetta, joista Yläharjulan - kylän kantatilan inventoi Pekka Mikkola 1994 ja loput allekirjoittanut kesällä 1996. Kohteista 9 oli viime sotien jälkeen rakennettuja rintamamies- tai siirtokarjalaistiloja, 4 entisiä torppia ja muonamiesten asuinrakennuksia (joista 2 oli rakennettu 1900-luvun alkupuolella, 2 1800-luvulla ja 1 entisen asuinrakennuksen palon takia 1980). Yläharjulan päärakennus on vuodelta 1896 ja Yläharjulasta halottu Harjula, jonka asuinrakennus on Harjulan entinen vanhan väen rakennus, on vuodelta 1906. Kylässä on vuosisadan alussa ollut useita torppia, jotka ovat hävinneet ennen vuosisadan puoliväliä. Näitä olivat Letakko nykyistä Haanmäkeä vastapäätä, Iloahde nykyisen Koivurinteen lähellä, Ilopakka Rinnemaan alapuolella, Rinne Ilopakan kaakkoispuolella, Lahtirannan torppa, jonka vieressä on ollut toinenkin nimetön asuinpaikka (näistä toinen on jäljellä), Puustelli ja Kirjola nykyisen Kankareen itäpuolella. Nykyiset ja entiset jo hävinneet tilat ovat sijoittuneet pääosin kahden tien varsille: rintamamies- ja karjalaistiloja on erityisesti Pullassuontien varrella (Syrjälä, Ahola, Kuusimäki, Laaksomaa, Rinnemaa, Koivurinne, Mäkirinne ja Rajala). Pullassuontien varrella sijainneesta vanhasta asutuksesta jäljellä ovat Kankareen entinen torppa, Koivurinne ja Yläharjulaan edelleen kuuluva ilmeisesti muonamiehen asuinrakennus. Pullassuontien varrella sijaitsevat myös Puustelli, Kirjola, Ilopakka, Rinne, Iloahde ja yksi nimetön torppa. Toinen teistä, joiden varsille asutus on keskittynyt, on Tuohituntie. Sen varrella sijaitsee Savisillan entinen torppa, Harjulaan edelleen kuuluva työväenrakennus ja rintamamiestila Hirvenkallio. Savisillasta pohjoiseen on sijainnut myös Letakko, joka on tuhoutunut tulipalossa. Tuohituntien varrella sijaitsevat myös Yläharjula ja Harjula sekä karjalaistila Purola.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Harjula	2
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Vanhalla kylätontilla on ollut isojaon aikaan kolmen kantatilan talouskeskukset. Inventoinnin aikaan jäljellä [purku-uhka] yhden tilan, Ylä-Harjulan rakennukset. Sen päärakennus 1900-luvun alusta, lisäksi useita talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	1
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
AHOLA	Maisemallinen	

Tila syntynyt 1950-luvun alussa (siirtolaistila). Asuinrakennus vuodelta 1952 (tyyppitalo), suuri pulpettikattoinen laajennusiipi tehty 1974. Karjarakennus vuodelta 1948, kuivuri. Näkyvä sijainti peltoaukean keskellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	2
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HARJULA	Seudullinen	

Osatalo, Harjulan kantatila jaettu 1960-l. Harjulaksi ja Yliharjulaksi. Nykyisen Harjulan asuinrakennus tehty 1906 vanhan väen asunnoksi (n. 14 x 9 m.), peruskorjaus 1960-l. (kuisti, ikkunat, vuoraus). Pihapiirissä myös ent. työväen as.rak 1900-l. alusta

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	3
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HIRVENKALLIO	Maisemallinen	

Rintamamiestila, asuinrakennus vuodelta 1953 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi navetta. Sijaitsee peltoaukean keskellä

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	4
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KANKARE	Maisemallinen	

Vanha Mariebergin torppa, erotettu itsenäiseksi 1920-l. Asuinrakennus 1800-luvulta (12,5 x 6 m., satulakatto), ulkoasu ilmeisesti 1960-70-l. peruskorjauksesta (vuoraus, kuisti, ikkunat). Sijaitsee mäenkumpareella, peltoalueen keskellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	5
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOIVURINNE	Paikallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1930, lähes samalla paikalla ollut aiemmin torppa. Asuinrakennus rak. 1927 (n. 6 x 8 m., satulak., tupa+kamari, ei kuistia), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Vanha navetta 1920-luvulta, vaja 1940-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	6
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KUUSIMÄKI (Harju)	Maisemallinen	

Tila syntynyt 1940-luvun lopulla (siirtolaistila), asuinrakennus vuodelta 1948 (tyyppitalo). Sijaitsee näkyvällä paikalla peltoalueen laidalla, metsän reunassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	7
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LAAKSOMAA	Maisemallinen	

Tila erotettu 1953 (siirtolaistila). Asuinrakennus vuodelta 1948 (tyyppitalo), kuisti laajennettu 1996, muuten vanha yleisilme pääosin säilynyt. Navetta vuodelta 1952. Talouskeskus sijaitsee näkyvällä paikalla peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	8
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MÄKIRINNE	Maisemallinen	

Rintamamiestila, erotettu v. 1953. Asuinrakennus vuodelta 1952 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt, samoin pihapiiri, jossa lisäksi navetta ja sauna 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	9
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PUROLA	Maisemallinen	

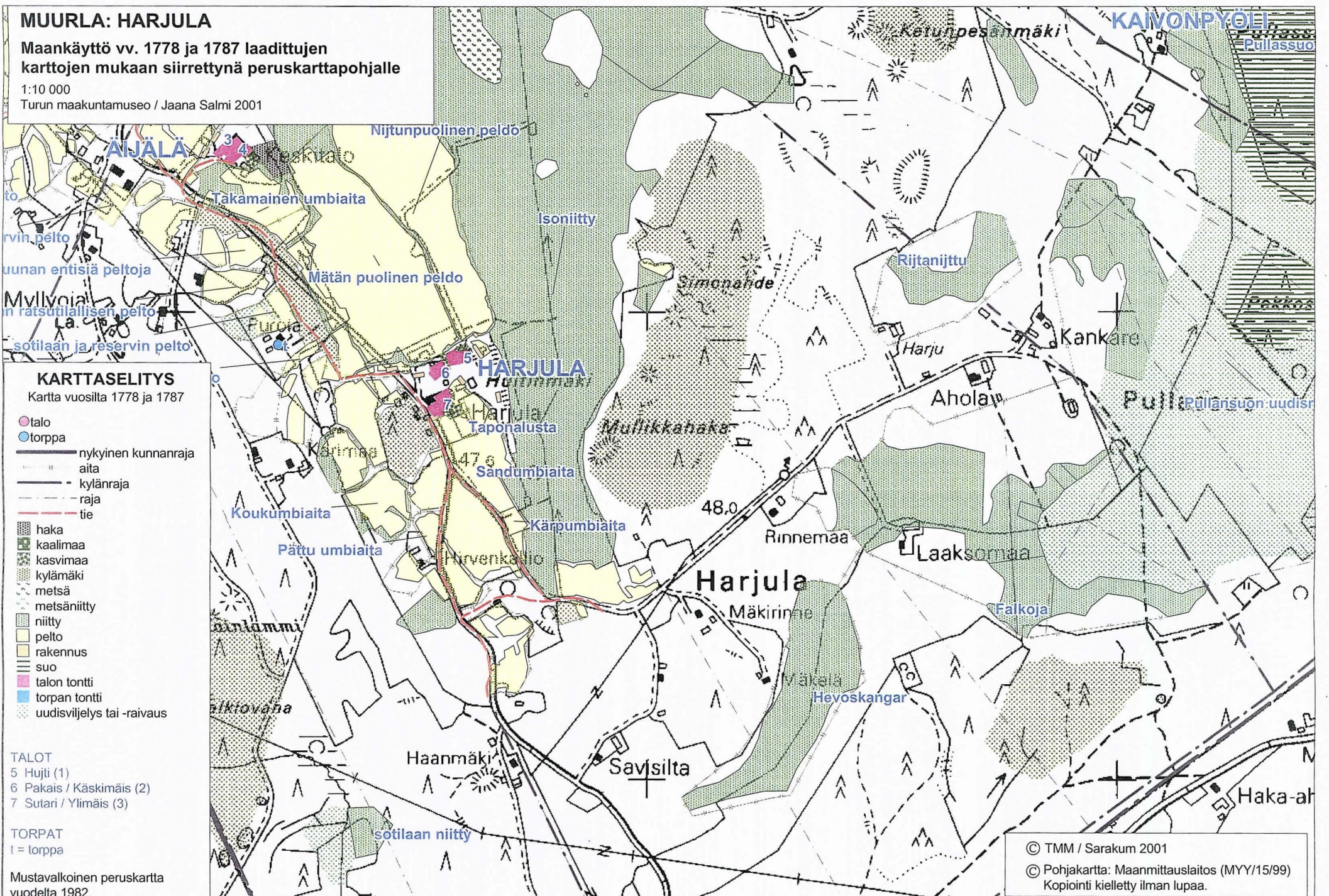
Paikalla ollut torppa 1800-luvun lopulla. Nykyinen asuinrakennus vuodelta 1949 (?) (tupa+kamari, n. 6 x 8 m.), ulkoasu mainitulta ajalta. Lisäksi vanha navetta ja vaja.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Harjula	10
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
RINNEMAA	Maisemallinen	

Tila erotettu itsenäiseksi 1953. Asuinrakennus vuodelta 1948 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi vanha navetta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	HARJULA	11
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
YLÄHARJULA	Seudullinen	

Kantatila, talouskeskus vanhalla kylätontilla. Leveärunkoinen päärakennus vuodelta 1906 (10x28 m., epäsymmetrinen pohjakaava, konsoleita, koristeleikkauksia), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Useita talousrakennuksia 1800-1900-luvulta.

MUURLA: ILONIEMI

Maankäyttö vv. 1779, 1781-82 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapoljalle

1:10 000

Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KARTTASELITYS

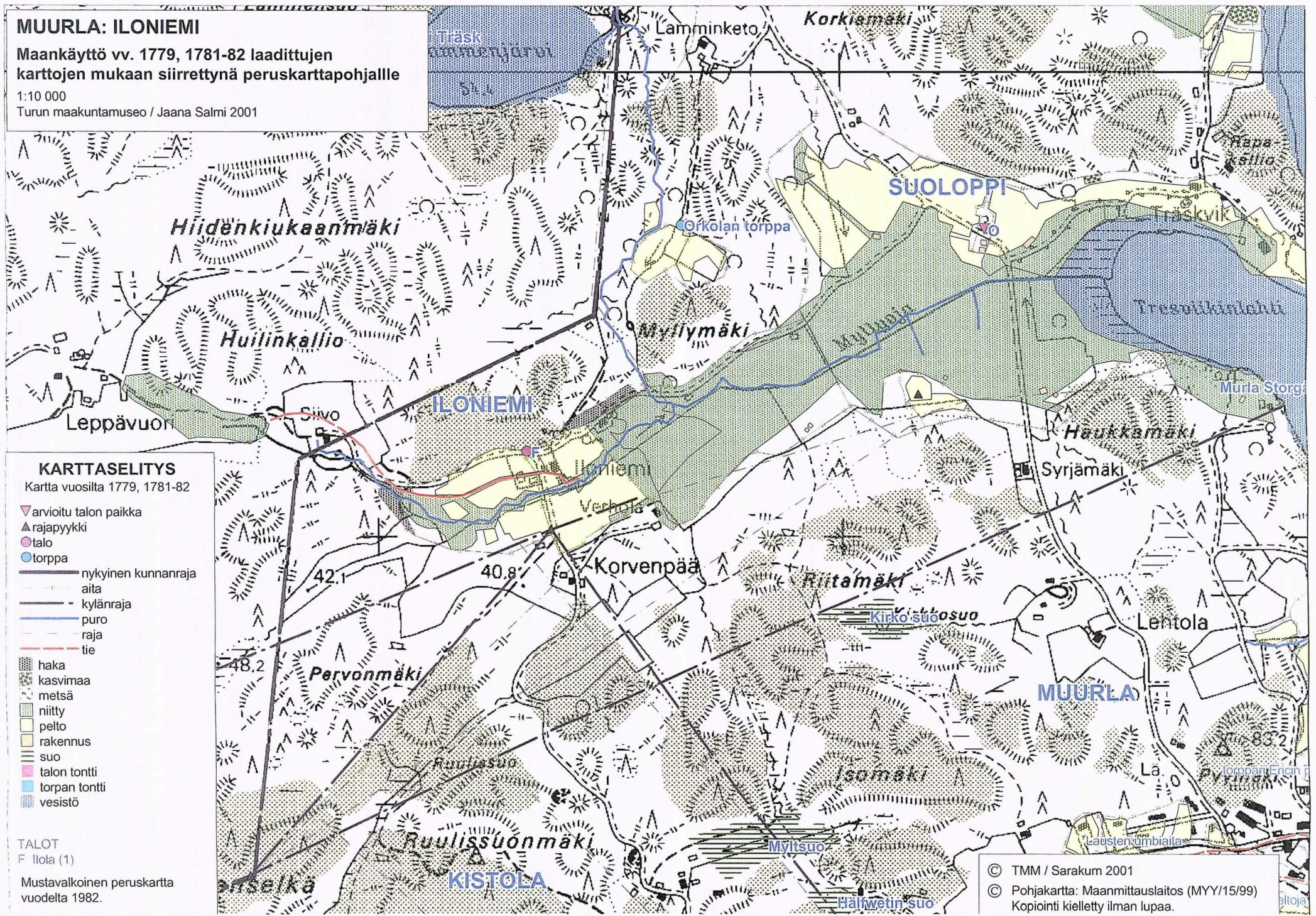
Kartta vuosilta 1779, 1781-82

- ▼ arvioitu talon paikka
- ▲ rajapyykki
- talo
- torppa
- nykyinen kunnanraja
- aita
- - - kylänraja
- puro
- raja
- tie
- haka
- kasvima
- metsä
- niitty
- pelto
- rakennus
- suo
- talon tontti
- torpan tontti
- vesistö

TALOT

F Ilola (1)

Mustavalkoinen peruskartta
vuodelta 1982.

© TMM / Sarakum 2001

© Pohjakartta: Maanmittauslaitos (MYY/15/99)
Kopiointi kielletty ilman lupaa.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Iloniemi yks	3
ARVOALUE	ARVOTUS	
Ilolan tilan vanha tontti	Seudullinen	

KUVAUS

Ilolan yksinäistalon isojaon aikainen tontti. Kantatalon parituvallinen päärakennus 1800-luvulta, ulkoasu 1950-70-lukujen peruskorjauksista. Pihapiirissä useita talousrakennuksia 1900-luvun vaihteesta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	ILONIEMI YKS	12
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
UUSITUPA	Maisemallinen	

Tila erotettu itsenäiseksi v. 1930. Asuinrakennus vuodelta 1929 7x8 m., satulakatto, keskeismuuri), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen reunassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	ILONIEMI YKS.	13
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ILONIEMI	Paikallinen	

Kantatila, perustettu 1784. Talouskeskus vanhalla yksinäistontilla. Päärakennus 1800-luvulta (paritupa), ulkoasu 1950-70-lukujen peruskorjauksista. Pihapiirissä useita talousrakennuksia 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla	Järvi

Maisema

Maisemallisesti Järven kylä on viehättävää Varsinais-Suomalaista peltomaisemaa, jonka kumpuilevilla peltoaukeilla on nummimaista tuntua. Kylän asutus on kylämäellä sekä Järvintien ja siitä haarautuvien sivuteiden varsilla. Järven kylä sijaitsee Muurlan kirkonkylästä n. 4 kilometriä linnuntietä pohjoiseen, valtatie 1:n pohjoispuolella. Maisemallisesti kylänäkymää hallitsee valtatie varrella sijaitseva kylänmäki, jossa kylän kantatilat sijaitsevat. Kylämäen eteläpuolella on Yltjärvi rantaniittyineen. Kylän länsi- ja pohjoisosassa on Linnämäki ja metsää, muuten kylänäkymää hallitsee vuosisatojen aikana raivattu viljelysmaisema.

Historia

Varhaisin tieto Järven kylästä on 1300-luvulta. Järven kylän 4 kantataloa mainitaan ensimmäisen kerran v. 1540 laaditussa Turun läänin maakirjassa. Isojakotoimitus suoritettiin v.1795. Kylän kantatalot Mölkkäri, Tapani, Manni ja Pajari sijaitsevat kylämäellä. Näistä Pajari on hävinnyt kylämäeltä 1800-luvun kuluessa. Kantataloista on erotettu n. 20 kohdetta, joista suurin osa on niiden entisiä torppia ja mäkitupia. Vain pari kohdetta on itsenäistynyt 20-luvulla, suurin osa on erotettu vasta sotien jälkeen. Kylän merkittävimpiä rakennuksia kantatilojen lisäksi on myös Jorkolan tyhjillään oleva asuinrakennus, joka on Suomensjärven entinen kirkko. Se edustaa kylän vanhinta rakennuskantaa, koska se on siirretty nykyiselle paikalleen jo 1800-luvun alussa. Lähes kaikki 50-luvulla rakennetuista rakennuksista on peruskorjattu ja uudistettu.

Nykytila

Kantatalot sijaitsevat edelleen kylämäellä. Mölkkäri ja Manni ovat vanhoilla paikoillaan. Mannin talo oli alunperin matala pitkärunkoinen rakennus, jonka toinen pää on siirretty muualle ja jäljelle jäänyttä osaa on korotettu. Tapanin talon päärakennus on vuodelta 1922. Tapanin vanha päärakennus sijaisi nykyisen rakennuksen vieressä ja oli kylämäen muiden talojen tavoin maantien suuntainen. Nykyisessä rakennuksessa on 6 kakluunia ja leivinuunit sekä tuvassa että kellarikerroksen pakarituvassa. Mölkkärin tuvassa on pitäjän suurin leivinuuni ja kamareissa on kaksi kakluunia. Kylämäen rakennusten rakennushistoriallista ja maisemallista merkittävyyttä lisäävät vielä Mannin ja Tapanin isot kivinavetat, Tapanin vilja-aitta sekä Mölkkärin makasiini.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Järvi	4
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Valtakunnallinen	

KUVAUS

Isojaon aikaan Järven kylätontilla neljän kantatilan talouskeskukset, nykyisin kolmen: Manni, Tapani ja Mölkkäri. Kyläkeskus on tiivis ryhmäkylä, joka kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaksi määriteltyyn Ylisjärven kulttuurimaisemaan (RKY 98).(MM:2 K 205)

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Järvi	5
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha torppa-alue	Historiallinen	

KUVAUS

Isojaon aikaan alueella ollut viisi torppaa. Töyrylä, entinen Tapanin kantatilan vanhan väen asunto sijaitsee yhden torpan paikalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	14
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ARTTULA	Maisemallinen	

Rintamamiestila 1950-luvun alusta. Asuinrakenus vuodelta 1951 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee metsän reunassa, peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	15
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
JORKOLA	Seudullinen	

Tilan päärakennus on vanha Kosken kartanon muonamiesten asuinrakennus, tehty Suomensjärven vanhan kirkon hirsistä 1800-luvun alkupuolella. Satulakattoisen rakennuksen (13x8 m.) vanha ulkoasu on pääosin hyvin säilynyt. Seutukaavan SU-kohde.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	16
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KERTTULA	Maisemallinen	

Rintamamiestila 1950-luvulta. Asuinrakennus vuodelta 1955 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiiri sijaitsee maantien (1-tie) välittömässä läheisyydessä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	17
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KIVISTÖ	Maisemallinen	

Asuinrakennus vuodelta 1936 (7x9 m., satulakatto, ei kuistia), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi vanha sauna ja navetta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	18
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOLMIKULMA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954. Asuinrakennus vuodelta 1953 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee 1-tien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	19
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOTINIEMI	Maisemallinen	

Rintamamiestila 1940-luvun lopulta. Asuinrakennus tehty 1948-50 (tyyppitalo), vanha ulkoasu pääosin säilynyt. Pihapiiri sijaitsee 1-tien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	20
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KULMALA	Maisemallinen	

Mannin tilan vanha renkitupa, joka on siirretty nykyisellä paikalleen 1900-luvun alussa. Satulakattoisen asuinrakennuksen (n. 5,5 x 11m., tupa+kamari) ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	21
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEPIKKO	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954. Asuinrakennus vuodelta 1952 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi vanha navetta sekä puuvarasto.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	22
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LINNAMÄKI	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940-luvun lopulla (siirtolaistila). Asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiiri sijaitsee pellon ja metsän rajalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	23
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LÄHDENIEMI	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1946. Asuinrakennus vuodelta 1951 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Keskellä peltoa sijaitsevassa pihapiirissä on lisäksi vanha navetta ja vaja.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	24
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MAINIEMI	Maisemallinen	

Asuinrakennus vuodelta 1904 (10x12 m., satulakatto), ulkoasu 1960-luvun peruskorjauksesta. Lisäksi vanha navetta vuodelta 1939 sekä vaja. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	25
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MANNI	Valtakunnallinen	

Kantatila, talouskeskus vanhalla kylätontilla. Päärakennus 1850-luvulta (8x16 m., satulakatto, poikki pääty), rakennusta lyhennetty ja korotettu 1900-luvun alussa, ulkoasu 1950-luvun peruskorjauksesta. Pihapiirissä mm. navetta vuodelta 1908. RKY1993, 98.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	26
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MELKONKULMA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954. Asuinrakennus vuodelta 1950 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi pihapiirissä karjarakennus vuodelta 1948. Sijaitsee näkyvällä paikalla laajan peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	27
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MÄKILÄ	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1922. Asuinrakennus vuodelta 1954 (tyyppitalo), vanha ulkoasu pääosin säilynyt (vuoraus uusittu 1993). Useita hyvin säilyneitä talousrakennuksia 1920-luvulta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	28
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MÄKIRINNE	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954. Asuinrakennus vuodelta 1947 (5x8 m., tupa+huone+alkovi, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee 1-tien varressa, peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	29
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MÖLKKÄRI	Valtakunnallinen	

Kantatila, talouskeskus vanhalla kylätontilla. Päärakennus 1870-luvulta (10x30 m., paritupa), peruskorjattu vanhaa ilmettä tavoitellen 1980-luvulla. Pihapiirissä lisäksi uudempia talousrakennuksia. RKY1993, 98.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	30
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PAJARI	Seudullinen	

Kantatila, talouskeskus siirretty nykyiselle paikalleen vanhalta kylätontilta v. 1852. Asuinrakennus samalta vuodelta (9,5x25 m.), peruskorjauksia (lautavuoraus, kuisti, ikkunat). Pihapiirissä useita talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	31
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PAKOLINNA	Maisemallinen	

Siirtolaistila 1940-luvun lopulta. Asuinrakennus vuodelta 1950 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi pihapiirissä talousrakennus vuodelta 1946. Talouskeskus sijaitsee keskellä peltoaukeaa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	32
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
POUTALA	Maisemallinen	

Tila erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954 (rintamamiestila). Asuinrakennus vuodelta 1951 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi pihassa vanha navetta (1953). Sijaitsee peltoalueen ja metsän rajalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	33
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
REUNALA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954 (rintamamiestila). Asuinrakennus vuodelta 1953 (tyyppitalo), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt. Sijaitsee peltoaukean keskellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	JÄRVI	34
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
RIIHELÄ	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954. Asuinrakennus vuodelta 1946 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee peltoaukealla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	35
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TAPANI	Valtakunnallinen	

Kantatila, talouskeskus vanhalla kylätontilla. Päärakennus rak. 1922 (11x21 m., satulakatto epäsymmetrinen pohjakaava, molemmilla sivuilla poikkipäädyt), peruskorjauksista huolimatta vanha yleisilme hyvin säilynyt. Kivinavetta vuodelta 1911.RKY1993, 98.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	36
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TERHOLA	Maisemallinen	

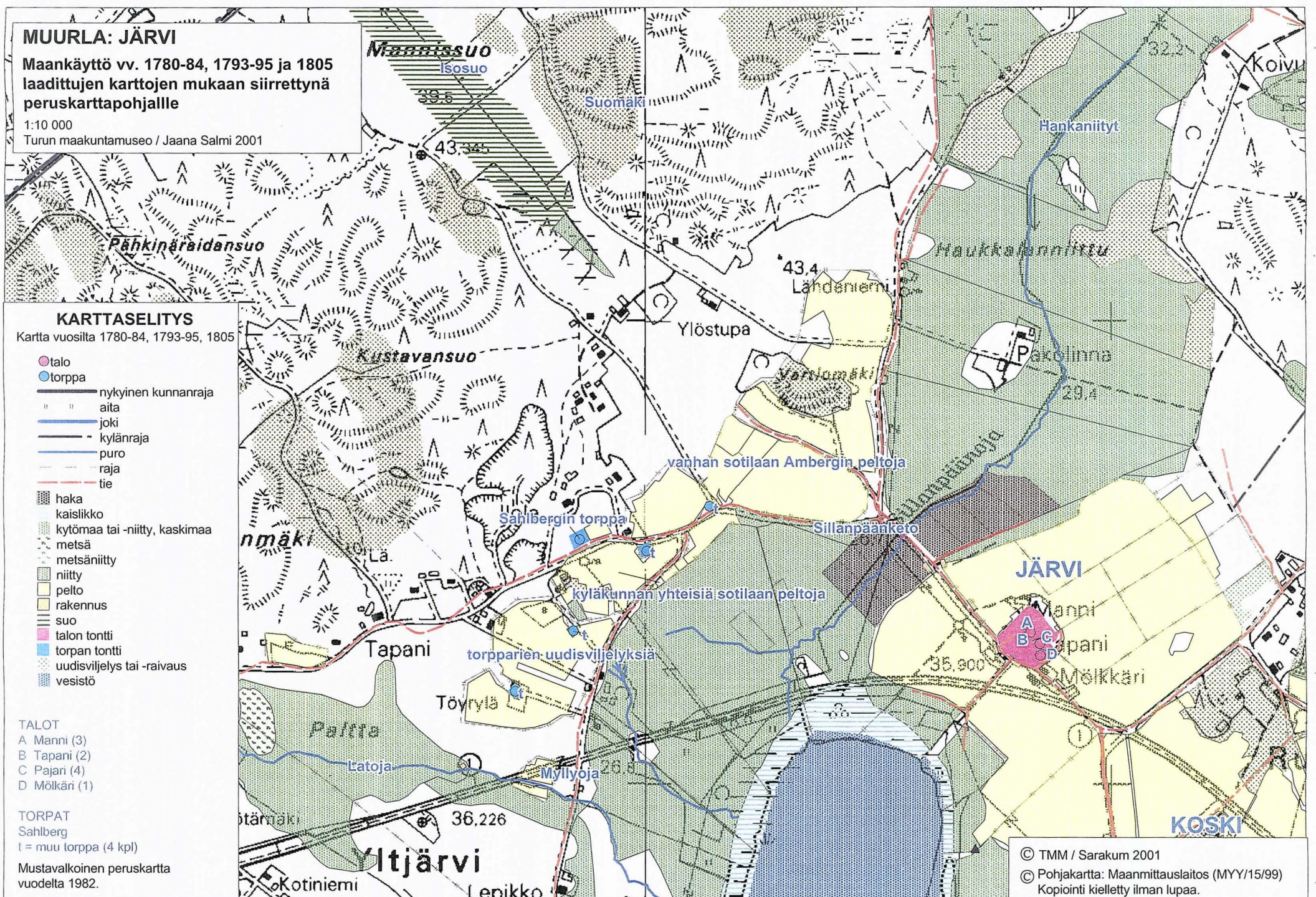
Vanha Mannin tilan muonamiehen asunto. Asuinrakennus vuodelta 1918 (6,6 x 8,6 m., keskeismuuri, satulakatto), ulkoasu n. 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	37
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TERTUNMAA	Maisemallinen	

Entinen Kosken kartanon muonamiehen asunto. Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta, laajennettu moneen kertaan, peruskorjauksia. Sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla peltoaukean keskellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	38
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TÖYRYLÄ	Maisemallinen	

"Vanhan muorin asunto" erotettu Tapanista 1930-luvulla. Asuinrakennus vuodelta 1936 (7x9 m., keskeismuuri, satulakatto), ikkunat uusittu, muuten vanha yleisilme säilynyt. Näkyvä sijainti mäen laella, peltoalueen reunassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	39
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
VEHKAOJA	Maisemallinen	

Asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennus 1950-luvun alusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Järvi	40
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
YLÖSTUPA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1913. Nykyinen päärakennus vuodelta 1948 (tyyppitalo), vanha yleisilme pääosin säilynyt. Sijaitsee keskellä peltoaukeaa.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla	Kaivonpyöli yks

Maisema

Kaivonpyölin asutus on ryhmittynyt Kaivonpyölintien varrelle. Kylä on hajanainen, koska muihin kyliin liitetyt maat kulkevat nauhana läpi koko Kaivonpyölin. Kuitenkin kaikki Kaivonpyöliin joskuskin kuuluneet tilat sijaitsevat tien varrella.

Historia

Kaivonpyölin kylä on ollut alunperin yhteistä niittyaluetta, joka on jaettu isossajaossa 1782 seitsemän lähitienoon talon kanssa. Kaivonpyöli on merkitty maakirjaan, mutta sieltä ei ole maksettu apuveroa. Kaivonpyöliin on merkitty erikoisluettelossa mm. verolle pantuja torppia, mutta sellaisia ei ainakaan isojaonkartassa näkynyt. Myöskään Kotipitäjäni Muurla -teos ei maininnut Kaivonpyöliä. Kuninkaan kartastossa sen sijaan toinen Kaivonpyölin mäellä sijaitsevista torpista saattaa olla Kaivonpyölin puolella. Toinen torpista on Äijälän Jäpin Haapalan torppa. Mikäli toinen torpista on Kaivonpyölin puolella, se voisi olla Koivulan sotilasvirkatalo. Nykyisen Kaivonpyölin kylän muodostavat ilmeisesti pertteliläisen Inkereen kartanon, Uskelan Närvelän ja Muurlan kylän Isotalon entiset maaomistukset. Muut, lähikylille jaetut palstat on liitetty kyliin niin, että suurin osa alunperin Kaivonpyöliin kuuluneista tiluksista kuuluu nyt eri kylille osana niitä. Kaivonpyöli jaettiin 1782 Muurlan kylän Isotalon, Nikulan ja Uotilan, Kistolan Pangin, Pullolan Isontuvan, Inkereen tilan (Perttelissä), Närvelän tilan (Uskelassa) ja Vähän-Pullolan tilan kesken.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaivonpyöli	41
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOIVULA	Maisemallinen	

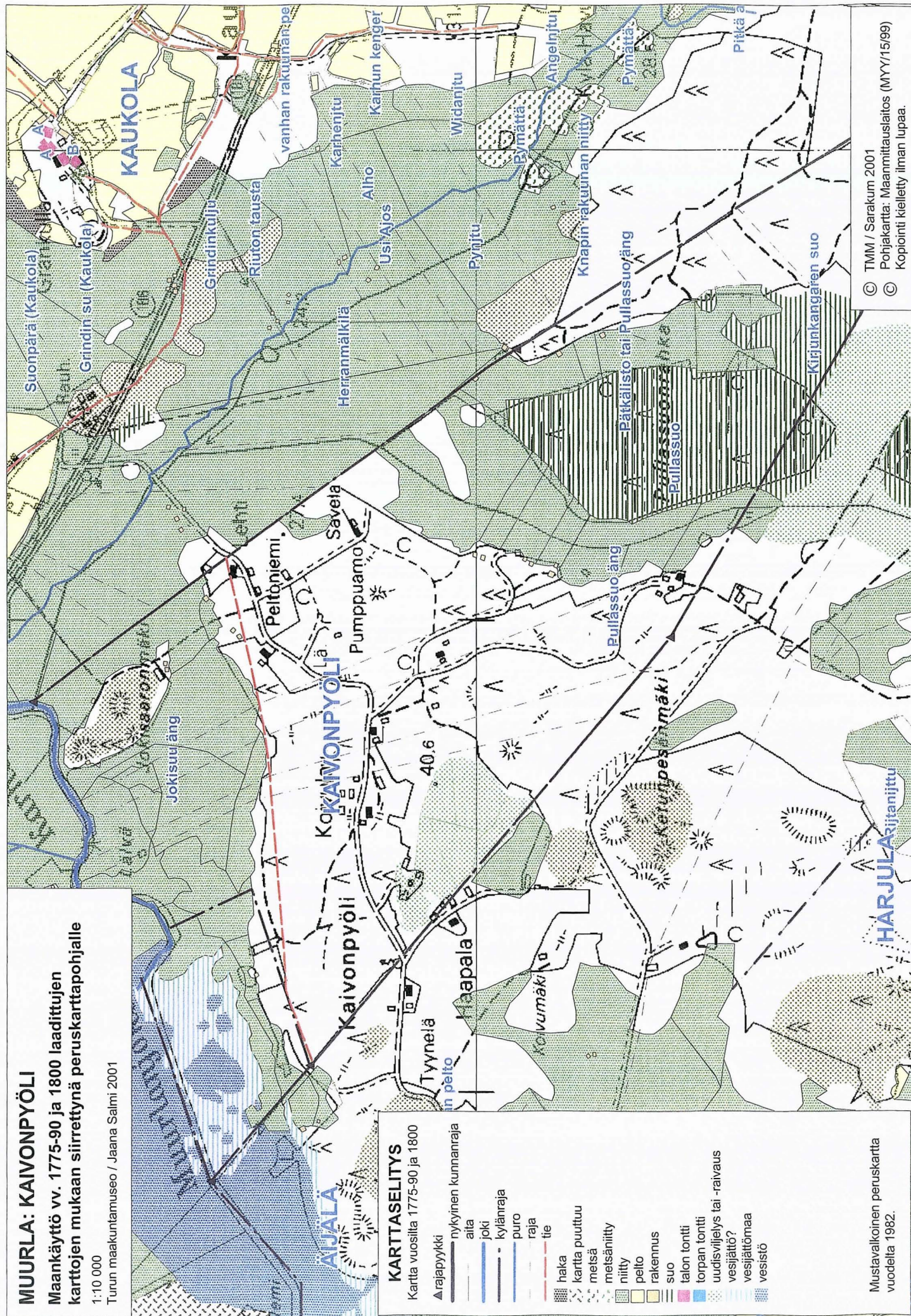
Vanha sotilasvirkatalo. Päärakennus 1800-luvulta (paritupa, satulakatto), kuisti uusittu, laajennussiipi 1980-luvulta. Useita talousrakennuksia 1900-luvulta.

MUURLA: KAIVONPYÖLI

Maankäyttö v. 1775-90 ja 1800 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000

Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

TMM / Sarakum 2001
Pohjakartta: Maanmittauslaitos (MYY/15/99)
Kopiointi kielletty ilman lupaa.

KUNTA
Muurla

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Kaukelmaa

Maisema

Kaukelmaan kartano sijaitsee pitäjäjän koillisosassa Kaukelmaan kylässä, joka alkaa kartanon kohdalta ulottuen Piilijärven lounaispuolelle ja saman järven pohjoispuolitse kapeana kaistaleena aina kunnan rajalle saakka. Kylään kuuluu vain pieni alue valtatie I:n pohjoispuolelta, suurin osa kylästä on tien eteläpuolella. Itse kartano sijaitsee melko tasaisella paikalla entisen Salo-Perttelien varrella. Kartanon itäpuolella on metsävaltainen Juusmäki ja länsipuolella viljavia peltoaukeita.

Historia

Varhaisin tieto Kaukelmaan kylästä on 1300-luvulta. Kylän kantatalo Kaukelmaa mainitaan ensimmäisen kerran v.1540 laaditussa Turun läänin maakirjassa. Kartanokirjan mukaan Kaukelmaan kartano muodostui kahdesta vanhasta räällsilasta, jotka yhditettiin n. v.1630. Isojakotoimitus suoritettiin v.1795 ja v.1800 Kaukelmaan kantataloon liitettiin Hakolan yksinäinen räällsilä. Kartano oli 1800-luvulla pitkään Wasz-suvun omistuksessa. Vuosina 1817-1840 omistajana oli kruununvouti Erik Wasz. Hänen kuoltuaan kartano oli lesken omistuksessa vuoteen 1873. Vuosina 1874-95 omistajana oli kruununvouti Lennart Wasz. Tämän jälkeen omistajana Franz J. Plathin vuoteen 1910 ja hänen jälkeensä vuoteen 1916 Gustav Plathin. Kartanossa on harjoitettu huomattavaa maanviljelystä 1980-luvulle asti. Osa pelloistakin salaojitettiin jo 50-luvulla. Nykyisin kartanon peltoja viljellään vuokratilajelijän toimesta. Kartano oli viimevuosisadan lopulla huomattava karjatila. Vuonna 1895 kartanossa mainitaan olleen 80 lypsävää lehmää, kymmenkunta vasikkaa, 10 hevosta, 4 vetoharkkaa, n. 50 kanaa, ankoja, karju ja neljä emakkoa. Kartanossa oli oma meijeri, jossa valmistettiin voita ja juustoa. Meijeriin ostettiin maitoa myös lähiseudun tiloilta. Kerran viikossa voita lähetettiin Hankoon, josta se kuljetettiin edelleen höyrylaiva Expressillä Englantiin. Kartanossa oli huomattava karja vielä tämän vuosisadan puolellakin. 30-luvun puolivälissä navetassa oli 55 lypsävää ja tallissa 10 hevosta. Sotien jälkeen karjanhoidosta luovuttiin, mutta 70-luvulla navettaa käytettiin 500 sian sikalana. Kartanon ympärillä oli jo 1800-luvun alkupuolella hyvinhoidettu puutarha ja laaja puisto. Puutarhassa oli juurikasvien lisäksi viinimarjapensaita, vadelmapensaita, useita satoja karvaispensaita, kirsikka- ja kriikunapuita. Puistossa oli mm. hiekkakäytäviä, kukkaistutuksia, iso tammi ja saarnipuita. Nykyisin kartanon ympärillä on avoin puisto.

KUNTA
Muurla
ARVOALUE
Kaukelmaan kartanon tontti

KYLÄKOSA
Kaukelmaa
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
6

KUVAUS

Kaukelmaan kartanon isojaossa uudeksi tontiksi osoitettu talouskeskuksen paikka, jolla tilan rakennukset edelleen ovat.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	7
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kaukelmaan vanha tontti	Historiallinen	

KUVAUS

Kaukelmaan kartanon vanha tontti, jolta talouskeskus on siirretty läheiselle uudelle tontille ilmeisesti isojaon yhteydessä 1700-luvun lopulla. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	8
ARVOALUE	ARVOTUS	
Piiljärven huvila-alue	Maisemallinen	

KUVAUS

Piiljärven rannoille tehtiin ensimmäiset varsinaiset huvilat 1930-l. lopulla, joista useimmat järven luoteisrannalle. Myöhemmin rannan tuntumassa olleita asuinrakennuksia on muutettu vapaa-ajan asunnoiksi, ja järven rannat on lähes kokonaan rakennettu.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	42
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KAUKELMAA	Seudullinen	

Kartano, talouskeskus vanhalla yksinäistontilla. Päärakennuksen vanhin osa 1700-luvulta, jatkettu 1800-luvulla (10 x 42 m., satulakatto, poikkipääty), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt. Useita talusrakennuksia 1900-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	43
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KÄRKIPELTO	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1950-luvun alussa. Asuinrakennus vuodelta 1952 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talusrakennus samalta ajalta. Sijaitsee peltoalueen laidassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	44
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEPOMAJA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1939. Huvilarakennus vuodelta 1939 (6x8 m., aumakatto, sisään vedetty avoterassi), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	45
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LÄNSIRANTA	Paikallinen	

Vanha torppa, erotettu itsenäiseksi tilaksi 1937. Asuinrakennus 1800-luvulta (6,5 x 16 m., satulakatto), rakennusta jatkettu umpiverannalla, muuten vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	46
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LÖYLYLÄ	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1939. Huvilarakennus vuodelta 1939 (pulpettikatto), vanha yleisilme hyvin säilynyt. Osa Piiljärven vanhempaa loma-asutusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	47
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ORAVAMÄKI	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1952, huvilarakennus samalta vuodelta (erikoinen kattoratkaisu), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukelmaa	48
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PAMPPUNIEMI	Paikallinen	

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi. Tontilla kesäasuntona toimiva 2-kerroksinen, aumakattoinen rakennus vuodelta 1952. Vanha ulkoasu pääosin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
PITKÄSILTA

KYLÄ
Kaukelmaa

KOHDENO
49

ARVOTUS
Maisemallinen

Vanha torppa, erotettu itsenäiseksi tilaksi 1925. Päärakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), jatkettu myöhemmin päädystä. Pihapiirissä 1860-luvulla paikalleen siirretty torpan vanhan väen tupa, jota peruskorjattu.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
SUVIRANTA

KYLÄ
Kaukelmaa

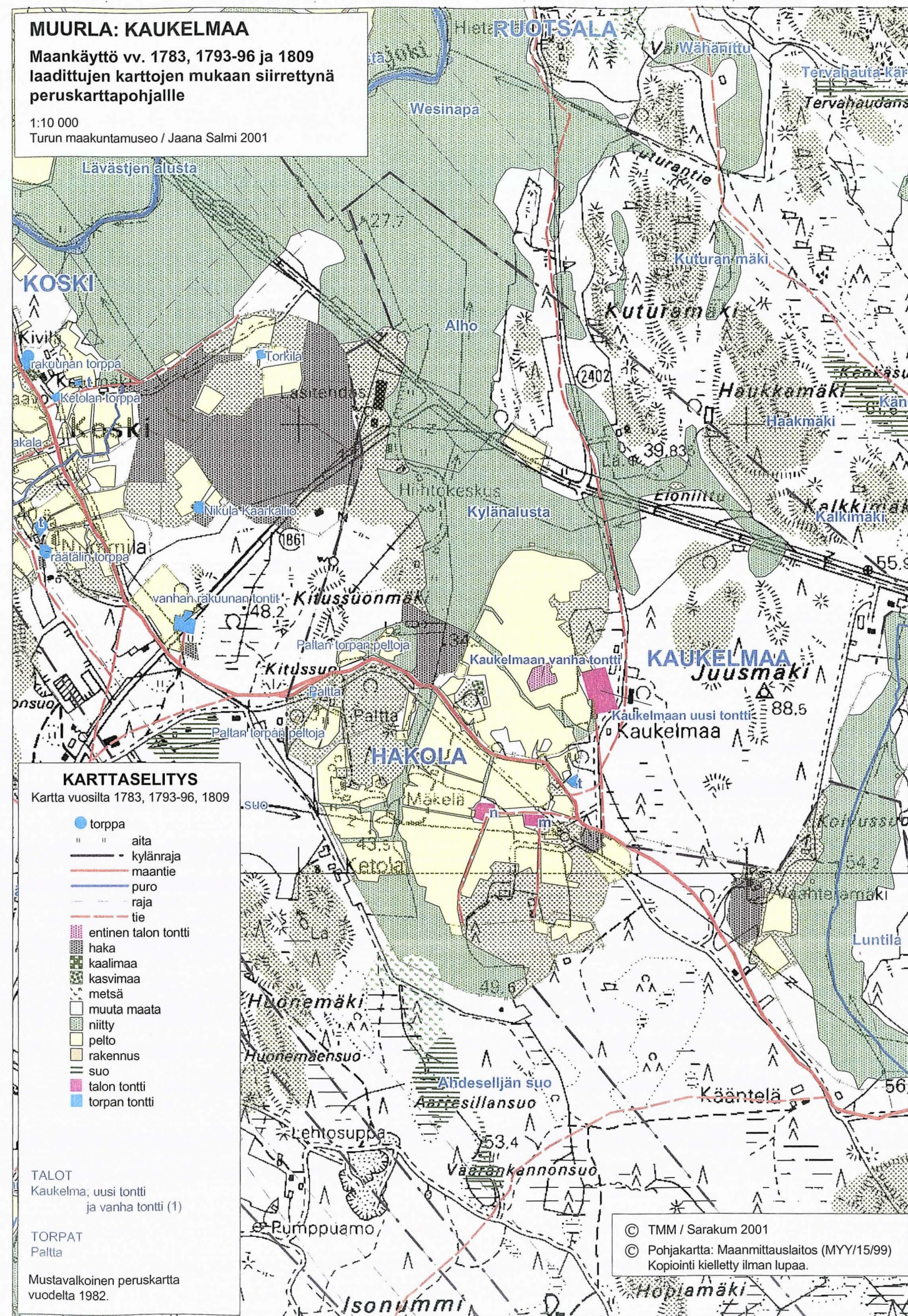
KOHDENO
50

ARVOTUS
Maisemallinen

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1939. Vuonna 1937 rantatontille rakennettiin kaksi lähes samanlaista taloa (10 x 7 m., 1 krs, satulakatto, kuisti) loma-asunnoiksi. Vanha yleisilme pääosin jäljellä molemmissa taloissa. Lisäksi kaksi rantasaunaa.

MUURLA: KAUKELMAA
Maankäyttö vv. 1783, 1793-96 ja 1809
laadittujen karttojen mukaan siirrettynä
peruskarttapohjalle

1:10 000
Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

Maisema

Kaukolan kylä sijaitsee Muurlan kunnan eteläosassa, ja se rajoittuu pääosin Kistolaa ja Kaivonpyölin kyliin sekä Heinäsuon alueeseen, jossa on Muurlan useiden kylien maaomistusta. Heinäsuon alue lienee vanhaa kaukoniittyä, pitäjän yhteismaata tai vastaavaa. Etelässä Kaukola rajoittuu Perniön kunnanrajaan. Perniön rajalla, jonka muodostaa Tuohitunnummi, sen Kärmeseljännummeiksi kutsuttu osa, on asumaton alue.

Historia

Kaukolan kylä on syntynyt myöhäiskeskiaikaisena uudisasutuskylänä 1200-luvun jälkeen. Kaukolan kanssa samanikäisiä kyliä Muurlassa ovat Vähä-Pullola, Harjula ja Muurla. Kaukolan kylä jäi kuulumaan varhaiskeskiaikaisen kantakylän Kistolaa jakokuntaan, ja oli näin Kistolaa tytärkylä. Vuonna 1540 Kaukolassa oli 7 apuveroa maksavaa taloutta. Kaukolan kylä kuului Muurlan läänin veropitäjään ja Tuohitun verokuntaan, joka koostui uudisasutuskylästä. Tuohitun verokunnan kylät kuuluivat Perniön käräjäpiiriin, mutta 1500-luvun lopulla ja 1600-luvun alussa kylät esiintyivät myös Muurlan läänin käräjäpiirissä. Takaisin Perniön käräjäpiiriin lautamiesluetteloihin kylät palasivat kuitenkin 1620-luvulla. Myöhemmin Tuohitun verokunta jaettiin kirkollisesti Perniöön, Kiskoon ja Uskelaan, joista Kaukola tuli osaksi Uskelaa seurakuntaa. Asukkaitensa kirkollisen vero- ja työvelvollisuuden jakamista varten Suomen keskiaikaiset kirkkopitäjät olivat ainakin jo 1300-luvulla jakaantuneina yökuntiin (nattbol). Nimitys johtuu siitä, että yökunta antoi alueelleen saapuneille veronkantajille yhden yön majoituksen ja kestityksen. Yökunnalle kuului myös tiettyjen pappilan rakennusten ylläpito. Uskelaa kirkkopitäjän alueella oli kuusi yökuntaa, joista Kaukola kuului Salon yökuntaan muiden Muurlan kylien ohella. Vielä 1779 Kaukolan kylässä oli Uskelaa Karjaskylän kaukoniittyjä, jotka juontanevat juurensa ajalta ennen Kaukolan asuttamista. Isojako Kaukolan ja Kistolaa kylissä tapahtui vuosina 1782, 1783, 1787 ja se saatiin valmiiksi 1788. Tuolloin Kaukolassa oli 5 kantatilaa, josta yksi jaettiin isossajaossa kahtia. Kantatilat olivat Knaapin rustholli, joka sijaitsi samalla mäellä Grankullan kanssa. Knaapin kivinavetan rauniot (kivinavetta rakennettiin epäsäännöllisistä kivistä 1850-60-välillä) ovat edelleen näkyvissä mäen koillislaidalla. Tila jaettiin ilmeisesti Kaukolan tilojen kesken, ainakaan sitä ei ole kokonaisuudessaan liitetty mihinkään tilaan. Vielä 1930-luvulla tila oli rakennuksineen olemassa, ja tuolloin ilmestyneessä maatilakirjassa tilaa pääarakennus mainitaan 200 vuotta vanhaksi. Myös Vilho Saariluoman mukaan talo oli Muurlan vanhimpia. Knaapin nimi saattaa viitata säätyläishaltijaan. Eskolan talo sijaitsi vielä isonjaon aikaan samalla mäellä Pomparin kanssa, mäen etelälaidalla. Isonjaon jälkeen Eskolan talo siirrettiin nykyiselle paikalleen vanhasta paikasta etelään niin, että vuoden 1809 sikoma- ja tonttikartassa tila on jo nykyisellä paikallaan. Pomparin rustholli jaettiin kahtia isonjaon yhteydessä Ali-Pompariksi ja Yli-Pompariksi. Ali-Pomparin pääarakennus on edelleen jäljellä Pomparin tilan pihalla. Yli-Pomparin pääarakennuksen paikalle rakennettiin uusi päärakennus 1905. Yli-Pomparin tila yhdistettiin samalla mäellä sijainneeseen Knaavolan augmenttiilaan, jonka pääarakennus sijaitsi Pomparin nykyisestä pääarakennuksesta lounaaseen. Knaapin lisäksi Kaukolan toisella kylämäellä sijaitsi ja sijaitsee edelleen Grankullan tila, jonka maista lohkottiin tila Kaukolan koululle. Tilan vanha pääarakennus toimi Kaukolan kansakouluna sen tulipaloon asti v. 1973. Isojakoasiakirjassa Grankulla mainitaan kestikievariksi (Gästgifvare). Kestikievariteita oli Muurlassa kaksi, toinen Grankullan lisäksi Järven kylässä. Kestikievari oli olemassa jo ainakin 1600-luvulla ja toimi ainakin vielä 1800-luvun alussa, koska 1809 tontti- ja sikomaakartassa mainitaan Grankullan sijalla kestikievari. Kestikievari lopetti toimintansa ilmeisesti 1800-luvun kuluessa, sillä vuoden 1890 isonjaontäydennyskartassa tilan nimi on Grankulla. Kestikievari palveli Kiskontien kulkijoita. Kiskontie on Aulis Ojan mukaan muinaistie, mutta Suomen teiden historia -teoksen mukaan peräisin keskialalta. Kiskontie vei Uskelasta Muurlan kautta Kiskoon nimensä mukaisesti. Kiskontien piti saada v. 1774 annetulla päätöksellä uusi Kiskon ja Karjalohjan kautta Mustioon johtava suunta, joka olisi lyhentänyt Turun ja Helsingin välimatkaa neljällä peninkulmalla. Kiskontien piti tuollin syrjäyttää suuri rantatie, Kuninkaantie, joka kulki Turusta Helsingin kautta Viipuriin rannikkoa pitkin. 1770- ja 1780-luvuilla Turun ja Porin sekä Hämeen ja Uudenmaan läänien maaherrat sunnittelivat mainitun Kiskontien, ""ikivanhan maantien"" kunnostamista yleiseksi tieksi. Hanketta ei kuitenkaan toteutettu Ruotsin vallan aikana, sillä tietä ylläpidettiin ielä 1830-40-lukujen vaihteessa vain kylätienä. Salon-Karjalohjan tie kehittyi kuitenkin viimeistään 1860-lukuun mennessä yleiseksi tieksi. Kiskontie on kulkenut suunnilleen nykyisellä paikallaan jo 1700-luvulla. Ilmeisesti 1800-1900-lukujen vaihteessa Kiskontie lähti kiemurtelemaan tällöin syntyneen asutuksen mukaisesti Mustikkasuontielle päin (ks. kartta). 1890-luvulla Kiskontie Grankullasta ja Knaapilta jo tuolloin olemassa olleelle Sepän tilalle oli reunustettu rakennuksin. Sepän lähellä, jotakuinkin nykyisen Härmälän tilan paikalla oli tuolloin tontti, samoin kuin Grankullan torpan Pyymäen eli Appelsiinin tontti oli jo nykyisellä paikallaan. Apelsin -nimi kuulostaa sotilasnimeltä, joten kyseessä saattaa olla ruotutorppa tai ratsumiehen torppa. Apelsin -nimi esiintyy myös Kiikalassa ainakin 1820-luvulla. Ilmeisesti 1890-luvun jälkeen syntyi Mustikkasuontien ja Ilonummentien torppa-

ja mäkitupa-asutus. Torppa-alue oli myös nykyisen Kiskontien ja Tuomarintien risteuksen paikalla. sekä Kistolaa kylän tapaan Heinäsuossa, jonne perustettiin ainakin Takalaa torppa jo 1880-luvulla. Lisää asutusta Kaukolan kylän Heinäsuossa sijaitseva alue sai sodan jälkeen, jolloin sinne perustettiin kaksi tilaa. 1960-70-lukujen vaihteessa Kiskontietä oioittiin nykyiselleen, jolloin mm. Kiskontien ja Tuomarintien risteuksen seutu muuttui, koska se oli rakennettu vanhaa tielinjausta silmälläpitäen. Samalla Ilonummentie ja Mustikkasuontie jäivät nykyisestä Kiskontiestä syrjään samoin kuin Kaukolan kauppa. Toinen kylän halki kulkeva tie, jota Oja niinikään arvioi muinaistieksi on Perniön Yliskylästä Muurlaan kulkeva Tuomarintie, jota nykyään vastaa Kaukolantie, joka vaihtuu Kiskontien risteyksessä Perniöntieksi. Perniön rajalla tien nimi muuttuu Muurlantieksi. Tuomarintie on kulkenut sammalla paikalla kuin nykyäänkin Yliskylästä Kaukolan kylään asti paikkaan, jossa nykyinen tie sukeltaa notkoon Arolaa ja Pyymäen tilojen välissä. Notkon pohjalta tie on kulkenut suoraan pohjoiseen, kun nykyinen tie kaartaa paikalta luoteeseen. Tältä paikalta tie on kulkenut metsän läpi ohi Kaukolan kylän ja tullut nykyisen tien paikalle suunnilleen Salo-ojan kohdalla. Tuomarintien vanha linjaus on edelleen näkyvissä metsätienä peruskartalla. Nykyinenkin tie oli jo isonjaon aikaan olemassa, ja se haarautui em. pellon notkosta kulkien nykyistä tielinjausta pitkin Pomparin ohi ja yhtyen Salo-Ojan paikkeilla Tuomarintiehen. Tuomarintien poikkeama on isonjaonkartassa nimetty tuomarintieksi. Ilmeisesti kylän läpi kulkenut mutkaisempi tie syrjäytti vanhan Tuomarintien 1800-luvulla, sillä vielä vuoden 1806 tontti- ja sikomaakartassa Tuomarintie kulkee kuten 1700-luvulla. Kaukolan kahden kylämäen välillä oli suora tie, joka on niinikään vielä olemassa.

Nykytila

Kylän yksittäiset rakennukset on inventoitu vuosina 1994, 1996 ja 1997. Kylän talojen ympärillä aukeavat pellot ovat maisemallisesti merkittäviä. Pomparin tilaan kuuluva entinen Ali-Pomparin pääarakennus on säilynyt hyvin 1800-luvun asussaan. Kaukolan kylän nykyinen asutus on keskittynyt Kaukolantien (9 kohdetta), Perniöntien (7 inventoitua ja 2 uudempaa kohdetta), Mustikkasuontien (6 inventoitua ja 7 uudempaa kohdetta), Ilonummentien (7 inventoitua ja 2 uudempaa kohdetta), Grankullantien (1 kohde), Rauhalantien (2 inventoitua kohdetta) varsille sekä Heinäsuon alueelle, jossa Kaukolan kylään kuuluu kolme inventoitua kohdetta.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Kaukola	9
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti (itäinen)	Seudullinen	

Kuvaus

Kaukolan kylän kantatilat olivat isonjaon aikaan kahdelle erilliselle kylätontille jakautuneena. Itäisellä tontilla oli neljän tilan talouskeskukset. Niistä on jäljellä yksi, Pompari.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Kaukola	10
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti (läntinen)	Seudullinen	

Kuvaus

Kaukolan kylän kantatilat olivat isonjaon aikaan kahdelle erilliselle kylätontille jakautuneena. Tällä läntisellä tontilla oli kolmen tilan talouskeskukset, joista jäljellä yksi, Grankulla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ESKOLA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
51

Kantatila. Talouskeskus siirretty nykyiselle paikalleen 1700-luvun lopulla. Päärakennus vuodelta 1914 (satulakatto, epäsymmetrinen pohjakaava), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Työväen asuinrakennus 1800-l., useita talousrakennuksia 1800-1900-l.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HIETALA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
52

Vanha Klaavolan muonamiehen asuinpaikka, erotettu itsenäiseksi 1929. Asuinrakennus vuodelta 1951 (maatalousseurojen keskusliiton talotyyppi), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi sauna ja pienteollisuusrakennus (sementtivalimo) 1950-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HIISKOLA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
53

Rintamamiestila, asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo). Vanha ulkoasu pääosin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HÄRMÄLÄ

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
54

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1936. Keskeismuurillinen asuinrakennus 1930-luvun alusta (satulakatto, satulakattoinen frontoni toisessa lappeessa, aumakattoinen kuisti), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KAUPPA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
55

Erotettu 1939 tontiksi Salon osuusliike Tähkälle. Kaupparakennus valmistui samaan aikaan (jyrkkä satulakatto, kaupan vanha ulko-ovi tien puolella, umpikuisti pihan puolella, pulpettikattoiset frontonit molemmissa lappeissa). Vanha ulkoasu hyvin säilynyt

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KOIVULA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
56

Mäkitupa/itsellisen asuinpaikka. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (6x14 m., satulakatto), jossa ollut alkujaan tupa, kamari ja puusepän versta, joka muutettu kamariksi. Vanha ulkoasu pääosin säilynyt

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KYLÄ-HAVULA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
57

Asuinrakennus 1950-luvulta (tyyppitalo, alkuperäinen parveke), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen navetta samalta ajalta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla, mäen päällä.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
MARJANIEMI

KYLÄ
KAUKOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
58

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1947. Asuinrakennus vuodelta 1953 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee peltoalueen laidalla. Entinen karjarakennus 1950-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
METSOLA

KYLÄ
Kaukola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
59

Knaapin tilan vanha vaarintupa. Asuinrakennus 1920-30-luvulta (n. 6x10 m., yksinäistupa, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt (kunto vain kohtalainen). Talous- ja varastorakennus samalta ajalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	60
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
OJALA	Maisemallinen	

Eskolan muonamiehen asunto, erotettu itsenäiseksi tilaksi 1953. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (yksinäistupa+puori, satulakatto). Rakennuksen hirret otettu aikoinaan vanhasta riihestä. Talousrakennukset 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	61
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PEHKUTEHDAS	Paikallinen	

Kaukolassa on ollut pehkutehdas jo 1800-luvulla Pullasuolla. Kairasuon pehkutehdas aloittanut toimintansa 1900-luvun alussa. Vanha tehdasrakennus 1900-luvun alusta (lautarakenteinen, satulakatto), työnjohdon koppi ja konehuone 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	62
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
POHJANRINNE	Maisemallinen	

Lohkottu itsenäiseksi tilaksi 1927. Satulakattoinen, keskeismuurillinen asuinrakennus vuodelta 1926 (n. 7x10 m.), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä navetta 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	63
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
POMPARI	Seudullinen	

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus vuodelta 1905 (pituus 36 m., satulakatto), laajennettu useaan kertaan pituussuunnassa. Toinen asuinrakennus 1800-luvun vaihteesta, kaksi aittaa 1800-l., entinen navetta vuodelta 1914.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	64
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PYYMÄKI	Maisemallinen	

Vanha torppa. Päärakennus vuodelta 1952 (satulakatto, kaksi muuria), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Vanha päärakennus edelleen pihapiirissä (1800-luvulta), muutettu autotalliksi. Navetta vuodelta 1928.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KAUKOLA	65
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
RAUHAMÄKI	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1927. Satulakattoinen, keskeismuurillinen asuinrakennus (6,5x8 m., satulakattoinen frontoni toisessa katonlapeessa) vuodelta 1922, vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennukset 1920- ja 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	66
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
SEPPÄ	Paikallinen	

Torppa tai itsellisen asuinpaikka 1800-luvulta. Asuinrakennus vuodelta 1910 (satulakatto, toisessa lapeessa satulakattoinen frontoni, tympanot). Rakennuksen kulman kiertävä kuisti uusittu 1972, muilta osin vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kaukola	67
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TÖYRYLÄ	Maisemallinen	

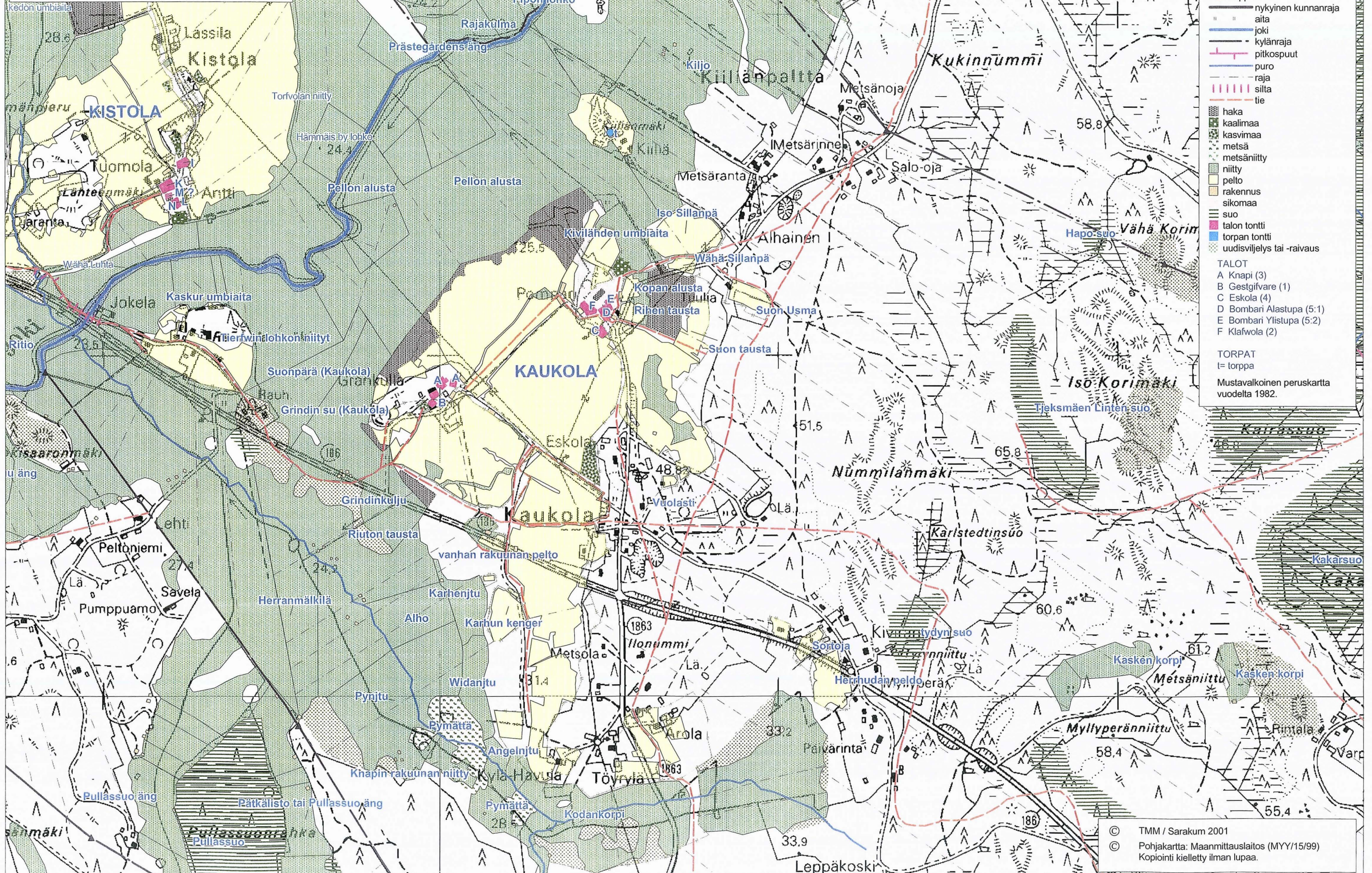
Paikalla ollut torppa. Lohkottu siirtolaistilaksi vuonna 1953. Asuinrakennus vuodelta 1948 (satulakatto, 3h+k), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä navetta ja varastorakennus 1950-luvulta sekä puimala ja kuivuri.

MUURLA: KAUKOLA

Maankäyttö vv. 1782-88 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000

Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KARTTASELITYS

Kartta vuosilta 1782-88

- ⊗ mylly
  - ▲ rajapyykki
  - talo
  - torppa
  - nykyinen kunnanraja
  - aita
  - joki
  - - - kylänraja
  - pitkospuut
  - puro
  - raja
  - |||| silta
  - tie
  - haka
  - kaalimaa
  - kasvimaa
  - metsä
  - metsäniitty
  - niitty
  - pelto
  - rakennus
  - sikomaa
  - suo
  - talon tontti
  - torpan tontti
  - uudisviljelys tai -raivaus
- TALOT
- A Knapi (3)
  - B Gestgifvare (1)
  - C Eskola (4)
  - D Bombari Alastupa (5:1)
  - E Bombari Ylistupa (5:2)
  - F Klafwola (2)
- TORPAT
- t= torppa
- Mustavalkoinen peruskartta vuodelta 1982.

© TMM / Sarakum 2001
© Pohjakartta: Maanmittauslaitos (MYY/15/99)
Kopiointi kielletty ilman lupaa.

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Kistola

Maisema

Kistolán kylä sijaitsee Muurlan kunnan lounaisosassa, ja rajoittuu Kaukolan, Pullolan, Muurlan ja Ilonummen kyliin sekä Salon kaupunkiin (ent. Uskela) Kurjenpahnan kylään. Kylämaisemaa hallitsevat eteläosan suuret peltoaukeat sekä niiden keskellä oleva kylämäki, joka on varsinkin eteläosastaan hyvin tiuhaan asutettu. Tiheää asutusta on myös Kistolantien ja Muurlantie risteyksen lähellä. Kistolán tiheästi rakennettu kylämäki rakennusten lomassa mutkittavine teineen on maisemallisesti merkittävä samoin kuin kylämäen ympärillä aukeavat pellot.

Historia

Kistolán kylä on syntynyt varhaiskeskiajalla ennen 1200-lukua, ja se maksoi ruokalisäveronsa vanhan suomalaisen tavan mukaan rukiina. Kistola on Kistolán jakokunnan kantakylä, jonka naapuriin syntyi myöhäiskeskiajalla tytärkylä Kaukola, joka kuului Kistolán jakokuntaan. Kistolán kylä kuului Salon booliin eli verokuntaan, sekä Halikon pitäjään. Asukkaittensa kirkollisen vero- ja työvelvollisuuden jakamista varten Suomen keskiaikaiset kirkkopitäjät olivat ainakin jo 1300-luvulla jakaantuneina yökuntiin (nattbol). Nimitys johtuu siitä, että yökunta antoi alueelleen saapuneille veronkantajille yhden yön majoituksen ja kestityksen. Yökunnalle kuului myös tiettyjen pappilan rakennusten ylläpito. Uskelan kirkkopitäjän alueella oli kuusi yökuntaa, joista Kistola kuului Salon yökuntaan muiden Muurlan kylien ohella. Isojako Kaukolan ja Kistolán kylissä tapahtui vuosina 1782, 1783, 1787 ja se saatiin valmiiksi 1788. Tuolloin Kistolassa oli 4 kantatilaa, josta kaksi jaettiin isossajaossa pienempiin osiin. Kantatilat olivat Pangin tai Lassilan rustholli, joka jaettiin kahteen osaan isonjaon yhteydessä. Isojakoasiakirjan mukaan jaettu tila oli Lassilan rustholli, josta olisi erotettu tila Erik Bangelle. Maarekisterin mukaan Pangin rustholli jaettiin kahtia niin, että tuolloin syntyi Lassilan puolikas rustholli kersantti Daniel Lackmanille. Sekä Pangin että Lassilan ovat sijainneet nykyisillä paikoillaan jo isonjaon aikaan. Tuomolan rälssitalo oli Halikon Joensuun kartanon ulkotila vuoteen 1882 asti, jolloin se lunastettiin itsenäiseksi. Tuomola oli niinikään Joensuulle kuuluneen Mikkelin tilan kanssa yhdysviljelyksessä. Isojaon aikaan Tuomolan tila sijaitsi jo nykyisellä paikallaan. Mikkelin eli Kortin jaettiin 1911 Antin tilaan, joka käsittää osan entisestä Vuotilan ratsutilasta. Vuotilan tila jaettiin isossajaossa kolmeen osaan: Airike, Suutari ja Vuotila. Tila muodostui 1660-luvulla neljästä Gotthard Wellingkille lahjoitetusta tilasta. Tila nautti säterivapautta v:sta 1665, perutettiin 1682-83 ja muodostettiin ensin kruunun virkataloksi ja sitten ratstilaksi. Tila jaettiin jo 1766 kahteen osaan. 1959 uudelleen yhdistetyistä tiloista Airike, Vuotila, Suutari ja Mikkelin muodostettiin Antin tila. Nykyinen Antin päärakennus sijaitsee samalla paikalla kuin Mikkelin päärakennus isonjaon aikaan, ja Ala-Antin päärakennus sijaitsee Vuotilan paikalla. Ala-Antin pihassa on Airiken vanha päärakennus. 1890-luvulle tultessa Vuotilan tila oli siirtynyt nykyisen Porämäentien varteen Mäkirinteen tilan paikkeille. Paikalla oli rakennus jo isonjaon aikaan. Kistolán kylää rajaa etelässä Kiskontie, joka on Aulis Ojan mukaan muinaistie, mutta Suomen teiden historia -teoksen mukaan peräisin keskiajalta. Kiskontie vei Uskelasta Muurlan kautta Kiskoon nimensä mukaisesti. Kiskontien piti saada v. 1774 annetulla päätöksellä uusi Kiskon ja Karjalohjan kautta Mustioon johtava suunta, joka olisi lyhentänyt Turun ja Helsingin välimatkaa neljällä peninkulmalla. Kiskontien piti tuollin syrjäyttää suuri rantatie, Kuninkaantie, joka kulki Turusta Helsingin kautta Viipuriin rannikkoa pitkin. 1770- ja 1780-luvuilla Turun ja Porin sekä Hämeen ja Uudenmaan läänien maaherrat suunnittelivat mainitun Kiskontien, ""ikivanhan maantien"" kunnostamista yleiseksi tieksi. Hanketta ei kuitenkaan toteutettu Ruotsin vallan aikana, sillä tietä ylläpidettiin vielä 1830-40-lukujen vaihteessa vain kylätienä. Salon-Karjalohjan tie kehittyi kuitenkin viimeistään 1860-lukuun mennessä yleiseksi tieksi. Kiskontie on kulkenut suunnilleen nykyisellä paikallaan jo 1700-luvulla/ 1960-70-lukujen vaihteessa Kiskontietä oiottiin nykyiselle, jolloin mm. entinen kiskontie, nykyinen Porämäentie joutui liikenteeltä hieman syrjään. Kistolán kylän alueella Kiskontie kulkee kuitenkin melko samalla paikalla kuin ennen oikomistakin. Kiskontieltä kulkee Kistolán kylän läpi Muurlantielle kylätie, joka mutkittalee kantatilojen, varsinkin Antin tilan rakennusten lomassa. Toinen kylän alueella kulkeva tie, jota Oja niinikään arvioi muinaistieksi on Perniön Yliskylästä Muurlaan kulkeva Tuomarintie, jota nykyään vastaa Kistolán kylän alueella Kaukolantie. Vanha Tuomarintie, joka näkyy kartassa metsätienä, kohtaa nykyisen Kaukolantien suunnilleen Salo-ojan tilan kohdalla. Ilmeisesti Kaukolan kylän läpi kulkenut mutkaisempi tie syrjäytti vanhan Tuomarintien 1800-luvulla, sillä vielä vuoden 1806 tontti- ja sikomaakartassa Tuomarintie kulkee kuten 1700-luvulla. Kylän pohjoisosassa Muurlan kirkolta Kiskontielle lähelle Salon (ent. Uskela) ja Muurlan rajaa vievä Muurlantie on merkitty Muurlan kylän isojakokarttaan, joten se on ollut olemassa ainakin 1700-luvulla. Kylään perustettiin torppia ilmeisesti 1800-luvulta alkaen. Heinäsuon alue oli torppa-alue, jonne syntyi ennen sotaa ainakin 7 tilaa Kistolán kylän maille. Sodan jälkeen Heinäsuohon perustettiin vielä 6 tilaa. Toinen tiheään asuttu alue on nykyisen Kistolantien ja Muurlantien risteyksen tuntumassa, jonne perustettiin ennen sotaa 14 tilaa. Aivan teiden risteykseen rakennettiin vielä Muurlan työväentalo. Sodan jälkeen tiloja perustettiin vielä 6, jotka on inventoitu. Koska alue sijaitsee lähellä Muurlan kirkonkylää, on sille rakennettu myös

uutta rakennuskantaa. Kaukolantien varteen perustettiin ennen sotaa 7 tilaa ja sodan jälkeen 3 inventoitua tilaa.

Nykytila

Kylän nykyinen asutus keskittyy pääosin Kistolantien ja Muurlantien varsille. Kistoantien varrella sijaitsevat kylän kantatilat.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Kistola	11
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Kylätontilla oli isojaon aikaa neljän tilan talouskeskukset. Kantatiloja on jaettu ja yhdistelty useaan otteeseen. Nykyisin tontilla ja aivan sen vieressä on 3 tilan (Antin, Ala-Antin, Tuomolan) rakennukset, jotka muodostavat melko tiiviin kyläkeskuksen

---

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Muurla	Kistola	12
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti 2	Seudullinen	

KUVAUS

Isojaon aikaan tontilla sijainneet Lassilan tilat (liitt. G ja H). Paikalla edelleen Pangin kantatilan talouskeskus.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
AHTELA

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
68

Asuinrakennus vuodelta 1951 (tyyppitalo), rakennettu Pangin vanhan emännän asunnoksi. Vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ALA-ANTTI

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
69

Kantatila, talouskeskus isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus vuodelta 1884 (satulakatto, paritupa kamarein), peruskorjauksia ja laajennusosa 1960-l. Pihapiirissä Ala-Anttiin yhdistetyn Airikkeen päärakennus 1870-80-l. (osia purettu), kanala 1927

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ALHO

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
70

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus vuodelta 1961 (1-kerroksinen tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Paikalla ollut vanhempi as.rak. Entinen navetta 1920-l, laajennettu 1960-luvulla. Rakennukset sijaitsevat peltoalueen laidalla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ALHO

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
71

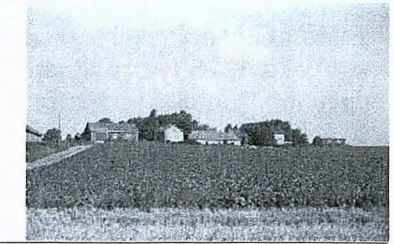
Vanha torppa. Asuinrakennus 1800-luvun lopulta (satulakatto), ulkoasu 1950-60-luvulta (ikkunat uusittu). Pihapiirissä lisäksi entinen navetta 1940-50-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ANTTI

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
72

Kantatila. Talouskeskus lähes isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus v:lta 1914 (10,5x20,5 m., satulakatto), ikkunat uusittu, muuten vanha yleisilme jäljellä. Useita talousrakennuksia sekä väentupa 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alkupuolelta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
GRANKULLA

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
73

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus v:lta 1927 (9x12 m., keskeismuuri), kuisti uusittu 1980-luvulla, muuten vanha ilme pääosin säilynyt. Useita talousrakennuksia. Vanha päärakennus myytiin v. 1927 kansakouluksi.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HAAPALINNA ja SEPPÄLÄ

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
74

Torppa, joka erotettu itsenäiseksi tilaksi 1930. Asuinrakennus vuodelta 1947 (tyyppitalo). Talousrakennus 1950-luvulta ja entinen paja 1800-luvulta. Vanhemmilta ajoilta jäljellä runsas omenapuutarha.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HARIMÄKI

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
75

Eriotettu itsenäiseksi tilaksi 1902. Asuinrakennus 1920-l. (8x10 m., satulakatto, molemmissa lappeissa satulakattoiset frontonit, joissa tympanot, pulpettikattoinen kuisti, jossa frontoni), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennuksia 1900-l. alusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	76
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HAVULA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1930. Asuinrakennus vuodelta 1925 (yksinäistupa), vanha yleisilme pääosin säilynyt. Puuvaja ja sauna 1920-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	77
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KANKARE	Maisemallinen	

Torppa, mäkitupa tai muu tilattoman väen asunto 1900-luvun vaihteesta. Asuinrakennus 1920-luvulta (yksinäistupa, satulakatto). Puuvaja 1920-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	78
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KESKINIITTY	Maisemallinen	

Asuinrakennus vuodelta 1923 (7,5x10 m., keskeismuuri, satulakatto, aumakattoinen umpikuisti), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi entinen karjarakennus vuodelta 1937 sekä uudempia talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	79
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KIILÄ	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1902. Isojaon aikaan paikalla ollut torppa. Vanhempi as.rak. v:lta 1952 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Uudempi as.rak. 1970-luvulta. Entinen karjarakennus 1900-l. alusta sekä useita talousrakennuksia 1900-l.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	80
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOIVUNIEMI	Maisemallinen	

Torppa, mäkitupa tai muu tilattoman väen asuinpaikka 1800-luvulta. Asuinrakennus 1890-luvulta (satulakatto, vinkkelinmuotoinen), vanha yleisilme pääosin säilynyt. Entinen karjarakennus vuodelta 1929, varastorakennus 1940-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	81
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOLMIKULMA	Seudullinen	

Entinen Muurlan työväenyhdistyksen talo, nykyisin urheilutalo. Rakennettu 1928 (14x24 m., satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee keskeisellä paikalla Muurlantien ja Kistolantien risteyksessä, osa asutuskeskittymää.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	82
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOTIPELTO	Maisemallinen	

Koivuniemen tilan vaaritupa, erotettu itsenäiseksi tilaksi 1974. Asuinrakennus vuodelta 1959 (tyyppitalo), vanha yleisilme hyvin säilynyt. Entinen karjarakennus 1950-luvulta, makasiini 1940-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	83
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LASSILA	Paikallinen	

Kantatila/Osatalo. Erotettu isojaon yhteydessä Pangin tilasta. Päärakennus 1870-luvulta (9x18 m., satulakatto), peruskorjattu 1970-luvulla. Entinen navetta vuodelta 1905 ja kanala 1900-luvun alusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	84
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEHTIKANKARE	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1925. Asuinrakennus vuodelta 1937 (6,5x8 m., satulakatto, yksinäistupa +puori), osa ikkunoista uusittu 1970-luvulla, muuten vanha yleisilme jäljellä. Sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	85
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEHTOKARI	Maisemallinen	

Pangin vanha mäkitupa, erotettu itsenäiseksi tilaksi 1946. Asuinrakennus 1800-luvulta, laajennettu 1950-luvulla yksinäistuvasta keskeismuurilliseksi (satulakatto). Ulkoasu 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	86
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEHTOLA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1921. Asuinrakennus vuodelta 1937 (5x9 m., yksinäistupa, satulakatto), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	87
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LUUKKOLA	Maisemallinen	

Muonamiesten ja palkollisten asunto. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1936. Asuinrakennus vuodelta 1917 (7,5x9,5 m., keskeismuuri, satulakatto), peruskorjauksia (ikkunoita uusittu, kuisti ja parveke lisätty) mutta vanha yleisilme osin jäljellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	88
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
METSÄMAJA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1947. Asuinrakennus 1940-luvulta (4x6 m., yksinäistupa, satulakatto) rakennettu vanhoista hirsistä, vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi varasto 1940-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	89
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
METSÄRANTA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Uudempi asuinrakennus 1960-luvulta sekä talousrakennuksia 1950-luvulta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	90
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
METSÄRINNE	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1947. Päärakennus vuodelta 1890, peruskorjattu 1960-luvulla. Uusi päärakennus vuodelta 1985. Vanha savusauna ja makasiini 1900-luvun alkupuolelta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	91
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MYLLYSUO	Maisemallinen	

Pangin tilan torppa tai muonamiehen mökki. Asuinrakennus vuodelta 1912 (keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen karjarakennus 1900-luvun alusta, sauna n. 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	92
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MÄENALA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1930. Päärakennus vuodelta 1910, laajennettu myöhemmin useaan otteeseen. Toinen asuinrakennus vuodelta 1925 (satulakatto, keskeismuuri), ollut suutarin asuintalo, vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	93
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
NUMMILA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1963. Asuinrakennus vuodelta 1952 (tyyppitalo), vuonna 1974 tehtyä laajennusta lukuun ottamatta vanha yleisilme on säilynyt. Sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	KISTOLA	94
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
OJARANTA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus vuodelta 1948 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennus samalta ajalta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Kistola	95
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PANGI	Seudullinen	

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus 1880-l. (8x23 m., paritupa, satulakatto), peruskorjattu 1980-l. (kattoikkunat, lisäeristys ulkopintaan, ikkunat uusittu vanhan mallin mukaan). Useita talousrakennuksia 1900-l. alusta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
PUROLA

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
96

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
RAUHALANMÄKI

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
97

Tuomolan tilan vanhan isännän asunto. Asuinrakennus 1890-luvulta (7x11 m., tupa+2 kamaria+puori, satulakatto, toisessa lappeessa satulakattoinen frontoni), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi pihapiirissä asuinrakennus 1980-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
RINTALA

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
98

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1950. Asuinrakennus 1940-luvun lopulta (satulakatto, keskeismuuri), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Useita talousrakennuksia 1940-50-luvulta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
RISTINUMMI

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
99

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1956. Asuinrakennus 1940-luvun alusta (yksinäistupa, satulakatto, poikkipääty keskellä toista sivua), vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi sauna/kanalarakennus.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
SAARILUOMA

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
100

Kortin tilan muonamiehen asunto. Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (satulakatto, yksinäistupa), peruskorjauksia (ikkunoita uusittu, päädyssä ulkoterasi). Tila on ollu muurlalaisen kotiseutuharrastajan Vilho Saariluoman kotipaikka.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
SALO-OJA

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
101

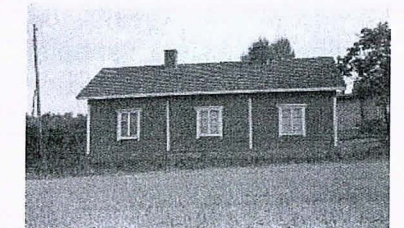
Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), kuistin paikalle rakennettu laajennussiipi 1970-luvulla, muilta osin vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihassa lisäksi entinen karjarakennus ja vanha sauna.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
TUOMOLA

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
102

Entinen Joensuun kartanon ulkotila. Päärakennus 1960-l. Toinen asuinrakennus, entinen renkitupa 1800-l. lopulta, harkkokivinavetta v:lta 1906, talousrakennuksia 1900-l. Lisäksi tilaan kuuluu lähellä oleva ent. muonamiesten as.rak v:lta 1920.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
TYYNELÄ

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
103

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940. Asuinrakennus vuodelta 1916 (6,5x8 m., satulakatto), ollut alkujaan yksinäistupa, levennetty (nyk. keskeismuuri). Vanha ulkoasu pääpiirteissään säilynyt. Talossa on asunut suutari, ja yksi huoneista oli verstaana.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VARPUOJA

KYLÄ
KISTOLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
104

Vanha torppa tai muu tilattoman väen asuinpaikka. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1902. Asuinrakennus vuodelta 1954 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talusrakennukset samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VUORILA

KYLÄ
Kistola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
105

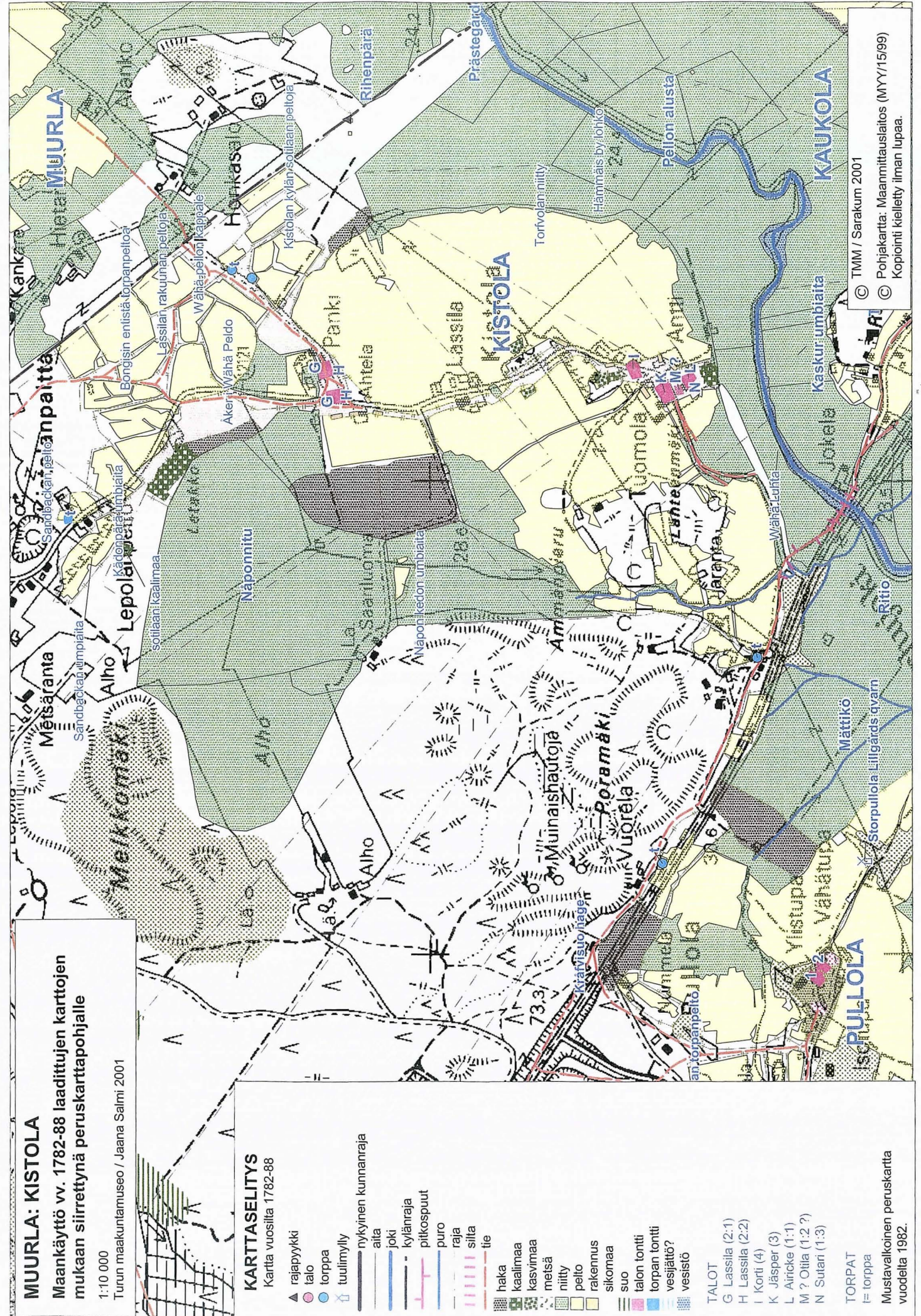
Entinen mäkitupa, torppa tai muu Mikkelin tilan alustalaisten asuinpaikka. Asuinrakennus 1890-luvulta (satulakatto, ollut yksinäistupa), laajennettu 1980-luvulla (laajennusosa ei näy Muurlantielle).

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
MÄNTYALA ja MURDOMÄKI 1

KYLÄ
KISTOLA 3:9 j
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
106

Molemmat erotettu itsenäisiksi tiloiksi 1920-luvulla. Uudempi asuinrakennus 1920-luvulta (6x8 m., keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talossa toiminut kauppa. Toinen asuinrakennus 1800-luvun vaihteesta (yksinäistupa). Useita tal.ra

Maisema

Kosken kylä ulottuu kapeana luoteis-kaakko suuntaisena kaistaleena alkaen Eriksbergin kartanon kohdalta kulkien Ylisjärven itäpuolitse suoraan kaakkoon Metsä-Valkjärven koillisrannan kautta aina kunnan itärajalta saakka. Kylään kuuluu vain pieni alue valtatie I:n pohjoispuolelta, suurin osa kylästä on tien eteläpuolella. Kylän keskus on Eriksbergin (aik. nimi Koski) kartanon alue Ylisjärveen laskevan Koskenjoen varrella, joka on antanut nimen sekä kartanolle että koko kylälle. Kartanon rakennukset sijaitsevat joen koillispuolella olevalla kukkulalla, jonka ympärillä on laaja loivasti kumpuileva viljelymaisema. Maisemallisesti tärkein osa kylää on Kosken kartano ympäristöineen. Kartanoalue muodostaa arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti tärkeän kulttuurimaiseman, johon kuuluu myös ympärillä sijaitsevat viljavat peltoaukeat ja Yltjärven rantaniityt. Ainutlaatuisen arvokas maisemallinen kiintopiste. Kosken kartano rakennuksineen ja ympäristöineen muodostaa arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti tärkeän kulttuurimaiseman, johon kuuluu myös ympärillä sijaitsevat viljavat peltoaukeat ja Yltjärven rantaniityt. Ainutlaatuisen arvokas maisemallinen kiintopiste.

Historia

Varhaisin tieto Kosken kylästä on 1300-luvulta. Keskiaikaisista maanomistajista kylässä mainitaan Mikko v.1490. Kylän kantatalo Koski mainitaan ensimmäisen kerran v. 1540 laaditussa Turun läänin maakirjassa, jonka mukaan kylässä oli tuohon aikaan neljä kantataloa. Kantatila Koski oli vuodesta 1609 Hans Munckille läänitettyä ja vuodesta 1615 lahjoitettuna. Vuonna 1683 se tuli kruunun virkataloksi ja säteritilaksi, joka sai nimen Eriksberg. 1720-luvulla Kosken kylässä oli enää kolme kantataloa Eriksberg, Kollari ja Paavo. Isojakotoimitus suoritettiin v.1796. Eriksbergiin (rek.nro 1) yhdistettiin v. 1804 argumenttitila Nikula ja v. 1818 Järven kylän Pajarin rälssitila. Vuonna 1909 siihen yhdistettiin vielä Kollarin (rek. nro 2) perintötalo. Eriksbergistä on erotettu ensimmäinen palstatila v.1938, jolloin erotettiin Särmälä. Vuonna 1951 on erotettiin Huilassuo, Lähteenpelto, Särmälä I, Törmälä ja Kosken kauppa. Vuonna 1954 edelleen Ketomäki, Männistö, Kivilä ja Rajamäki II. Eriksbergin omistamasta Kollarin talosta (rek.nro 2) on erotettu v.1931 Pöytäluhta ja Santala. Vuonna 1942 Nummi. Vuonna 1951 erotettiin Huilassuo I, Kirstilä; Paavola ja Uuspelto. Vuonna 1954 erotettiin vielä Ketola. Paavon tilasta (rek.nro 3) on erotettu 1915 kansakoulutontti ja vuonna 1921 Nummila, Päivölä ja Rantala. Kosken kylän kantataloista (rek.nro 1, 2 ja 3) on erotettu vuoteen 1955 mennessä kaikkiaan 18 lohkotilaa. Suurin osa kylän taloista on Koskentien (ent. Helsingin tien) varrella ja alle kilometrin päässä Eriksbergin kartanosta. Kylän talojen tarkkaa ikä ei ole yleensä tiedossa. Erotetut kohteet ovat enimmäkseen talojen entisiä torppia ja kartanon työväen asuinrakennuksia. Kartanon työväelleen rakennuttamille taloille on ominaista, että ne ovat yleensä olleet alunperin kahden perheen taloja. Eriksbergin vanhoina torppina kyläläiset ja ko. rakennusten nykyiset omistajat mainitsevat Nummilan, Päivölän, Paavon ja Hirsjärven rannalla olevan Rantalan. Lähes kaikki kylän vanhat asuinrakennukset on peruskorjattu ja uudistettu. Eniten alkuperäisiä piirteitä on Paavon talossa ja Päivölän vanhassa asuinrakennuksessa, jotka molemmat ovat myös sisältä vanhassa asussaan. Ulkoasultaan alkuperäisen näköinen on myös Kivilä. Kartanon harjoittamasta sosiaalisesta toiminnasta on muistona entinen Kosken kansakoulu, jonka kartano rakennutti v.1905 ja joka paloi edelleen tuntemattomasta syystä maan tasalle v.-68. Eräs kyläläinen muistaa kartanon rakennuttaneen myös sitä ennen toiminutta kiertokoulua varten oman rakennuksen, jossa toimi myöhemmin Kosken kauppa. Rakennus on nykyiseltä nimeltään Kulmala. Kulmalan rakennusajankohdaksi on aikaisemmin ilmoitettu 1910-luku. Tämä ei pidä kuitenkaan paikkaansa, vaan rakennus lienee rakennettu paljon aikaisemmin 1800-luvulla, koska koulunpito siellä lopetettiin luonnollisesti samana vuonna kun kansakoulurakennus valmistui. Kosken kartanon maineikkaana viljelijänä mainitaan lääketieteen tohtori Evert Julius Bonsdorf, joka jäätyään eläkkeelle Helsingin yliopiston anatomian ja fysiologian professuurista v.1871 muutti Muurlaan Kosken kartanoon. Maanviljelys oli aina kiinnostanut häntä ja eläkkeelle jäätyään hänellä oli mahdollisuus toteuttaa suunnitelmansa käytännössä kartanon peltoja viljelemällä. Bonsdorf viljelikin kartanon maita mallikelpoisesti aina kuolemaansa asti vuoteen 1898. Kartano oli aina 50-luvulle saakka myös seudun suurimpia karjatiloja. Maatilakirjan mukaan kartanossa oli 30-luvulla 61 lehmää, 3 sonnia, 11 sikaa, 7 lammasta ja 45 kanaa. Hevosiakin oli peräti 18 kpl. Suurin osa kartanon rakennuksista on rakennettu 1800-luvun kuluessa. Päärakennus ja hallintorakennus ovat nuorempia ja niiden valmistumisvuotena mainitaan 1902. Viimeksimainittujen paikalla oli aikaisemmin vanhat rakennukset, joita ei enää ole. Historiassa mainitaan mm. entinen 1700-luvulla rakennettu päärakennus, joka huonokuntoiseksi tultuaan purettiin uuden tieltä. Vuonna 1987 päärakennuksen talouskellaria uusittaessa löytyi hiekalla täytetty holvikellari, joka on kuulunut tähän aikaisempaan päärakennukseen. (Vain holvikellarin yläosa näkyvissä nykyisessä talouskellarissa). Kartanon mäellä on tämän lisäksi kolme muuta holvattua kellaria: Koivulan holvattu kellari, työhevosten tallin holvattu lietelantala ja kauempana pihapiiristä oleva iso lanttukellari. Ko. lanttukellari oli aikaisemmin perunakellarina ja kartanon entisen torpparin tyttären mukaan kansalaissodan aikana vankilana. Monissa kartanon rakennuksissa on koristeellisia,

alkuperäisiä yksityiskohtia. Kartanon edustavasta rakennuskannasta mainittakoon jugengtyylyisesti koristeltu päärakennus, hallintorakennus Bostad, ent. tilanhoitajan rakennus Koivula, entinen pehtorin asunto, suuri navetta, vilja-aitat sekä tallirakennukset. Mainitsemisen arvoinen on myös kauempana Koskentiellä sijaitseva vanha jyhkeä riisirakennus, joka toimii mm. maisemallisena katseenvangitsijana. Kartanon ympärillä on suuri puisto, jossa jo vuosisadan alkupuolella mainitaan olleen satakunta omenapuuta, runsaasti tammia, vaahteria, hopeakuusia ja niinipuita.

Nykytila

Eriksbergin kartanon rakennukset sijaitsevat kukkulalla, jonka ympärillä on laaja loivasti kumpuileva viljelymaisema. Entinen Turun ja Helsingin välinen valtatie on kulkenut nykyistä Koskentietä pitkin kartanon lounaispuolitse. Myöhemmin rakennettu valtatie I ohittaa kartanoalueen koillispuolelta. Kosken kylän kylänäkymää hallitsee kartanoalue sekä sen ympärillä olevat laajat viljelyaukiot. Kylän muut talot ovat keskittyneet viljelyaukioiden halki kulkevan Koskentien varrelle.

Isojaon aikaan tontilla oli Kosken eli Eriksbergin kartanon ja Nikulan augmenttitilan talouskeskukset. Nykyisin tontilla on Eriksbergin pihapiiri, joka on osa valtakunnallisesti merkittäväksi määriteltyä Ylisjärven kulttuurimaisemaa (RKY 98).(MM:2 K 206

Isojaon aikaan alueella on ollut neljä torppaa ja alueella on edelleen useampia entisiä torppia ja Kosken kartanon työväen asuntoja. Kartanolla oli isojaon aikaan useita muitakin torppia etelämpänä kylän mailla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ERIKSBERG

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Valtakunnallinen

KOHDENO
107

Kartano. Talouskeskus isojaon aikaisella tontilla. Päärakennus v:lta 1902 (leveimmillään 16 m., pituus 30 m., satulak., koristeelliset yksityiskohdat). Yhteensä 15 vanhaa asuin- ja talousrakennusta. Kokonaisuutena hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HUILASSUO

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
108

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1951. Asuinrakennus vuodelta 1950 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen navetta samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KETOLA

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
109

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1954. Asuinrakennus vuodelta 1948 (tyyppitalo), vanha ulkoasu pääpiirteissään säilynyt. Talousrakennukset samalta ajalta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidassa.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KIVILÄ

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
110

Entinen Kosken kartanon työväen asunto tai torppa. Asuinrakennus 1800-luvulta (pitkä kapea runko, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen navetta/vaja 1800-luvulta, sauna 1940-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KOTILA

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
111

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1956: Asuinrakennus vuodelta 1927 (7x8 m., keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Vaja samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
MÄNNISTÖ

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
112

Lohkottu rintamamiestilaksi 1954. Asuinrakennus samalta vuodelta (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Navetta ja sauna samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
NUMMI

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
113

Entinen Kosken kartanon työväen asunto. Asuinrakennus 1900-luvun alusta tai 1800-luvun lopulta (9x10 m., satulakatto, keskeismuuri) sisältänyt kaksi erillistä asuntoa. Joitakin peruskorjauksia, vanha yleisilme osin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
NUMMILA

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
114

Entinen Kosken kartanon torppa, itsenäistyi 1921. Asuinrakennus vuodelta 1837 (satulakatto, alkujaan paritupa), vanhaa yleisilmettä jäljellä. Talousrakennuksia: talli 1800-luvulta, navetta/vaja 1920-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
PAAVO

KYLÄ
Koski
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
115

Entinen Kosken kartanon torppa, itsenäistyi 1918. Asuinrakennus 1800-luvulta (7x16 m., yksinäistupa, jota jatkettu kammiolla 1920-luvulla), peruskorjauksia, vanha yleisilme osin säilynyt. Talousrakennuksia 1900-luvun alusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Koski	116
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PÄIVÖLÄ	Historiallinen	

Entinen Kosken kartanon torppa, itsenäistyi 1918. Vanha päärakennus 1800-luvun alkupuolelta (6,5x16 m., paritupa, toinen pää alkujaan kammio), vanha ulkoasu hyvin säilynyt (asumaton). Uusi päärakennus 1970-luvulta. Useita talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Koski	117
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
RANTALA	Maisemallinen	

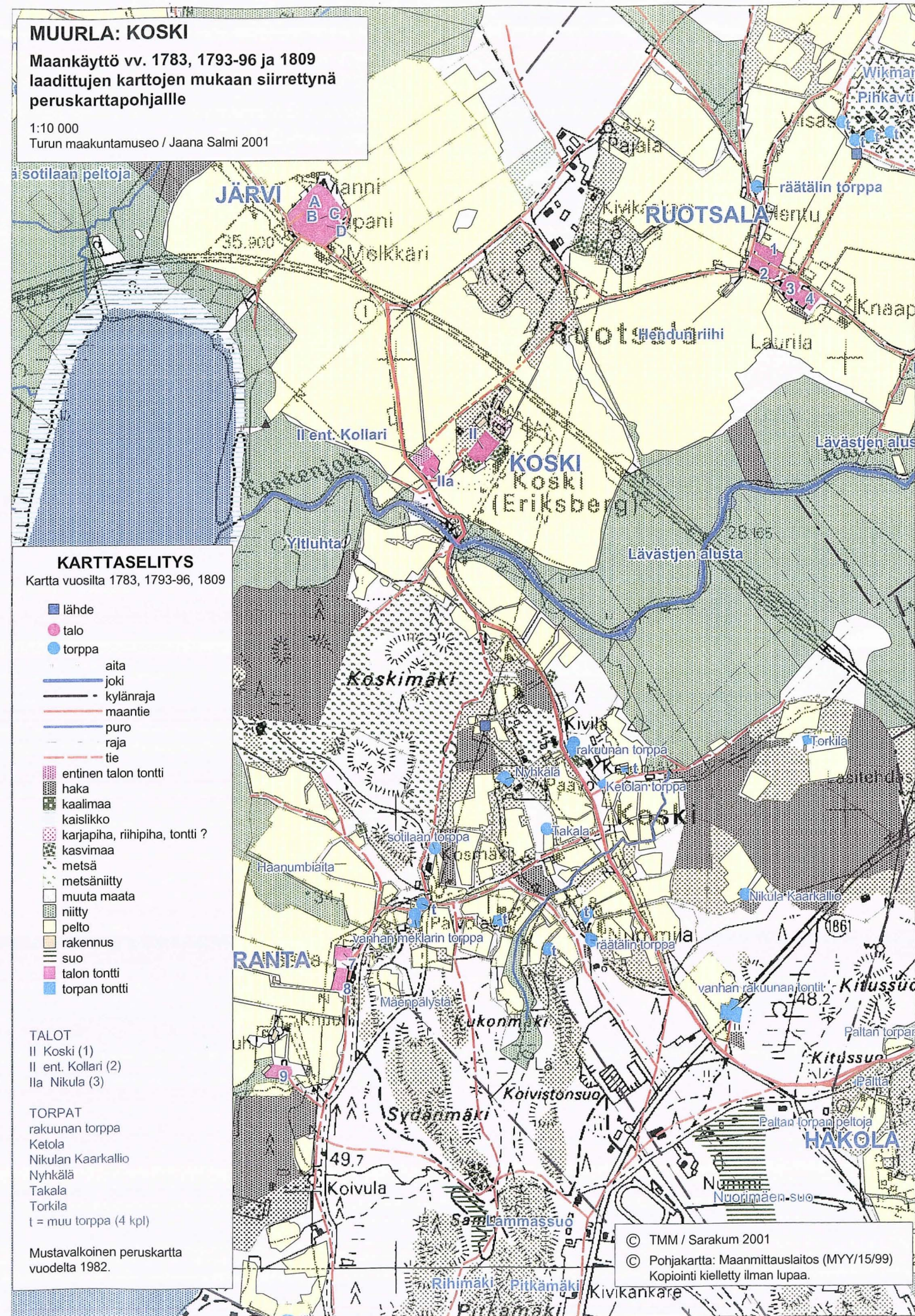
Entinen Kosken kartanon torppa, itsenäistyi 1921. Asuinrakennus vuodelta 1947 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen navetta ja puimala 1900-luvun vaihteesta, kanala ja sauna 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Koski	118
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
SANTALA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1931. Asuinrakennus vuodelta 1928 (6x8 m., yksinäistupa, satulakatto), kuistia laajennettu, muuten vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Koski	119
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TÖRMÄLÄ	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1946. Paavon tilan vanhan väen asunto. Asuinrakennus vuodelta 1950 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Muurla

Maisema

Muurlan kylä sijaitsee Muurlan kunnan keskiosassa, ja muodostaa sisälleen Muurlan kirkonkylän. Pienen kirkonkylän keskusta on idyllinen keskittyessään kirkon ja kansanopiston ympärille. Ylisjärveen laskevat jyrkät rantaäyräät ovat maisemallisesti merkittäviä samoin kuin kylän eteläpuolella aukeavat pellot.

Historia

Muurlan kylä on syntynyt myöhäiskeskiaikaisena uudisasutuskylänä 1200-luvun jälkeen. Muurlan kanssa samanikäisiä kyliä Muurlassa ovat Vähä-Pullola, Harjula ja Kaukola. Muurlan kylä kuului Muurlan läänin veropitäjään ja Tuohitun verokuntaan, joka koostui uudisasutuskylistä. Tuohitun verokunnan kylät kuuluivat Perniön käräjäpiiriin, mutta 1500-luvun lopulla ja 1600-luvun alussa kylät esiintyivät myös Muurlan läänin käräjäpiirissä. Takaisin Perniön käräjäpiiriin lautamiesluetteloihin kylät palasivat kuitenkin 1620-luvulla. 1500-luvun maakirjassa Muurlan kylässä oli kolme taloa. Myöhemmin Tuohitun verokunta jaettiin kirkollisesti Perniöön, Kiskoon ja Uskelaan, joista Muurla tuli osaksi Uskelan seurakuntaa. Asukkaitensa kirkollisen vero- ja työvelvollisuuden jakamista varten Suomen keskiaikaiset kirkkopitäjät olivat ainakin jo 1300-luvulla jakaantuneina yökuntiin (nattbol). Nimitys johtuu siitä, että yökunta antoi alueelleen saapuneille veronkantajille yhden yön majoituksen ja kestityksen. Yökunnalle kuului myös tiettyjen pappilan rakennusten ylläpito. Uskelan kirkkopitäjän alueella oli kuusi yökuntaa, joista Muurla kuului Salon yökuntaan muiden Muurlan kylien ohella. Muurlan kylään rakennettiin kirkko Tuomarintien varrelle vuonna 1741, ja sen ympärille perustettiin hautausmaa vuonna 1780. Muurla sai kappeliseurakunnan oikeudet vuonna 1860 ja 1922 siitä tuli itsenäinen seurakunta. Pitäjänoikeudet Muurla sai vuonna 191. Isojako kylässä tapahtui 1780, jolloin kylässä oli 1540-luvun lailla kolme tilaa, Nikulan puolikas rustholli, Uotilan puolikas rustholli ja Isotalon rustholli, muutaman torpan lisäksi. Kylään Perniön Yliskylästä tuleva tie, jota Aulis Oja arvioi muinaistieksi, on Tuomarintie, jota nykyään vastaa Kaukolantie. Tie on kulkenut nykyisellä paikallaan ainakin 1700-luvulta asti. Kirkon kohdalla Tuomarintiehen on liittynyt keskiaikaiselle Kiskontielle vievä tie, nykyinen Muurlantie, joka on merkitty isojaonkarttaan.

Nykytila

Muurlan kirkonkylän keskustaajamasta on tehty alueinventointi 1991 taajaman inventoinnin yhteydessä. Tuolloin inventoitujen 28 kohteen lisäksi vuonna 1992 kylästä inventoitiin 2 kohdetta, vuonna 1994 21 kohdetta ja vuonna 1997 11 kohdetta, yhteensä 62 kohdetta. Kohteiden ikäjakauma oli seuraava: 1700-luvulta peräisin ovat Isotalon siipirakennukset sekä Nikulan päärakennus, 1800-luvulta oli 7 kohdetta, 1900-luvun alkupuolelta ennen sotaa 27 kohdetta ja sota-ajalta sekä sodan jälkeen 28 kohdetta. Kylän inventoidun rakennuskannan painopiste on siis 1900-luvun rakennuksissa. Muurlan kylään syntyi paljon sodanjälkeistä uudisasutusta. 1950-luvulla Ylisjärven rannoille rakennettiin helsinkiläisten kesähuiloita.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Muurla 15
ARVOALUE ARVOTUS
Isotalon vanha kylätontti Historiallinen

KUVAUS

Yksinäistontilla sijainnut Isotalon rustholli oli yksi Muurlan kylän kolmesta kantatilasta isojaon aikaan. Sen päärakennus tuhoutui tulipalossa 1949. Tulipalon jälkeen tilalla toimineelle Muurlan kansanopistolle rakennettiin viereen uusi opistorakennus.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Muurla 16
ARVOALUE ARVOTUS
Kirkko ja hautausmaa Seudullinen

KUVAUS

Muurlan kirkko on vuodelta 1836 (vanha kirkko ollut samalla paikalla), kellotapuli vuodelta 1819 ja ruumishuone vuodelta 1909. Hautausmaa on vihitty käyttöön 1700-luvun lopulla. Kirkko on keskeisellä paikalla Muurlan keskustaajamassa. (SU 710).

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Muurla 17
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti Seudullinen

KUVAUS

Tontilla sijaitsee edelleen Muurlan kylän kolmesta kantatilasta kaksi, Uotila ja Nikula. Isojaon aikaan tontit merkitty vierekkäin erillisinä. Molemmilla tiloilla jäljellä vanhaa rakennuskantaa, sulautunut osaksi kasvanutta kylätaajamaa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	120
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ALANKO	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus vuodelta 1955 (tyyppitalo), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt. Entinen karjarakennus vuodelta 1947, sauna 1950-luvulta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	121
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Arola	Paikallinen	

Asuinrakennus 1800-luvun lopulta (n. 8x9 m., satulakatto, koristeelliset ikkunapuitteet, tympanot), kuisti uusittu ja laajennettu 1984, muilta osin vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennus 1900-luvun alusta ja uudempia piharakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	122
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HAAPNOKKA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1939. Asuinrakennus vuodelta 1940, muurlalainen kuvan veistäjä Benjamin Renvall suunnitellut itselleen huvilaksi. Satulakatto, ulkomitat 6,5x6 m., avokuisti, tupa, sauna, pukuhuone. Vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	123
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HAKALAHTI	Maisemallinen	

Erotettui tsenäiseksi tilaksi 1950. Asuinrakennus samalta ajalta (tyyppitalo), ikkunat uusittu, muuten vanha ulkoasu pääpiirteissään säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	124
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HIETAMÄKI	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1925. Asuinrakennus 1800-luvulta (alkujaan yksinäistupa, kamari lisätty 1940-luvulla, samoin kuisti joka uusittu myöhemmin(?)). Ulkoasu 1940-luvulta. Pihapiirissä useita talousrakennuksia 1900-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	125
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
IHALA	Paikallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1936. Asuinrakennus vuodelta 1928 (mansardikatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi entinen navetta ja varastorakennus samalta ajalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	126
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
JOKIRANTA	Paikallinen	

Saunarakennus, joka lienee kuulunut Jukolan tilalla 1900-luvun alkupuolella pidettyyn täysihoitolaan. Korkea, satulakattoinen rakennus on säilynyt hyvin vanhassa asussaan.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	127
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
JUKOLA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1922. Asuinrakennus 1920-l. (9x11 m., keskeismuuri, mansardikatto), molemmilla sivuilla kuistit/verannat, joita ilmeisesti muutettu alkuperäisestä - muilta osin vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennukset samalta ajalta

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KANKARE

KYLÄ
MUURLA
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
128

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1914. Päärakennus vuodelta 1914 (9x16 m., satulakatto, molemmissa lappeissa satulakattoinen frontoni, kaksi sisäänkäyntiä, tympanot, koristeita), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennukset samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KAUNELA

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
129

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1919. Siirretty nyk. paikalleen 1905, ollut ehkä aiemmin Isotalon vanha meijeri. Satulakattoinen asuinrakennus (9x15 m., keskeissali pohjakaava, katonlapeissa satulakattoiset frontonit) on säilynyt hyvin vanhassa asussa.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KOSKELA

KYLÄ
MUURLA
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
130

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1936 Kankareen tilan vanhan isännän asunnoksi. Asuinrakennus vuodelta 1931 (8x10 m., keskeismuuri, taitekatto, koristeellisia yksityiskohtia), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Piharakennus samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KOTIMÄKI

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
131

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1938. Asuinrakennus samalta vuodelta (6x9 m., yksinäistupa, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Kunnantalo (tila: Kunnanhuone)

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
132

Kunnantalon tontti on lohkottu 1935. Vuonna 1934 valmistunut kunnantalo on 2,5 kerroksinen, vinkkelinmuotoinen, satulakattoinen. Talo oli alkujaan matalampi ja pienempi, laajennus 1940-luvulla, jolta ajalta ulkoasu pääpiirteissään on.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Kuusela

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
133

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940-luvulla. Asuinrakennus vuodelta 1946, (satulakatto, keskeismuuri, satulakattoinen frontoni), tyyliltään enemmän 20-30-lukulainen, vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Piharakennus 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	134
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KUUSIRANTA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1953. Asuinrakennus vuodelta 1951 (tyyppitalo), mineriittivuorausta lukuun ottamatta vanha yleisilme on jäljellä. Sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	135
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lehtimäki	Maisemallinen	

Rakennettu 1920-luvulla Isotalon muonamiehen asunnoksi. Satulakattoinen asuinrakennus (alkujaan yksinäistupa) on laajennettu 1930-luvulla keskeismuurilliseksi taloksi ja 1960-luvulla taloon tehtiin laajennussiipi. Navetta 1951 ja vaja 1940-luvulta

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	136
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEHTOLA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus 1930-luvulta (5x11 m., satulakatto, yksinäistupa, jonka toiseen pätyyn lisätty hellahuone), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	137
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LOUNATOJA	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1953. Asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi talousrakennus samalta ajalta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	MUURLA	138
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LÄHTEENMÄKI	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1955. Asuinrakennus vuodelta 1947 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennukset samalta ajalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	139
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Markkola	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940-luvun lopulla. Asuinrakennus vuodelta 1952 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen navetta vuodelta 1954.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	140
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Maurinpirtti	Maisemallinen	

Asuinrakennus vuodelta 1951 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Varasto/saunarakennus samalta ajalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	141
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Muurlan Evankelinen Opisto (Is	Seudullinen	

Salon Seudun Evankelinen Kansanopisto on toiminut Isotalon kartanossa v:sta 1939 lähtien. Vanha kartanorakennus paloi 1949, jolloin rakennettiin opiston nyk. päärak. (2-3 krs, satulakat., rapattu). Vanhimmat rakennukset 1700-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	142
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Muurlan kirkko (tila: Kirkkomaa	Seudullinen	

Muurlan kirkko on uusklassinen puukirkko vuodelta 1836 (suunnittelija Erik Wasz), kirkkoon on tehty useita pieniä korjauksia ja muutoksia 1800-1900-luvulla. Hautausmaa on vihitty käyttöön 1780, kellotapuli on vuodelta 1819 ja ruumishuone vuodelta 1909.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Muurla	143
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäntylä	Maisemallinen	

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940-luvun lopulla, asuinrakennus (tyyppitalo) ja piharakennus samalta ajalta. Asuinrakennuksen vanha yleisilme säilynyt pääpiirteissään.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Nikula

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
144

Kantatila. Talouskeskus lähes samalla paikalla kuin isojaon aikaan, vanhojen teiden risteyksessä. Päärakennus 1700-luvun lopulta (8x19 m., paritupa, holvikellari), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Väenrakennus 1930-l, talusrakennuksia 1920-30-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Nummi

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
145

Asuinrakennus 1800-luvulta, laajennettu 1910-luvulla (satulakatto, poikkipääty), peruskorjauksia 1960-70-luvulla (ikkunat, vuoraus). Talossa on toiminut 1900-luvulla posti ja puhelinkeskus.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Osuuspankki (tila: Osuuskassa)

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
146

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1947. Salon Seudun Osuuskassa hankki tontin ja rakensi paikalle asuin- ja liiketalon (10x12 m., satulakatto) vuonna 1955. Asuintilat alun perin yläkerrassa, myöhemmin muutettu kokoustiloiksi

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Pappila

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
147

Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (satulakatto, keskeismuuri), laajennussiipi tehty 1961. Talo on entinen pappilan leivin- ja mankelitupa. Se toimii nykyisin kirkkoherran asuintalona, vanha pappila on omana kiinteistönään naapurissa.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Piha

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
148

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1940-luvun lopulla. Asuinrakennus vuodelta 1949 (tyyppitalo), vanha ulkoasu pääpiirteissään hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
PUISTO

KYLÄ
MUURLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
149

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1970. Päärakennus tehty 1920-l. Kankareen tilan väenasunnoksi, taloa on laajennettu 1930- ja 1960-luvulla. Nykyisin suorakaiteen muotoisessa talossa on satulakatto, osa ikkunoista 1970-80-luvulta. Useita talusrakennuksia.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Ritamäki

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
150

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1940-luvun lopulla. Asuinrakennus vuodelta 1949, tavanomaista tyyppitaloa suurempi (10x15 m., kaksi muuria) satulakattoinen talo, vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
SANTASAARI

KYLÄ
MUURLA
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
151

Asuinrakennus vuodelta 1939 (6x8 m., satulakatto, keskeismuuri), peruskorjauksista huolimatta vanha yleisilme pääpiirteissään säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
Seurala

KYLÄ
Muurla
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
152

Muurlan maamiesseuran talo vuodelta 1910, laajennettu 1936 (16x25 m, aumakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Muurla** **153**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
Säästöpankki (tila: Kantomaa) **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1947. Asuinrakennus vuodelta 1949, suurempi kuin tavanomainen tyyppitalo. 1980-luvulla Salon Aluesäästöpankki osti talon ja muunsi alakerran konttorikseen.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Muurla** **154**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
Tala **Maisemallinen**

Asuinrakennus vuodelta 1937 (8x10 m., satulakatto, keskeismuuri), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Piharakennus 1940-luvun alusta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Muurla** **155**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
Toivola **Maisemallinen**

Asuinrakennus 1940-luvun lopulta (tyyppitalo), mineriittivuorauksesta huolimatta vanha yleisilme hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **MUURLA** **156**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
TUORESKALLIO **Seudullinen**

Arkkitehti Vera Rosendalin suunnittelema funktionalistinen huvila vuodelta 1940. Loiva satulakatto, lautarakenteinen, vinkkelinmuotoinen. Rakennuksen yläkerta paloi 1970-luvulla, minkä vuoksi ikkunat uusittiin. Rantasauna 1950-luvulta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Muurla** **157**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
Uusi Uotila **Seudullinen**

Uotila kantatila, Uusi-U. sen talouskeskus, sijaitsee vanhalla kylätontilla, vanhojen teiden risteyksessä. Päärakennus 1830-l (8,5x22 m., paritupa, satulakattoinen frontoni toisessa lappeessa), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Navetta ja vaja 1900-l alusta

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Muurla** **158**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
Vanha Pappila **Seudullinen**

Vanha pappila rakennettiin v. 1874, toimi pappilana 1970-luvun alkuun asti. 1980-luvulta lähtien yksityisomistuksessa. Pitkä, satulakattoinen rakennus on kunnostettu vanhaan kunnioittaen, talossa on paljon koristeellisia yksityiskohtia.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **MUURLA** **159**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
VERHOLA **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1919. Asuinrakennus vuodelta 1925 (satulakatto, keskeismuuri), kuisti uusittu 1970-luvulla, muilta osin vanha yleisilme säilynyt. Vanha karjarakennus 1920-luvulta säilynyt hyvin vanhassa asussaan.

MUURLA: MUURLA

Maankäyttö vv. 1776-77 ja 1780 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000
Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KARTTASELITYS

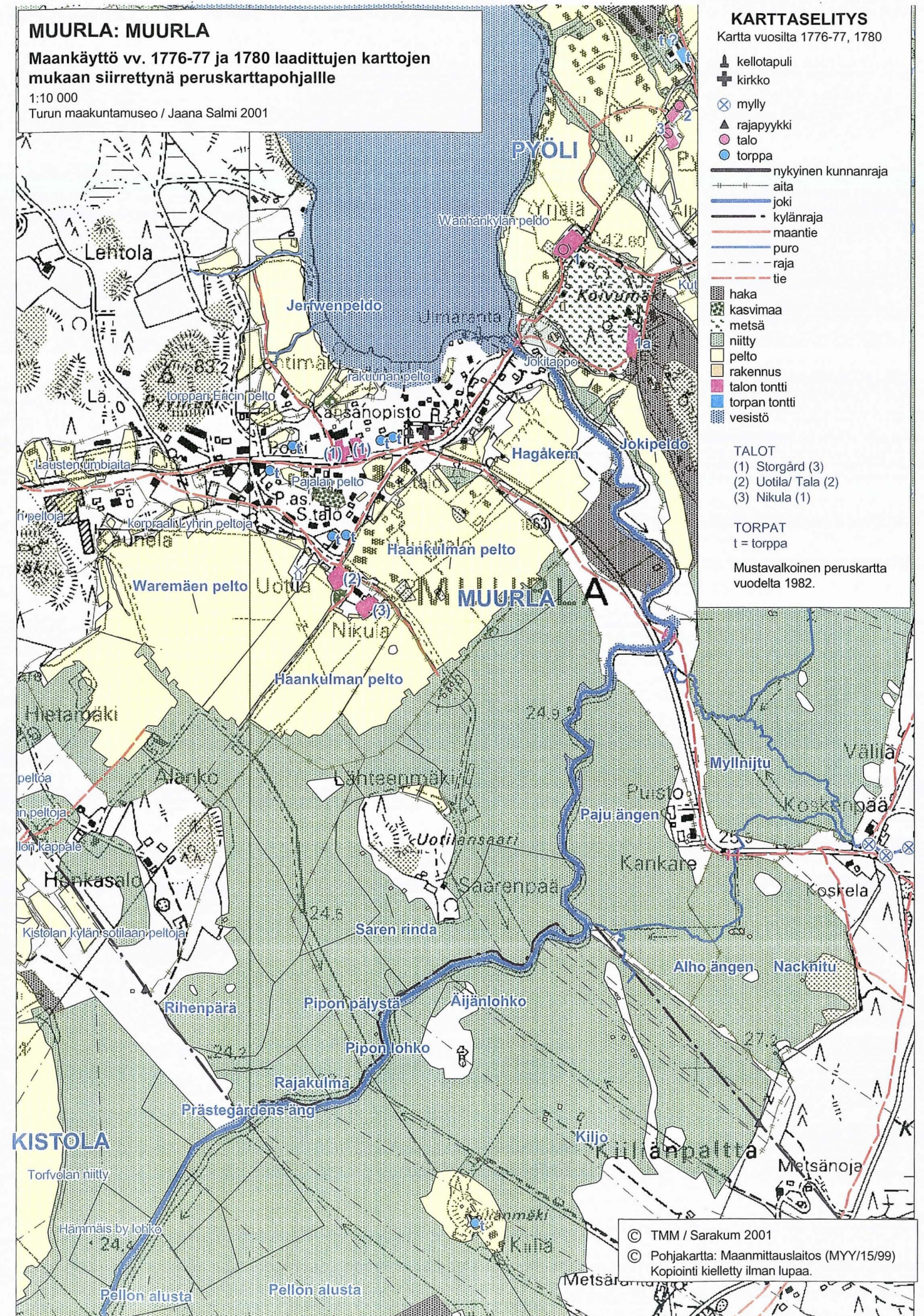
Kartta vuosilta 1776-77, 1780

- kellotapuli
- kirkko
- mylly
- rajapyykki
- talo
- torppa
- nykyinen kunnanraja
- aita
- joki
- kylänraja
- maantie
- puro
- raja
- tie
- haka
- kasvima
- metsä
- niitty
- pelto
- rakennus
- talon tontti
- torpan tontti
- vesistö

TALOT
(1) Storgård (3)
(2) Uotila/ Tala (2)
(3) Nikula (1)

TORPAT
t = torppa

Mustavalkoinen peruskartta
vuodelta 1982.

© TMM / Sarakum 2001
© Pohjakartta: Maanmittauslaitos (MYY/15/99)
Kopiointi kielletty ilman lupaa.

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Pullola

Maisema

Pullolan kylä sijaitsee kunnan eteläosassa Kiskontien eteläpuolella. Kylän asutus on keskittynyt Tuohituntien, Vähätuvantien, Kiskontien ja Porämäentien varsille. Tiheintä asutus on juuri Tuohituntien ja Vähätuvantien varsilla. Vähätuvantiellä sijaitsevat kylän kantatilat, Vähätupa, Ylistupa ja Isotupa. Kantatilat ovat alunperinkin sijainneet vierekkäin mäellä.

Historia

Pullolan kylä on ollut olemassa ainakin jo 1300-luvulla Kotipitäjäni Muurla -teoksen mukaan. Sama teos väittää, että "eräät vanhat maanomistusolot viittaavat siihen, että asutuksen vanhempaa kerrostumaa edustavat ...Isopullola...". Pullolan kylä on syntynyt uudisasutuskylänä, kun takamaita alettiin asuttaa. Varsinais-Suomen maakirjassa apuveroa maksavia tiloja on neljä, joitten omistajat eivät ole ainakaan veljeksiä. Vähätuvan maalta, Alasjärven palstasta on löytynyt 1859 pronssitikari. Vareita on Satikkomäellä, Kuoppamäellä ja Rauramäellä (peruskartassa Raudanmäki). Alunperin kantatiloja on ollut kaksi, joista toinen on isojaon yhteydessä jaettu kahtia veljesten kesken. Tuolloin syntyivät Ylös- ja Alastupa, jonka nimi kuitenkin 1930-luvulla muutettiin alkuperäisen tilan nimeksi, Isotuvaksi. Alastupaa ei ollut vielä rakennettu isojaon aikana - se ilmestyy karttoihin 1800-luvun alkuvuosina. Isojaonkarttaan on merkitty asuinrakennuksista kantatilojen lisäksi rakuunan torppa, joka on sijainnut lähinnä Vienolan tilaa, silloisen Salo-Kisko-tien varrella. Kiskontie näyttää kulkeneen lähestulkoon nykyisen tien mukaisesti, kylän peltoaukean pohjoispuolella. Kuninkaan kartastoon (1776-1805) on merkitty viisi torppaa ja tuulimylly, mutta niitä ei ole isojaonkartassa. Tuulimylly lienee kuulunut jommalle kummalle kantatilalle. Kaksi torpista näyttävät sijaitsevan Tuohituntien varrella. Kaikki vuoden 1923-25 isojaonjärjestelykarttaan merkityt asuinpaikat ovat edelleen jäljellä, joskin kahden 1920-luvun kartassa näkyvien asuinpaikkojen rakennukset on uusittu 1960-luvulla. Kohteista kaksi sijaitsee Kaivonpyölin palstalla erillään muusta kylästä (Kangasmäki ja Metsäranta). Sotien jälkeen lähelle Vähän-Pullolan rajaa syntyi kolmen rintamamiestilan rykelmä Tuohituntien varteen. Myös aivan viime vuosina kylään on rakennettu uusia asuinrakennuksia. Isotuvassa toimi Pullolan kansakoulu vuosina 1921-36. Kauppa kylässä on toiminut Koivulan talossa. Kylän maisema muuttui, kun vanhaa Kiskontietä oioittiin ja levennettiin 1970-luvulla.

Nykytila

Pullolan kylä muodostuu kantatiloille kuuluvista ja ennen kuuluneista maista: useat kohteista ovat entisiä torppia. Kylän ennen vuotta 1955 rakennetut rakennukset inventoitiin 1994 ja 1996. Pullolasta inventoitiin allekirjoittaneen toimesta 12 kohdetta kesällä 1996 ja yksi kohde 1994 Pekka Mikkolan toimesta. Inventoiduista kohteista kolme on peräisin viime vuosisadalta (Ylistupa, Isotupa ja Metsäranta), tämän vuosisadan alkupuolelta on kuusi kohdetta (Korvensyrjä, Nummela, Pihlajamaa, Vähätupa, Koivula ja Vienola) ja viime sotien jälkeen rakennettuja kohteita on neljä (Kangasmäki, Ahtela, Metsola ja Kotiaho).

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Pullola 18
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti Seudullinen

KUVAUS

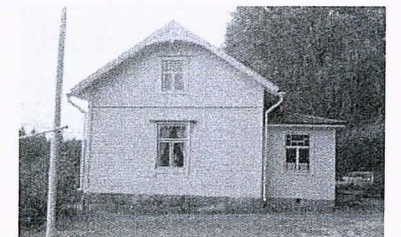
Vanhalla kylätontilla oli isojaon aikaan Isotalon ja Vähätalon kantatilat, joiden talouskeskukset sijaitsevat edelleen tontilla (Ylistupa, parituvallinen päärakennus 1800-l, Vähätupa, päärakennus 1922).

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Pullola 160
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KOIVULA Paikallinen

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1925. Asuinrakennus vuodelta 1929 (8x13 m., keskeissalipohjakaava, mansardikatto), kuisti uusittu (parveke sen päällä), muuten vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talossa ollut kauppa.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Pullola 161
KIINTEISTÖ ARVOTUS
NUMMELA Paikallinen

Vähätuvan vanhanväen asunto. Asuinrakennus vuodelta 1925 (7x9 m., satulakatto, keskeismuuri), vanha ulkoasu hyvin säilynyt kuistia lukuun ottamatta, jota laajennettu. Lisäksi vanha navetta ja kanala samalta ajalta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Pullola 162
KIINTEISTÖ ARVOTUS
PIHLAJAMAA Maisemallinen

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1953. Asuinrakennus 1920-30-luvulta (7x9 m., satulakatto, keskeismuuri), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Talousrakennukset 1950-luvulta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla PULLOLA 163
KIINTEISTÖ ARVOTUS
VIENOLANPELTO Maisemallinen

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1925. Asuinrakennus siirretty paikalle 1890-luvulla Kiskosta. Satulakattoisessa talossa on tupa ja kamari sekä sauna, joka rakennettiin 1989 puorin tilalle, myös ikkunat ja vuoraus uusittiin.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VÄHÄTUPA

KYLÄ
Pullola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
164

Kantatila. Taluskeskus isojaon aikaisella paikallaan. Päärakennus vuodelta 1922 (9,5x16,5 m., satulakatto, keskeissalipohjakaava), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Työväen asuintalo 1900-luvun vaihteesta ja useita talusrakennuksia 1900-luvulta.

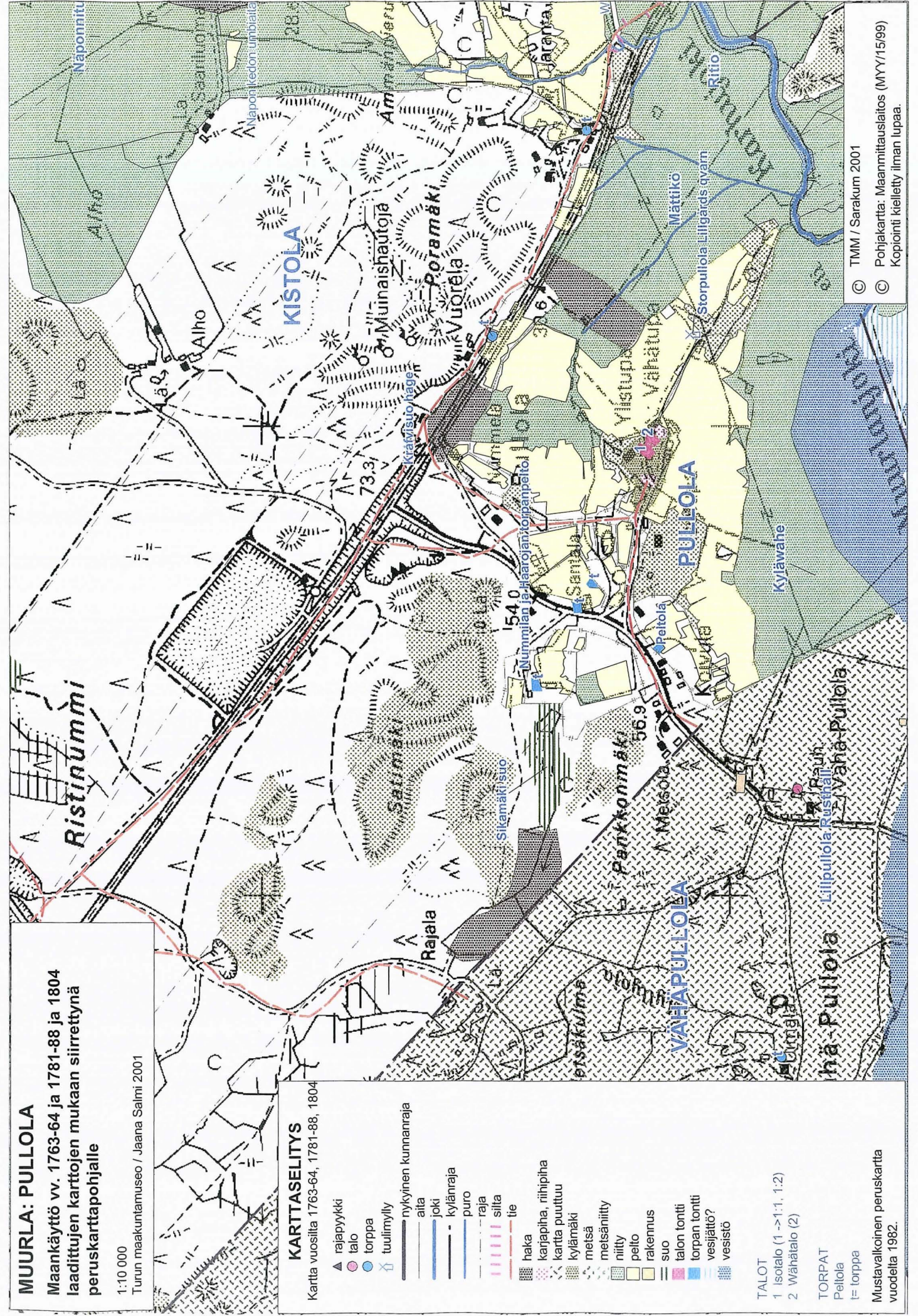

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
YLISTUPA

KYLÄ
Pullola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
165

Kantatila. Taluskeskus isojaon aikaisella tontilla. Päärakennus 1800-luvulta (8x28 m., satulakatto, paritupa, jota jatkettu toisesta päästä), vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt. Lisäksi navetta 1800-luvun lopulta ja kuivuri 1900-l.

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Pyöli

Maisema

Pyölin kylä sijaitsee Muurlan kunnan keskiosassa, ja ulottuu Ylisjärven kaakkoiskolkasta Metsä-Valkjärvelle käsittäen sen eteläosan. Kylän etelälaitaa rajaa Muurlanjoki eli Karhujoki sekä Myllyoja. Kylän pohjois- ja koillisraja kulkee pitkin asumattomia metsiä Pyölin kylä muodostaa yhdessä Muurlan kylän kanssa Muurlan keskustan, ja sinne rakennetaan jatkuvasti uusia asuintaloja. Kylän peltoalueelle Muurlantien luoteispuolelle on rakennettu 1980-luvun alusta lähtien runsaasti uusia omakotitaloja.

Historia

Pyölin kylä on syntynyt viimeistään 1200-luvun lopussa, ja maksanut täten ruokalisäveronsa keskiaikaisena kantakylänä vanhan suomalaisen tavan mukaan rukiina. Pyöli kuului Salon verokuntaan ja Halikon pitäjään, ja vuonna 1540 maakirjan mukaan Pyölässä oli 5 taloa. Isonjaon aikana 1788 kylässä oli neljä taloa, joista Yrjälä jaettiin tuolloin kahtia. Muut kantatilat ovat Mänty, Greu ja Takapelto. Kylän viides talo, joka on mainittu 1540 maakirjassa lienee ollut nimeltään Kausto, joka on yhdistetty Männyn tilaan (Kotipitäjäni Muurla -teoksen mukaan) mahdollisesti jo ennen isoajakoa. Mäntyn yhdistettiin myös Greun tila 1800-luvun alussa.

Nykytila

Inventoidut kohteet sijaitsevat pääosin kylän pohjois- ja luoteisosassa Rannan kylän rajan tuntumassa. Pieni talorypäs on myös Rapasuontien varrella kylän eteläosassa. Pyölin kylästä inventoitiin vuosina 1992, 1994 ja 1997 yhteensä 40 kohdetta. Kohteiden ikäjakautuma on seuraavanlainen: 1800-luvun kohteita oli 6, 1900-luvulla ennen sotaa rakennettuja kohteita oli 26, ja sodan jälkeen rakennettuja inventoituja kohteita oli 10. Kylän inventoidun rakennuskannan painopiste on siis 1900-luvulla ennen sotaa rakennetuissa rakennuksissa. Suurin osa kylän rakennuksista on kuitenkin peräisin 1980-1990-luvuilta. Pyölin kylässä on voimassa keskustan rakennuskaava ja rakennuskaavan muutos, yleiskaava sekä Pyölin rakennuskaava. Kaavalla suojeltuja rakennuksia ovat Aarniemen funkkitalo, Nuorisotalo (tila: Kansakoulu), Yrjälän asuinrakennus ja aitta sekä Mahla I. Muurlan kansakoulu. Kylän luoteisosaan Ylisjärveen laskevaan lounaisrinteeseen entiselle Yrjälän talon maalle on rakennettu 1980-luvun alussa laaja omakoti- ja rivitaloalue, Pyölin alue, jota on laajennettu 1990-luvulla Takapellon alueella kylän luoteiskolkkiaan. Asuntoaluetta ollaan laajentamassa entiselle pellolle Muurlantien luoteispuolelle Yrjälän tilan pohjoispuolelle. 1980-luvun alussa rakennettiin myös Puistotien viiden talon omakotialue Muurlan vanhan kansakoulun puistoon Kuturmäen lounaispuolelle.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Pyöli 19
ARVOALUE ARVOTUS

Isojaon aikainen talontontti

Historiallinen

KUVAUS

Isojaon aikaan paikalla ollut kahtia jaetun Yrjälän tilan toisen osan talouskeskus. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Pyöli 20
ARVOALUE ARVOTUS

Isojaon aikainen talontontti:2

Historiallinen

KUVAUS

Isojaon aikaisessa kartassa (1788) paikalle on merkitty "Takapellon" talon talouskeskuksen tontti. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Pyöli 21
ARVOALUE ARVOTUS

Kahden talon vanha tontti

Historiallinen

KUVAUS

Isojaon aikaan paikalla ollut Männyn ja Greun tilojen talouskeskukset. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Pyöli 22
ARVOALUE ARVOTUS

Vanha kylätontti

Seudullinen

KUVAUS

Isojaon aikaan kylätontilla Yrjälän ja mahdollisesti myös Pyölin rusthollien talouskeskukset. Yrjälän talouskeskus on edelleen samalla paikalla. Talonpoikaistalo 1890-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
KANSAKOULU NUORISOTALO*****

KYLÄ
Pyöli
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
166

Tontti erotettu 1920-luvulla kansakoulua varten. Koulurakennus vuodelta 1926 (satulakatto, poikkipääty keskellä toista sivua, sisätilat: 1 luokkahuone, opp.eteinen ja opettajan asunto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Piharakennus samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
"MAHLA *****TAIDETALO*****"

KYLÄ
Pyöli
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
167

Tontti erotettu itsenäiseksi v. 1887 kansakoulua varten. Koulurakennus vuodelta 1889 (leveä runko, satulakatto, 1 luokkahuone+kanslia+opettajan asunto), kunnostettu vanhaa henkeä tavoitellen, ikkunat ei alkuperäiset.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
AARNIEMI

KYLÄ
Pyöli
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
168

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1943. Funkkistyylinen asuinrakennus v:lta 1946 (2-krs, aumakatto, 1-kerroksinen kaarevanurkkainen siipiosa 1950-luvulta), anha ulkoasu hyvin säilynyt. Vaja 1940-luvulta, autotalli 1990-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ALHAINEN

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
169

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1921. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (satulakatto, alkujaan paritupa), ikkunoita uusittu 1960-luvulla, mutta vanhaa ilmettä jäljellä. Talousrakennukset 1920-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
ALPPILA

KYLÄ
Pyöli
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
170

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1920-luvulla. Asuinrakennus vuodelta 1926 (8x11 m., keskeismuuri, mansardikatto), kuitia laajennettu peruskorjauksen yhteydessä, muilta osin vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt. Piharakennus 1920-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HAAPALA

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
171

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1919. Asuinrakennus 1910-luvulta (satulakatto, alkujaan yksinäistupa), laajennettu 1930-40-l. ja peruskorjattu 1980-l. (ikkunat uusittu).Entinen navetta 1920-luvulta, makasiini 1950-luvulta. Sijaitsee peltoalueen laidalla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HAKALA

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
172

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1921. Asuinrakennus 1910-luvulta (7x13 m., satulakatto), ulkoasu 1950-luvun peruskorjauksesta. Entinen navetta ja heinälato 1930-luvulta. Pihapiiri sijaitsee kumpuilevassa maastossa peltoalueen laidalla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
HELSINKI

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
173

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1922. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (pieni satulakattoinen tupa), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Varastorakennus 1900-luvun alkupuolelta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **PYÖLI** **174**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KANKARE **Paikallinen**

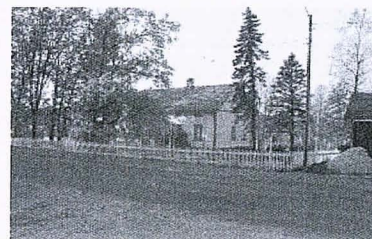
Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1913. Asuinrakennus vuodelta 1913 (ollut keskeismuurillinen, laajennettu päädystä, satulakatto). Toinen asuinrakennus 1800-luvulta (yksinäistupa), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Useita talousrakennuksia 1900-luvun alusta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **PYÖLI** **178**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
MYLLY **Paikallinen**

Mylly ja myllärin asunto 1800-luvun lopulta. Asuinrakennus 1890-luvulta (6x9 m., yksinäistupa, satulakatto), vanha ulkoasu pääosin säilynyt. Vesimylly Myllyojan varressa rak. 1897, säilynyt hyvin vanhassa asussaan; pato ja turbiiniputki purettu.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **PYÖLI** **175**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KARTANO-YRJÄNÄ (YRJÄLÄ) **Seudullinen**

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella paikallaan. Päärakennus 1890-luvulta (11x26 m., satulakatto), peruskorjauksia, vanha yleisilme pääosin säilynyt. Useita talousrakennuksia 1900-luvun alusta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **PYÖLI** **179**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
MÄNTY **Paikallinen**

Kantatila. Talouskeskus siirretty nyk. paikalleen 1800-luvulla. Päärakennus vuodelta 1907 (7x23 m., satulakatto), peruskorjattu 1960 ja -90-luvulla (ikkunoita siirretty, vuoraus uusittu, huonejako). Aitta 1850-luvulta, talousrakennuksia 1900-luvun alust

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Pyöli** **176**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KUTURMÄKI **Maisemallinen**

Entinen Yrjälän tilan muonamiesten asunto. Asuinrakennus 1900-luvun alusta, (9x20 m., satulakatto), ikkunat ja kuisti uusittu 1950-70-lukujen peruskorjauksissa. Piharakennukset 1950-60-luvulta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **PYÖLI** **180**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
OJALA **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1921. Asuinrakennus 1910-20-luvulta (5x7 m., yksinäistupa, satulakatto), vanha ulkoasu pääpiirteittäin säilynyt. Piharakennus samalta ajalta. Pihapiiri sijaitsee peltoaukealla.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Pyöli** **177**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
MIILUMÄKI **Maisemallinen**

Vanha mäkitupa tai muu tilattoman väen asunto. Asuinrakennus 1910-20-luvulta (6x8 m., yksinäistupa, satulakatto, toisessa lappeessa satulakattoinen frontoni), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Entinen navetta samalta ajalta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **Pyöli** **181**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
ONNELA **Seudullinen**

Yrjän tilan navetta, joka erotettu erilliseksi kiinteistöksi 1980-luvulla. Rakennettu 1910-luvulla: satulakatto, tiilirunko, rapattu. Frontoni ja ajosilta purettu, muuten vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
TAKAPELTO

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
182

Kantatila. Talouskeskus paikalla, johon se ilmeisesti isojaon jälkeen siirrettiin. Päärak. v:lta 1859 (7,5x21 m., paritupa, satulakatto), vuoraus ja ikkunat uusittu 1980-luvulla vanhan mallin mukaan. Aitta 1775, vanhan väen asunto 1938.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VÄLILÄ

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
183

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1924. Asuinrakennus vuodelta 1932 (keskeismuuri, satulakatto, toisessa lappeessa satulakattoinen frontoni), laajennussiipi tehty 1975. Vanhan väen mökki vuodelta 1927, sekä talusrakennuksia 1920, -30 ja -50-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
YLHÄINEN

KYLÄ
PYÖLI
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
184

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1936. Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (satulakatto, ollut yksinäistupa), jatkettu päädyistä 1979, ikkunat uusittu 1950-luvulla.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
YLÄYRJÖLÄ

KYLÄ
Pyöli
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
185

Yrjän tilan vanhan väen asunto, erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1951. Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (6x13 m., tupa+sali+kamari+eteinen, satulakatto, frontonit molemmissa lappeissa), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

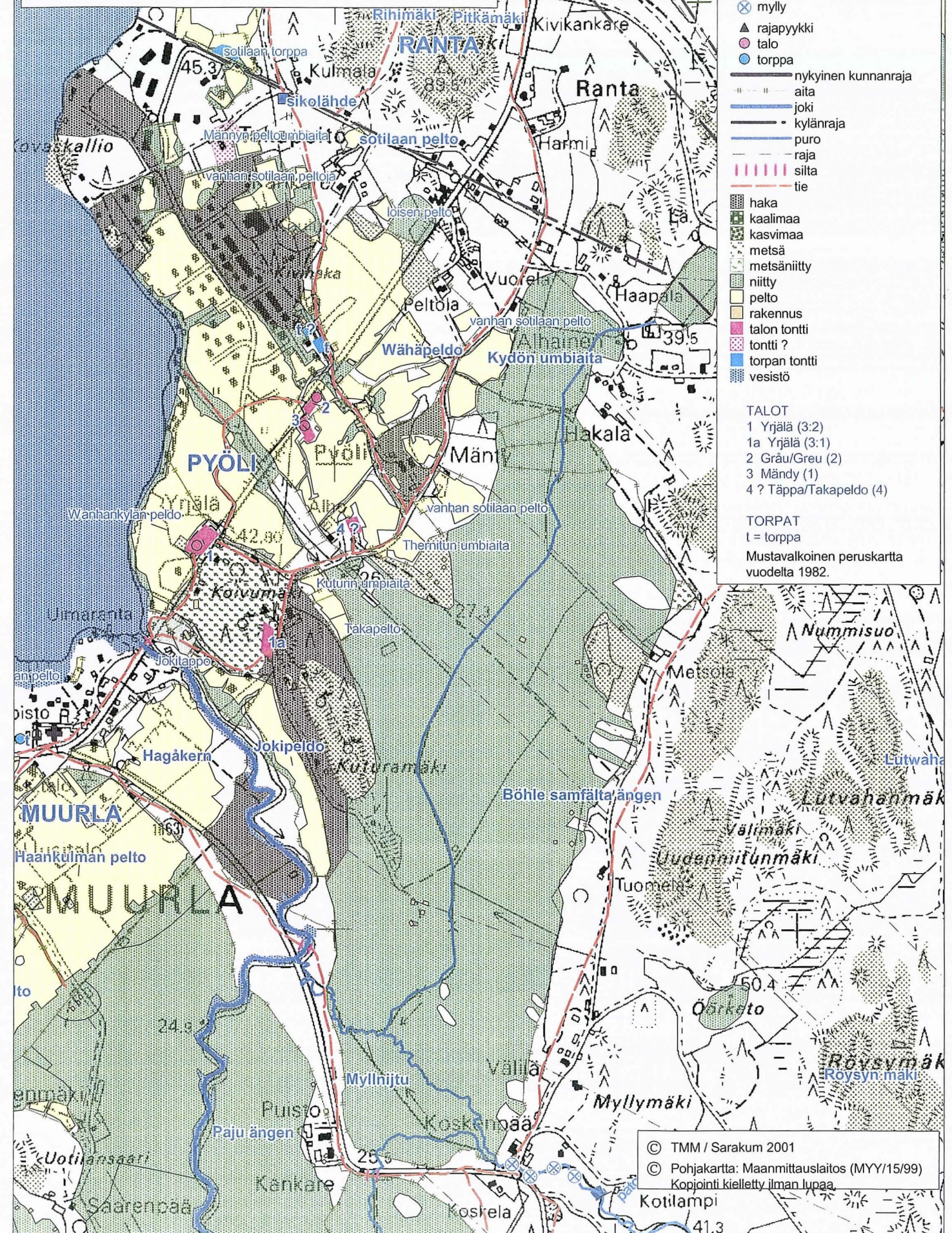

MUURLA: PYÖLI

Maankäyttö vv. 1779, ja 1780-86 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000

Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Ranta

Maisema

Rannan kylä sijaitsee Muurlan kunnan keskiosassa, ja ulottuu Ylisjärven länsipuolelta Metsä-Valkjärven kaakkoispuolelle ja lähes Hirsjärven pitkälahteen asti pitänä ja kapeana kylänä. Asutuksesta suurin osa keskittyy Muurlantien ja Mäntytien varrelle sekä pienempi osa Rannantielle. Metsä-Valkjärven rannalla on jonkin verran kesämökkejä. Ylisjärven itäranta kylän alueella on täysin vailla asutusta tai kesämökkejä Ylisjärven länsirannalla on kaksi vakituisesti asuttua tilaa. Kaarlan, Knuutin ja Koivulan tilat ja Kaarlan rantapellot ja -niityt ovat maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti merkittäviä.

Historia

Rannan kylä syntyi viimeistään 1200-luvun lopussa Muurlan useimpien kylien lailla. Ruokalisäveronsa kylä maksoi näin ollen vanhan suomalaisen tavan mukaan rukiina. Ranta oli Rannan jakokunnan kantakylä, ja sen tytärkyliksi samaan jakokuntaan syntyivät myöhäiskeskiajalla Kaukelmaa, Ruotsala ja Koski. Ranta kuului Salon verokuntaan ja Halikon pitäjään, ja vuoden 1540 maakirjaan kylään oli merkitty 4 taloa. Isoonjakoon 1795 mennessä taloluku oli pudonnut kolmeen. Ennen isoajakoa Kaarlaan oli jo yhdistetty Rannan kylän vuoden 1540 maakirjassa mainittu neljäs talo Alastalo. Rannan isonjaon aikaiset kolme taloa, Kaarla, Knuutin augmenttitila ja Penttilä (isonjaonkartassa Alastalo, Isotalo ja Knuuti) yhdistettiin maakirjan mukaan vuonna 1923 Kaarlaan, jonka nimi muutettiin Rannan yksinäistaloksi. 1986 tilan nimi vaihdettiin takaisin Kaarlaksi. Kylän kantatilat ovat sijainneet Ylisjärven rannan suuntaisessa rivissä.

Nykytila

Kylän alueelta inventoitiin kesällä 1994 21 kohdetta, joiden päärakennuksien ikäjakautuma on seuraavanlainen: ennen vuotta 1900 rakennettuja olivat: Harmi, Honkala, Kaarla, Kumpumäki ja Kuusela, 1900-luvulla ennen sotaa rakennettuja ovat Kauppa, Kivikankare, Knuuti, Koivula, Kuivala, Kulmala, Lehtosuppa, Lähtenmäki, Päiväranta ja Rajamäki, ja sodan aikana tai sen jälkeen rakennettuja inventoituja kohteita olivat Jukkala ja Palju, Kosmäki, Salolahti, Salo-Ranta, Toivola ja Vierelä./Jo alunperin lomarakennuksiksi rakennettuja kohteita oli 2.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Ranta 23
ARVOALUE ARVOTUS
Knuutin vanha tontti Historiallinen

KUVAUS

Knuutin tilan talouskeskuksen isojaon aikainen tontti. Talouskeskus on siirretty myöhemmin pohjoisemmaksi. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Ranta 24
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti Seudullinen

KUVAUS

Isojaon aikaan kylätontilla on ollut Karlen ja Isotalon talouskeskukset, niistä ensin mainittu edelleen jäljellä. Paritupa 1837, laajennettiin 1873 L-muotoiseksi. Vanha ulkoasu on hyvin säilynyt. Pihapiirissä useita vanhoja rakennuksia.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla RANTA 186
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HARMI Seudullinen

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Satulakattoinen, keskeismuurillinen asuinrakennus (7x9m.) 1890-luvulta, vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi vanha navetta 1900-l. vaihteesta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla RANTA 187
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HONKALA (Muurlan kotiseutumuseo) Paikallinen

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Satulakattoinen asuinrakennus 1800-luvulta (alkujaan yksinäistupa), laajennettu 1900-l. alussa (kamari, eteistilat). Muurlan kotiseutumuseo toiminut rakennuksessa v:sta 1966.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla RANTA 188
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KAARLA Seudullinen

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus v:lta 1837 (aumakatto, kapea runko), oli paritupa, laajennettiin 1873 L-muotoiseksi. Vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä useita vanhoja rakennuksia.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla RANTA 189
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KAUPPA Maisemallinen

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1930. Asuinrakennus v:lta 1931 (mansardikatto, 7x9 m.), vanha ulkoasu hyvin säilynyt lukuunottamatta 1970-luvulla laajennettua pulpettikattoista kuistia. Talossa toimi sekatavarakauppa v.een 1960 asti.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **190**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KIVIKANKARE **Maisemallinen**

Tila erotettu itsenäiseksi 1956. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (keskeismuuri, satulakatto), ulkoasu 1950-luvulta. Sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **191**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KNUUTI **Seudullinen**

Kantatila. Talouskeskus ollut isojaon aikaan (1780-l.) 100 m. etelämpänä. Asuinrakennus v:lta 1913 (7,5x11,6 m., satulakatto, poikkipäädyt molemmissa lappeissa), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Sijaitsee avoimella mäenkumpareella.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **192**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KOIVULA **Paikallinen**

Asuinrakennus tehty 1905-1907 (8x15 m., keskeissali, satulakatto, frontonit/poikkipäädyt molemmissa lappeissa). Rakennuksessa koristeellisia yksityiskohtia (tympanot, konsolit, kasetoinnit, ikkunoiden otsalaudat), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **193**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KULMALA **Paikallinen**

Ollut ilmeisesti Eriksbergin kartanon puutarhurin asunto 1900-luvun vaihteessa. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (5x7 m., satulakatto), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **194**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KUMPUMÄKI **Maisemallinen**

Rannan tilan entinen muonamiesten asunto. Asuinrakennus koottu puretun rakennuksen hirsistä, ulkoasu 1950-luvulta (7x9 m., keskeismuuri, satulakatto)

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **195**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KUUSELA **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Ollut 1900-luvun alussa 'vanhan väen asuntona'. Asuinrakennus 1890-luvulta (6x7 m., satulakatto, tupa+kamari+puori+porstua), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **196**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
LEHTOSUPPA **Maisemallinen**

Pientila 1900-luvun alusta, erotettu itsenäiseksi 1962. Asuinrakennus 1920-luvulta (7x8 m., satulakatto, yksinäistupa+puori), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **197**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
LÄHTEENMÄKI **Maisemallinen**

Tilattoman väen asuinpaikka 1900-luvun alusta, erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus v:lta 1901 (5x7 m., satulakatto, tupa+kamari+porstua+puori). Vanha ulkoasu pääpiirteissään säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **RANTA** **198**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
PÄIVÄRANTA **Seudullinen**

Erotettu itsenäiseksi kiinteistöksi 1931. Asuinrakennus samalta vuodelta, joka muurarin itselleen rakentama (8x11 m., satulakatto, tiilirunko, rapattu). Rakennuksessa koristeellisia yksityiskohtia (kissanpenkit, nurkat), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
RAJAMÄKI

KYLÄ
RANTA
ARVOTUS
Maisemallinen

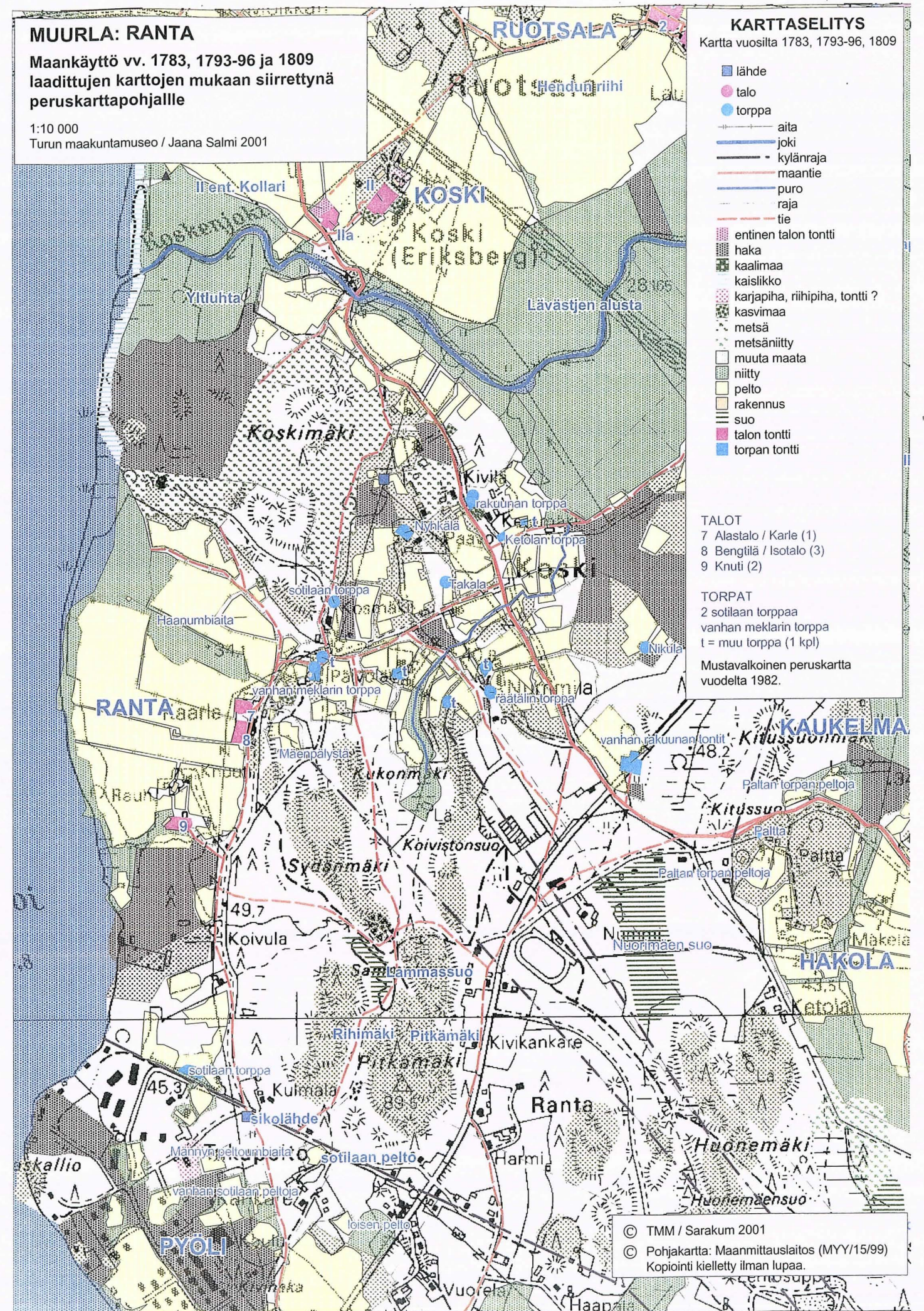
KOHDENO
199

Vanha muonamiehen asuinpaikka. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (5x14 m., satulakatto, yksinäistupa+puori), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

MUURLA: RANTA

Maankäyttö vv. 1783, 1793-96 ja 1809 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000
Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Ruotsala

Maisema

Ruotsalan kylä sijaitsee valtatie 1. pohjoispuolella noin 4 kilometrin päässä Muurlan kirkonkylästä. Kylän halki virtaa Ruotsalanjoki. Maisemallisesti kylän tärkein osa on Ruotsalanjoen molemmin puolin oleva laaja kumpuilevasta viljelysmaisema, jota muutamat kylätiet asutuksineen halkovat. Kylän itäosassa on metsäistä mäkimaa-astoa, jonkinverran peltoaukeita ja pieni Vähä-Rytkön järvi.

Ruotsalan kantatilojen muodostama kyläkeskus on rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti merkittävä kokonaisuus. Myös kyläkeskuksen ympärillä oleva viljelysmaisema on arvokas osa kylän kulttuurimaisemakokonaisuudessa.

Historia

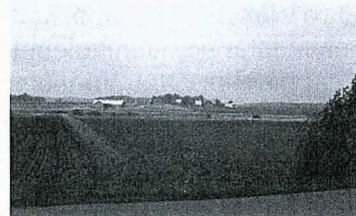
Varhaisin tieto Ruotsalan kylästä on 1300-luvulta. Kylän 4 kantataloa mainitaan ensimmäisen kerran v. 1540 laaditussa Turun läänin maakirjassa. Ruotsalan kylän kantatalot ovat Knaapi, Hänti (nyk. Hentu), Wiisas ja Lauri (nyk. Laurila). Isojakotoimitus on suoritettu v.1796. Näistä Knaapi, Hentu ja Laurila ovat vierekkäin Ruotsalantien varrella ja Wiisas niiden pohjoispuolella olevalla mäellä. Päärakennukset ovat paljolti toistensa kaltaisia pitkärunkoisia rakennuksia. Jokaisen talon tilakeskukseen kuuluu toinenkin asuinrakennus, ns. piharakennus, Knaapilla vielä 3:kin asuinrakennus. Tilakeskuksiin kuuluu myös muita rakennuksia, mm. navetat ja aitat. Merkittävää on, ettei tilakeskusten pihoihin tai läheisyyteen ole rakennettu 30-luvun jälkeen muita rakennuksia, paitsi uudet kuivuri-rakennukset. Päärakennuksia on peruskorjattu siten, ettei alkuperäistä ulkoasua ole paljonkaan uusittu. Tosin Laurilan talossa on alunperin ollut mansardikatto. Sisällä uudistuksia on tehty enemmän, mm. Laurilan talosta on hävitetty kaikki kaakeliuunit, leivinuuni/hella on kuitenkin säästetty. Muissa taloissa ainakin salin kakluuunit ovat vielä paikoillaan, samoin hella/leivinuuni, paitsi Viisaan talossa. Laurilassa on talon alla iso holvikellari. Knaapin salissa kattomaalauksia.

Kantatiloista on erotettu vajaat 20 kohdetta, joista suurin osa on talojen entisiä torppia tai mäkitupia. 1912 Viisaan talosta erotettiin maakirjan mukaan Päivärinta, Santaoja ja Mansikkaniemi. Muutamia kohteita erotettiin 20-luvun lopulla, mutta suurin osa on erotettu vasta sotien jälkeen. Pari kohdetta on erotettu kantatilasta vasta 60-luvun lopulla. Kylän merkittävin kohde kantatilojen lisäksi on Mäkirinne, jonka mielenkiintoinen pihapiiri rakennuksineen on säilynyt alkuperäisenä. Mielenkiintoinen on myös muuttamattomana säilynyt Pihkavuori. Historiallisesti huomioonarvoinen on vanha sepän paikka Lehtilä. Mäkirinne, Pihkavuori ja Lehtilä ovat kaikki kesäasuntoina. Huomionarvoista on, että kaikki vakituksessa asuinkäytössä olevat kohteet on peruskorjattu.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Ruotsala 25
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti Valtakunnallinen

KUVAUS

Ruotsalan kylätontilla oli isojaon aikaan 4 tilaa, joista 3, Knaapi, Hentu, Laurila edelleen samalla paikalla. Tilat muodostavat tiiviin ryhmäkylän, joka on osa valtakunnallisesti arvokkaaksi määriteltyä Ylisjärven kulttuurimaisemaa (RKY 98). (MM:2 K 20)

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Ruotsala 26
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha torppa-alue Historiallinen

KUVAUS

Isojaon aikaan alueella on ollut neljä torppaa tiiviinä ryhmänä.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 200
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HAUKINIEMI Seudullinen

Arkkitehti Yrjö Lindegrenin suunnittelema funkkishuvila vuodelta 1937 (pulpettikatto, L-muoto, toinen 'sakara' 2-kerroksinen. Lisäksi rantasauna ja entinen autotalli (nyk. vierasmaja) samalta ajalta. Rakennukset sijaitsevat lähellä rantaviivaa.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 201
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HENTU Valtakunnallinen

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella kylätontilla. Päärakennus vuodelta 1891 (8x27 m., paritupa), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi pihapiirissä toinen asuinrakennus sekä useita talousrakennuksia 1900-luvun alkupuolelta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 202
KIINTEISTÖ ARVOTUS
JUVA Maisemallinen

Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (8x10 m., keskeismuuri, satulakatto). Talossa on toiminut kauppa 1900-luvun alussa. Pihapiirissä lisäksi talousrakennuksia 1900-luvun alusta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 203
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KNAAPI Valtakunnallinen

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella paikalla. Päärakennus vuodelta 1877 (8x23 m., satulakatto, paritupa, leveä kuisti), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Kaksi muuta asuinrakennusta sekä talousrakennuksia 1900-l. alusta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 204
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KORVENPYÖLI Paikallinen

Vanha torppa. Asuinrakennus 1830-luvulta(?) (7x17 m., paritupa), satulakatto muutettu taitekatoksi 1920-luvulla. Ulkoasu 1940-50-lukujen peruskorjauksista (ikkunat, vuoraus). Useita talousrakennuksia 1900-luvun alkupuolelta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 205
KIINTEISTÖ ARVOTUS
LAURILA Valtakunnallinen

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella paikallaan. Päärakennus vuodelta 1856 (9x27 m., satulakatto, paritupa, holvikellari salin alla 1700-l.). Peruskorjauksia 1960-70-luvulla, vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt. Useita vanhoja talousrakennuksia.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 206
KIINTEISTÖ ARVOTUS
LEHTILÄ Maisemallinen

Sepän asuintila 1900-luvun vaihteesta. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (6x10 m., yksinäistupa, satulakatto), vanha ulkoasu pääosin säilynyt (ikkunat uusittu vanhan mallin mukaan).

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 207
KIINTEISTÖ ARVOTUS
MANSIKKANIEMI Paikallinen

Vanha Kankarpyölin/Karhunpyölin torppa, joka itsenäistynyt 1908. Asuinrakennus 1930-luvulta (satulakatto, keskeismuuri), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 208
KIINTEISTÖ ARVOTUS
MÄKIRINNE Maisemallinen

Asuinrakennus 1900-luvun alusta (7x10 m., yksinäistupa+puori+eteinen, satulakatto). Pihapiirissä lisäksi vaja sekä ent. karjasuoja 1900-luvun alkupuolelta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 209
KIINTEISTÖ ARVOTUS
PIHKAVUORI Maisemallinen

Asuinrakennus 1900-luvun alusta (6x9 m., satulakatto, tupa+kamari+kylmä huone), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 210
KIINTEISTÖ ARVOTUS
PIILIVAARA Maisemallinen

Tontti erotettu 1938, kesähuvila rakennettu 1939-42. Huvilarakennus (pulpettikatto, osaksi 2-krs.) on rak.mestarin suunnittelema, funkkisvaikutteita. Laajennettu 1960. Vanha yleisilme hyvin säilynyt. Rantasauna vuodelta 1939.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Ruotsala 211
KIINTEISTÖ ARVOTUS
SANTAOJA Paikallinen

Vanha torppa. Asuinrakennus tehty 1916-17 (9x15 m., tupa+ 2 kamaria, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi useita talousrakennuksia, mm. sementtitiilinen navetta 1940-luvulta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
SUVINIEMI

KYLÄ
Ruotsala
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
212

Lohkottu itsenäiseksi kiinteistöksi 1957. Huvilarakennus
vuodelta 1941.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VIISAS

KYLÄ
Ruotsala
ARVOTUS
Paikallinen

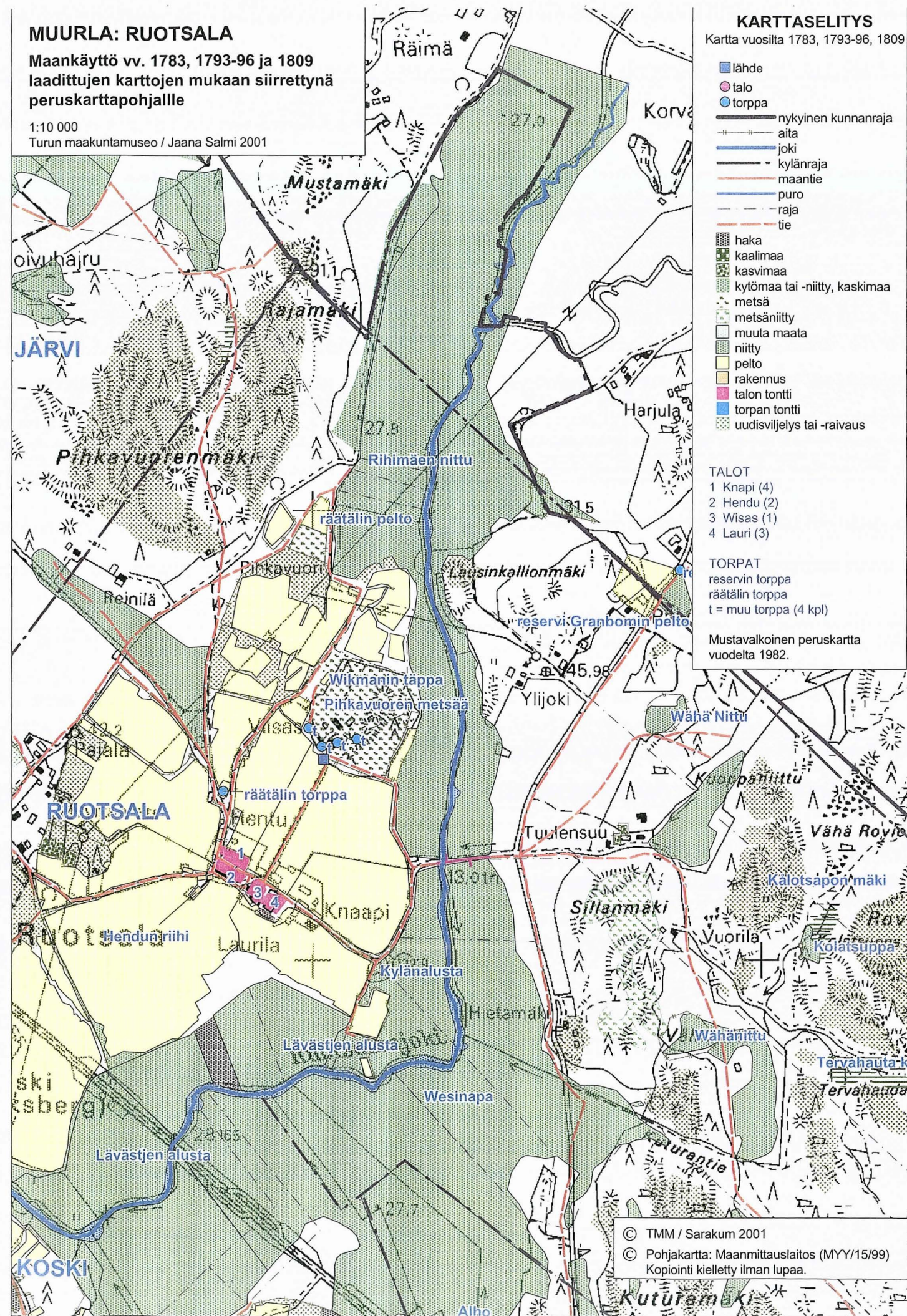
KOHDENO
213

Erotettu Kaukelman kartanosta 1796, samoihin aikoihin
paikalla ollut useita torppia (eli Viisas mahd. torppa).
Asuinrakennus vuodelta 1908 (9x16 m., satulakatto,
epäsymm. Pohjakaava), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.
Useita tal. rak. 1900-l. alusta.

MUURLA: RUOTSALA

Maankäyttö vv. 1783, 1793-96 ja 1809
laadittujen karttojen mukaan siirrettynä
peruskarttapohjalle

1:10 000
Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla **Suoloppi yks** **27**
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha talon tontti **Historiallinen**

KUVAUS

Vanha talon tontti, Träskvik tai Suoloppi. (Piirtäjän tulkinta). Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **SUOLOPPI yks** **214**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
LÄNSIRANTA II **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1949. Tunnetaan paikkakunnalla ensimmäisen omistajansa mukaan Kiven (sahan omistaja) huvilana (satulakatto, kulmassa avokuisti), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi rantasauna ja puuvarasto 40-50-luvulta.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **SUOLOPPI YKS.** **215**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
AHOLA **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1949. Asuinrakennus vuodelta 1953 (tyyppitalo), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi pihapiirissä entinen karjarakennus samalta ajalta. Pihapiiri sijaitsee peltoalueen laidassa.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **SUOLOPPI YKS.** **216**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
JÄRVENPÄÄ **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1929. Asuinrakennus tehty 1955-57 (1,5 krs, satulakatto, keskeismuuri), ikkunat uusittu. Pihapiirissä lisäksi vinkkelinmuotoinen talousrakennus.

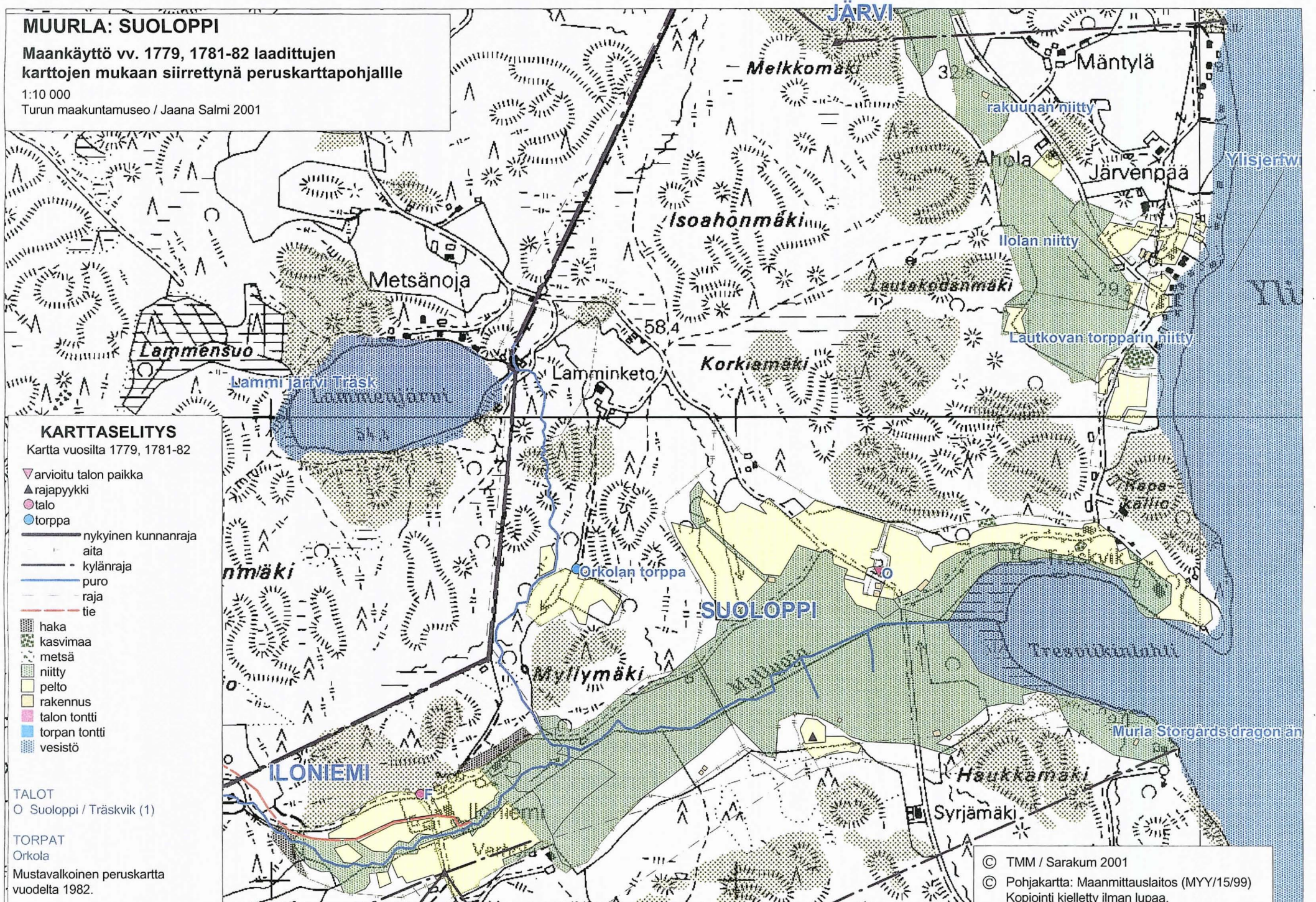
KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **SUOLOPPI YKS.** **217**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
LAMMINKETO **Maisemallinen**

Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1936. Asuinrakennus on vanha aitta, joka otettu asuinkäyttöön 1930-luvulta (7x9m., satulakatto, yksinäistupa+porstua+puori). Vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla **SUOLOPPI YKS.** **218**
KIINTEISTÖ ARVOTUS
TRÄSKVIK **Paikallinen**

Yksinäistila, kartano. Tilan vanha päärakennus v:lta 1860 purettu 1949. Tilalla kolme as.rakennusta: puutarhurin talo v:lta 1905, yksinäistupa v:lta 1918 ja uusi päärakennus v:lta 1988. Useita talousrakennuksia 1900-luvulta.

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Vähäpullola yks

Maisema

Vähä-Pullolan kylä sijaitsee Muurlan kunnan lounaisosassa Salon (ent. Uskelan) rajalla. Naapurikyliä Muurlan puolella ovat Äijälä, Pullola ja Kaivonpyöli.

Historia

Vähän-Pullolan kylä on syntynyt 1300-luvulla tai sen jälkeen uudisasutuskylänä. Kotipitäjäni Muurla -teoksen mukaan Vähä-Pullolaa ei olisi kylänä ollut olemassa kuitenkaan vielä 1300-luvulla. Varsinais-Suomen maakirjaan (1540) on merkitty Vähään-Pullolaan kolme apuveroa maksanutta taloutta. Vähä-Pullola kuului tuolloin Muurlan lääni-nimiseen hallintopitäjään. 1500- ja 1600-luvuilla Vähä-Pullola esiintyi Muurlan läänin käräjäpiirissä, mutta 1620-luvulla se ilmestyi jälleen Perniön lautamiesluetteloihin. Kirkollinen jako sen sijaan erotti Vähän-Pullolan Perniöstä, sillä kirkollisesti ja myöhemmin myös hallinnollisesti Vähä-Pullola kuului Uskelaan. Vähän-Pullolan kylän mailta Lottanpakan hiekkakuopasta on löytynyt pienoistaltoa ja pieni venekirves. Paikalla oli myös hiiltä ja nokea sekä tinasavea, joiden alla oli suuria kiviä. Kovaskalliolla, entisen Alasjärven rannalla on kaksi varetta. Osittain Vähän-Pullolan kylän alueella on sijainnut Alasjärvi, joka on kuivatettu vuosina 1835-55, suureksi osaksi Vähän-Pullolan silloisen omistajan, laamanni Enoch Vilhelm Sallmenin toimesta. Alasjärven vesijättömaasta hyötyi 22 lähialueen taloa. Nykyisin entisen Alasjärven läpi virtaa Perniönjoki, jota Muurlassa kutsutaan Muurlan- eli Karhujoeksi. Joki saattaa tulvia keväisin ja syksyisin niin, että joen yli vievä silta ja tie joudutaan katkaisemaan liikenteeltä. Joen tulvimisen takia Pullolaan perustettiin koulukin, koska lastan koulumatka oli tulvan takia hankala. Alasjärvestä 1700-luvun lopussa tehtyyn karttaan Vähään-Pullolaan on merkitty kaksi torppaa, joihin sijaintipaikkaa on kuitenkin vaikea todeta, sillä teitä ei ole merkitty. Merkityt torpat ovat ilmeisesti Lottanpakka ja Jukola. Takalan tila sijaitsee Vähään-Pullolaan kuuluvalla Kaivonpyölin palstalla muusta kylästä erillään. Kylän alueella Lottanpakan vieressä sijaitsee kunnan maa-alue. Maa-alueen lähellä, Myllyojassa on 1700-1800-lukujen vaihteessa sijainnut mylly, joka on merkitty kuninkaan kartastoon. Vähä-Pullolan kartano muodostui kahdesta 1652 Erik Liustralle lahjoitetusta tilasta. Kartano nautti säterivapautta vuodesta 1654, peruutettiin 1683 ja muodostettiin ratsutilaksi, joka ostettiin perinnöksi 1791.

Nykytila

Vähä-Pullolan kylä koostuu Vähäpullolan tilan entisistä ja nykyisistä maista ja torpista, ja se muodostaa täten selkeän kokonaisuuden. Asutus kylässä keskittyy kylän länsiosaan Isosuontien ja Noppilantien varsille. Isosuontien varressa sijaitsevat Jukolan ja Rajalan entiset muonamiestilat ja Viertolan entinen torppa. Noppilantien varrella sijaitsee entinen muonamiestila Lottanpakka, jonka rakennukset ovat 1950-luvun lopulta eikä niitä täten ole inventoitu.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Vähäpullola yks 28
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha talon tontti Seudullinen

KUVAUS

Vähäpullolan (Lillpullola) ratsutila isojaon aikaisella paikallaan. Päärakennus 1908, empire-tyyliset sivurakennukset 1800-luvun alkupuolelta. (SU-712)

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
JUKOLA

KYLÄ
Vähä-Pullola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
219

Entinen muonamiehen asuinpaikka. Asuinrakennus 1800-luvulta (6x13 m., tupa+kamari+puori, pitkät nurkat, satulakatto). Vanhat piirteet hyvin säilyneet, tosin rakennus on huonokuntoinen. Pihapiirissä lisäksi entinen navetta 1900-luvulta (huonokunt.).

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
TAKALA I

KYLÄ
Vähä-Pullola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
220

Mahdollisesti entinen torppa. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1925. Asuinrakennus v:lta 1928 (keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä talusrakennuksia samalta ajalta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VIERTOLA

KYLÄ
Vähä-Pullola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
221

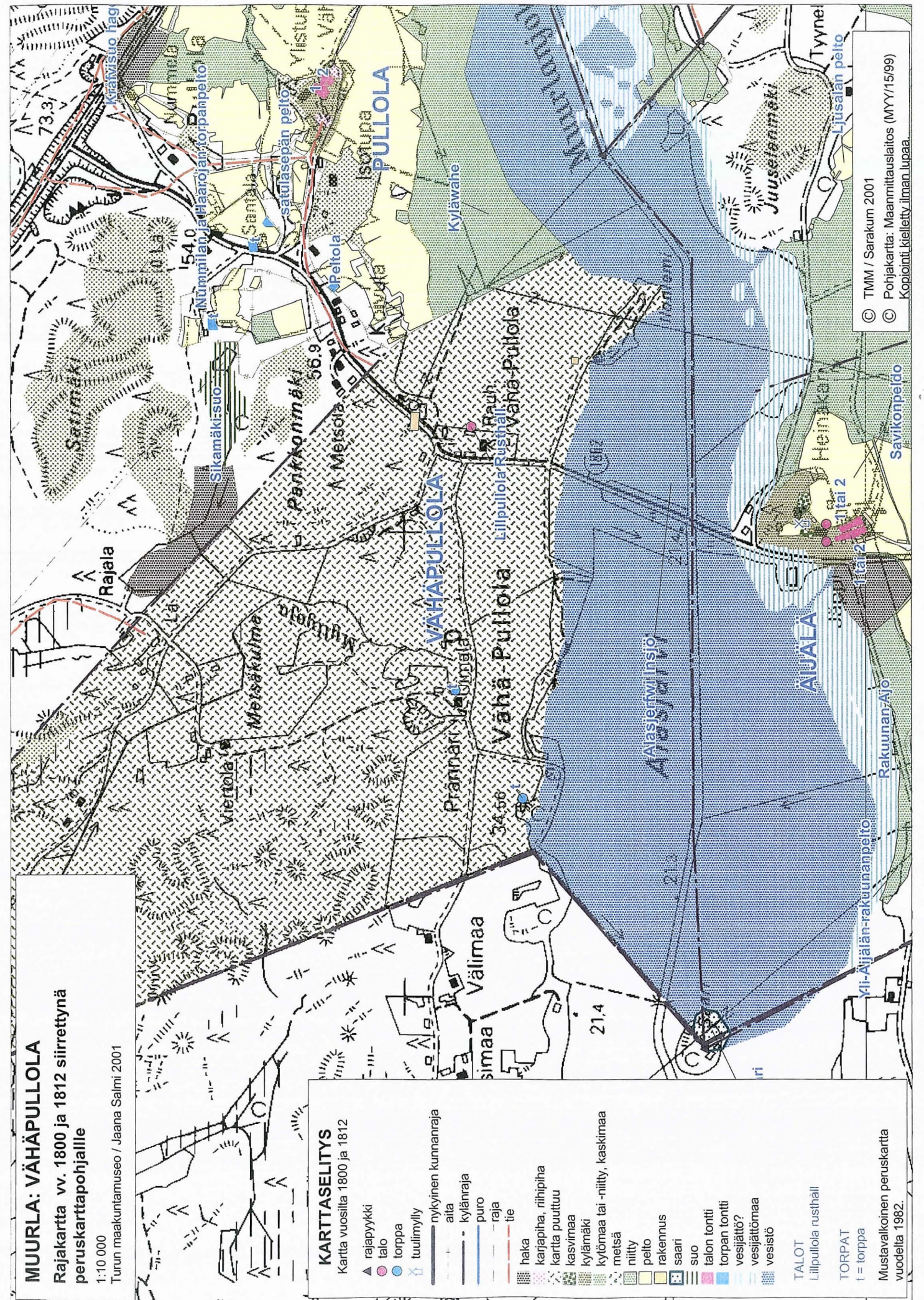
Torppa. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1941. Asuinrakennus 1800-luvulta (8x15 m., satulakatto), yksinäistupa jota jatkettu päädystä 1950-luvulla. Pihapiirissä lisäksi sauna 1800-l., ent. navetta 1950-l. ja aitta 1900-l. vaihteesta.

KUNTA
Muurla
KIINTEISTÖ
VÄHÄPULLOLA

KYLÄ
Vähä-Pullola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
222

Kantatila, kartano. Taluskeskus isojaon aikaisella paikalla. Päärakennus v:lta 1908 (10x20 m., satulakatto, frontonit, alla holvikellari), lisäksi 2 aumakattoista empirerakennusta 1800-l. sekä useita talusrakennuksia 1800-1900-l. Seutukaavan SU-kohde.

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Muurla Äijälä

Maisema

Äijälän kylä sijaitsee Muurlan kunnan eteläosassa kahden muun kunnan rajalla, Perniön ja Salon (ent. Uskelan). Asutus kylässä on keskittynyt muutamia hajallaan sijaitsevia kohteita lukuunottamatta Myllytyrntien, Äijäläntien, Teerikalliontien ja Tuohituntien varsille. Myllytyrntie, Äijäläntie ja Teerikalliontie eroavat Tuohituntiestä lähes samalla paikalla, ja niiden varrella on kylän enin asutus.

Historia

Äijälän kylä on Kotipitäjäni-Muurla -kirjan mukaan ollut olemassa jo 1300-luvulla, ja oletetaan myös, että vanhojen maanomistusolojen mukaan Äijälä edustaisi asutuksen vanhaa kerrostumaa. Äijälästä on löydetty rautakautisia 400-luvun esineitä, mm. kaksi skandinavista keihästä ja kilvenkupuraa, sekä harvinainen eläimenpäihin päätyvä jousisolki (ns. ristisolki). Löytöpaikka on sijainnut kuivatetun Alasjärven järvalueella, jolla lienee ollut hautoja tai suuri kalmisto. Äijälästä on löytynyt myös soikea tuluskivi ja kirves. Äijälän kylä on keskiajalla kuulunut vuoden 1540 maakirjan mukaan Halikon pitäjään ja Salon verokuntaan. Apuveroa maksaneita talouksia oli tuolloin viisi. Äijälän kahden kantatilan jako on saattanut tapahtua jo tuolloin veljesten kesken, sillä maakirjassa tilojen omistajina ja veronmaksajina mainitaan Jacob Larsson ja Anders Larsson sekä Anders Pedersson ja Simo Pedersson. Osin Äijälän kylässä on sijainnut Alasjärvi, joka on kuivatettu kokonaan vuosien 1835-55 aikana. Vesijättömaasta pääsi hyötymään yhteensä 22 lähiseudun tilaa, mm. Äijälän kaikki talot. Nykyään entisen Alasjärven läpi virtaa Perniön- eli Muurlanjoki, kuten sitä Muurlassa kutsutaan. Vieläkin keväisin Alasjärvi saattaa tulvia niin, että Muurlanjoen yli kulkeva silta ja tie joudutaan sulkemaan. Juuri Alasjärven tulvimisen takia Pullolaan perustettiin koulu: lasten koulumatka oli syksyisin ja keväisin hankala. Kylässä on toiminut kauppa viimeksi 1940-50-lukujen taitteessa, koulu toimi vuosisadan alusta vuoteen 1966, ja meijeri 1880-luvulta 1930-luvulle. Aloittaessaan meijieri oli paikkakunnan ensimmäinen. Kantatiloja kylässä on ollut alunperin kaksi: Ylös- ja Alas-Äijälän rusthollit, jotka molemmat ovat jaettu kahtia. Kuten jo edellä mainittiin, tilojen kahtiajako voi olla tapahtunut jo 1500-luvulla. Ylös-Äijälän rusthollin molemmat puolikkaat ovat sijainneet nykyisen Keskitalon paikalla. Ylös-Äijälän rusthollin toisen puolikkaan nimi oli Kanturi, ja toisen Keskitalo. Kanturi liitettiin sittemmin Alas-Äijälän tilaan, jonka omistuksessa nykyinen Kanturi on. (Nykyisellä Kanturilla ei liene kuitenkaan muuta yhteyttä alkuperäiseen Kanturiin kuin nimi.) Alas-Äijälän kahtiajaettu rustholli on sijainnut nykyisen Heinäkarin ja Jäpin paikalla. Puolikkaita on nimitetty Ylistuvaksi ja Alastuvaksi. Alas-Äijälän rustholli on yhdistetty 1916 Jäppi-nimiseksi tilaksi.

Nykytila

Kylän rakennukset kohdeinventoitiin kesällä 1996. Äijälän kylään kuuluvat maat ovat aikoinaan kuuluneet kylän kantataloille, ja useat kohteista ovat entisiä kantatalojen alustalaisia. Kohteista suurin osa on entisiä torppia ja muonamiestiloja. Kolme vielä isojaonjärjestelykartassa (1914-15) näkyvistä tiloista on hävinnyt, mutta kaikilla muilla paikalla on edelleen rakennuksia, tosin neljän kohteen rakennukset on uusittu 1920-30-luvulla. Hävinneistä tiloista kaksi, Kujanpään ja Kriston torpat ovat sijainneet nykyisen Myllytyrntien varrella. Kohteista Keskitalo, Nummila, Karimaa, Haantupa, Äijälän kansakoulu, Lehtimäki, Kulmala, Myllyjoja, Pihlaja, Isopelto ja Metsäranta sijaitsevat mäen päällä Ylös- Äijälässä, vaikka ovatkin kuuluneet sekä Ylös-Äijälän että Alas-Äijälän ratsutiloille. Alas-Äijälässä lähellä kuivatettua Alasjärveä sijaitsevat Lehtola ja sen vierestä hävinnyt Elosen torppa, Haapala, Koivumäki ja Kanturi. Haapalan torppa on meriketty kuninkaankartastoon vuosilta 1776-1805. Erillään muusta kylästä Harjulan kylän lähellä sijaitsevat Koivulan ja Haanmäen entiset torpat Koivulantien varrella lähellä Perniön rajaa. Inventoiduista kohteista yksi, todennäköisesti muonamiehen asunto oli peräisin ilmeisesti 1700-luvulta (Kulmala). 1800-luvulta on kuusi kohdetta, joista kolme on torppia (Haantupa, Myllyjoja ja Koivula), yksi ulkotila (Kanturi), ja kaksi kantatilan pääarakennusta (Jäppi ja Heinäkari). Vuosisadan alusta kohteita on kuusi, joista kaksi on entisiä torppia (Koivula ja Haapala), yksi entinen kauppa (Nummila), yksi kansakoulu, yksi työväenrakennus (Isopelto) ja yksi kantatilan pääarakennus (Keskitalo). 1920-30-luvulta kohteita on niinkään viisi, joista kolme on entisiä torppia (Lehtimäki, Haanmäki ja Lehtola). 1940-luvulta kohteita on kaksi, joista toinen on rintamamiestila (Metsäranta) ja toinen entinen mäkitupa (Pihlaja), jonka rakennukset on uusittu.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Äijälä 29
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti, eteläinen Seudullinen

KUVAUS

Isojaon aikaan tontilla on ollut kahtia jaetun Äijälän rusthollin molemmat osat. Nykyisin tontilla sijaitsee Keskitalon talouskeskus. Asuinrakennus 1900-luvun alusta. Aitta 1800-l. Karjarakennus 1927.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Muurla Äijälä 30
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti, pohjoinen Seudullinen

KUVAUS

Isojaon aikaan tontilla on ollut kaksi kantatilaa/osatila, nykyisin paikalla Jäpin kantatila (talonpoikaistalo 1809) ja osataloista muodostettu Heinäkarin tila (päärak.1896). Tontin vieressä ollut 1800-luvun lopulta 1900-luvun puolelle meijeri.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 223
KIINTEISTÖ ARVOTUS
AHTELA (Isopelto) Maisemallinen

Entinen Heinäkarin tilan työväen asuinpaikka. Asuinrakennus vuodelta 1915 (paritupa, satulakatto), vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt (ulkovuoraus 1950-60-luvulta?). Inventoinnin aikaan 1996 oltu aikeissa purkaa rakennus.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 224
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HAANTUPA Maisemallinen

Keskitalon tilan ent. muonamiehen asunto.
Asuinrakennus 1800-luvulta (5x11 m., yksinäistupa, satulakatto). Siirretty nykyiselle paikalleen samalta tontilta, jolloin tehty uusi betoniperustus. Pihapiirissä lisäksi uudempi loma-asunto.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 225
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HAAPALA Paikallinen

Paikalla ollut torppa jo 1700-luvulla. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus 1900-luvun alusta (7x13 m., tupa+2 kamaria+puori+eteinen, kaksi muuria (?), satulakatt. poikkipääty), vanha ulkoasu hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 226
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HAAPALA (ennen Tyynelä) Maisemallinen

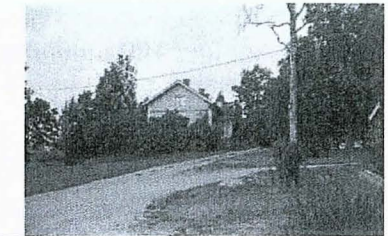
Erotettu Haapalasta 1936, mutta liitetty myöhemmin takaisin. Asuinrakennus vuodelta 1937 (7x8 m., satulakatto), vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 227
KIINTEISTÖ ARVOTUS
HEINÄKARI Seudullinen

Tila muodostettu osataloista (?) 1800-l. lopulla.
Koristeellinen, jugend-vaikutteinen päärakennus v:lta 1896 (epäsymmetrinen pohjakaava, tupa+kamari+6 huonetta+aputilat, satulakatto) on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Lisäksi tal. rakennuksia.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 228
KIINTEISTÖ ARVOTUS
JÄPPI Seudullinen

Kantatila isojaon aikaisella tontilla. Päärakennus vuodelta 1809 (7,6x23 m., paritupa), vanha ulkoasu melko hyvin säilynyt. Ei muita rakennuksia. Tontilla ollut vuodesta 1888 alkaen meijeri, joka purettu 1900-luvun lopulla.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 229
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KESKITALO Seudullinen

Kantatila. Talouskeskus isojaon aikaisella tontilla. Päärakennus 1900-luvun alusta (9x24 m., epäsymmetrinen pohjakaava, satulakatto, koristeellisia yksityiskohtia), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Aitta 1800-l., karjarakennus 1927.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 230
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KOIVIKKO Maisemallinen

Paikalla ollut saha 1800-luvulta lähtien (höyrysaha), nykyinen saha 1950-luvulta (sirkkelisaha). Saharakennus on yksinkertainen lautarakenteinen katos.

KUNTA KYLÄ KOHDENO
Muurla Äijälä 231
KIINTEISTÖ ARVOTUS
KOIVULA Paikallinen

Torppa. Lohkottu itsenäiseksi tilaksi 1926.
Asuinrakennus 1800-luvulta (8x10 m., satulakatto, yksinäistupa+varastohuoneet), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Riihi, lato ja puimala 1900-l. vaihteesta, sauna ja navetta 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	232
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOIVUMÄKI	Maisemallinen	

Mäkitupa tai muu itsellisväen asuinpaikka. Asuinrakennus 1900-luvun alusta, (6x10m., satulakatto), ollut yksinäistupa, laajennettu ent. pitkän sivun mittaisella salilla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	233
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KULMALA	Maisemallinen	

Torppa tai mäkitupa 1800-luvulta. Asuinrakennus 1800-luvulta (5x9 m., satulakatto, yksinäistupa), päädyissä hirsirunko katonharjaan asti. Ikkunat uusittu vanhan mallin mukaan 1990-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	234
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEHTIMÄKI	Maisemallinen	

Torppa. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus vuodelta 1923 (8,5x9 m., keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi ent. navetta ja varasto.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	235
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
LEHTOLA	Maisemallinen	

Torppa. Erotettu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus vuodelta 1929 (8x10 m., keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu pääosin hyvin säilynyt. Pihapiirissä lisäksi sauna ja ent. navetta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	236
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MYLLYOJA	Paikallinen	

Torppa. Lohkottu itsenäiseksi tilaksi 1926. Asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta (5x12 m., paritupa, satulakatto), satulakattoinen poikkipääty), vanha ulkoasu pääpiirteittäin säilynyt. Lisäksi talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	237
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PIHLAJA	Maisemallinen	

Torppa. Asuinrakennus 1920-30-luvulta (8x9 m., keskeismuuri, satulakatto), vanha ulkoasu pääpiirteissään säilynyt. Sauna ja navetta samalta ajalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Muurla	Äijälä	238
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ÄIJÄLÄN KANSAKOULU	Paikallinen	

Kansakoulu vuodelta 1905. Koulurakennuksessa kaksi luokkahuonetta sekä opettajan asunto, vanha ulkoasu hyvin säilynyt. Lisäksi 1951 rakennettu 'keittola'/asuinrakennus sekä varastorakennus.

MUURLA: ÄIJÄLÄ

Maankäyttö vv. 1778 ja 1787 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:10 000

Turun maakuntamuseo / Jaana Salmi 2001

21.2

KARTTASELITYS

Kartta vuosilta 1778 ja 1787

- ▲ rajapyykki
- talo
- torppa
- ⊗ tuulimylly
- nykyinen kunnanraja
- aita
- - - kylänraja
- puro
- raja
- tie
- haka
- kaalimaa
- kartta puuttuu
- kasvimaa
- kylämäki
- kytömaa tai -niitty, kaskimaa
- metsä
- metsäniitty
- niitty
- pelto
- rakennus
- saari
- suo
- talon tontti
- torpan tontti
- uudisviljelys tai -raivaus
- vesijättö?
- vesijättömaa
- vesistö

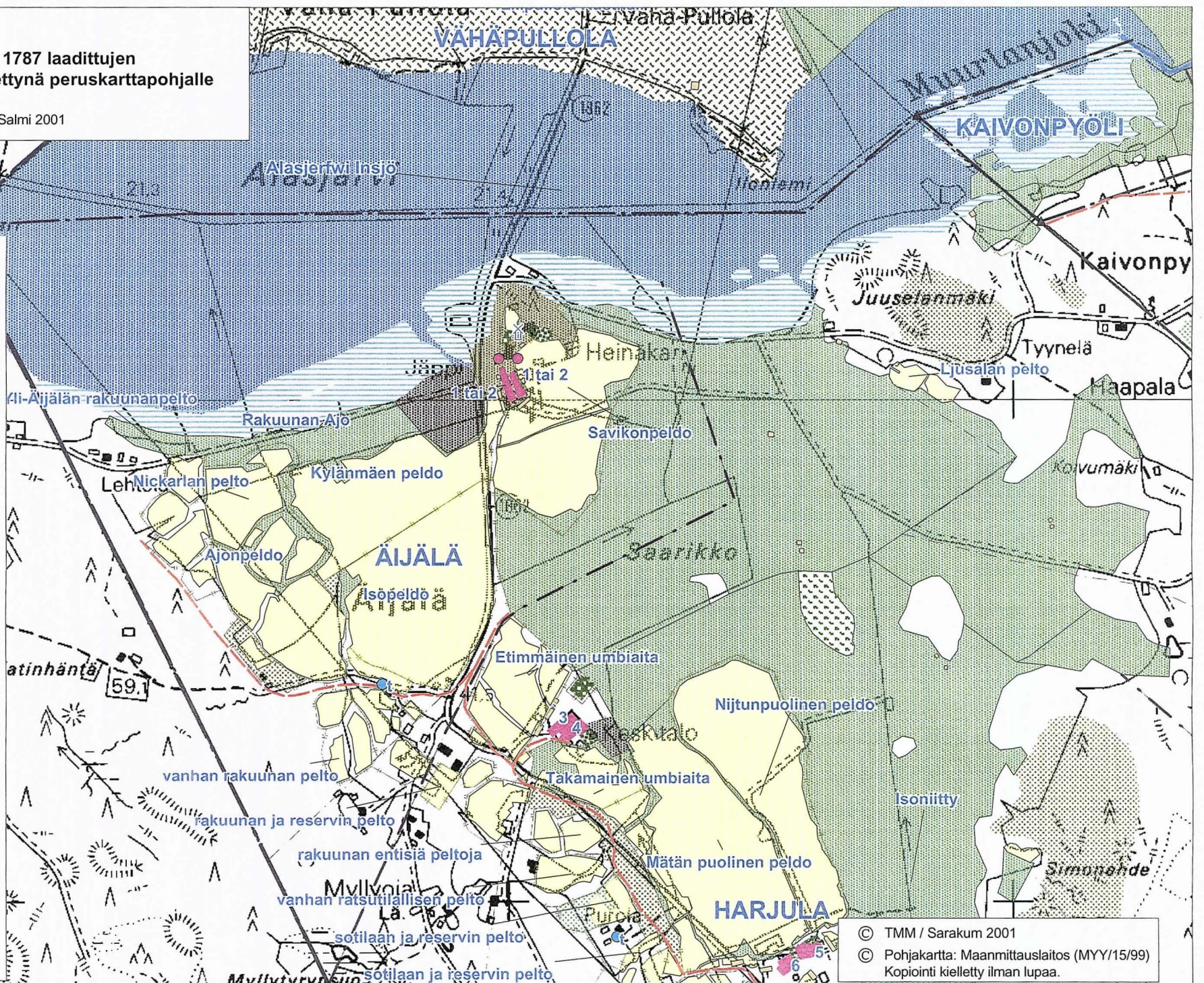
TALOT

- 1 Neder Äijälä Alastupa (2:1)
- 2 Neder Äijälä Ylistupa (2:2)
- 3 Öfver Äijälä (1:1)
- 4 Öfver Äijälä (1:2)

TORPAT

t = torppa

Mustavalkoinen peruskartta
vuodelta 1982.

© TMM / Sarakum 2001

© Pohjakartta: Maanmittauslaitos (MYY/15/99)
Kopiointi kielletty ilman lupaa.

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA ”Sarakum”

PROJEKTISUUNNITELMA

Tausta: Varsinais-Suomen tärkeimmät matkailulliset teemat ovat kulttuuri ja alueen ainutlaatuinen historia. Vasta viime aikoina on alettu ymmärtää kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen merkitys kansalliselle ja paikalliselle identiteetille. Kulttuuriympäristöä voidaan hyödyntää myös elinkeinotoiminnassa ja näin luoda uusia työtilaisuuksia. Ympäristön vaalimisen varmistamiseksi on jatkettava historiallisten muistomerkkien ja rakennusten sekä ympäristöjen ja maisemien hoitoa. Hoidon ja suunnittelun pohjaksi tarvitaan perustietoa alueen historiasta sekä rakennettuun ympäristöön sisältyvistä kulttuuriarvoista.

Varsinais-Suomessa on säilynyt enemmän vanhoja rakennuksia kuin missään muualla Suomessa. Länsi-Suomelle tyypillinen kyläasutus on erittäin tiheätä ja vanhat kylämäet ympärillä avautuvine viljelmineen hallitsevat ympäristöä yhä tänäkin päivänä. Rakennettu ympäristö muodostaa yli 70 % kansallisvarallisuudestamme. Analyttinen ja ajantasainen tieto auttaa viranomaisia ja yksityishenkilöitä vaalimaan kansallisvarallisuutta myös kulttuuriarvot säilyttävällä tavalla. Perusteltu tieto edistää myös vanhojen arvokkaiden ympäristökokonaisuuksien ja kohteiden korjaamista ja käyttöä mm. matkailutarpeisiin.

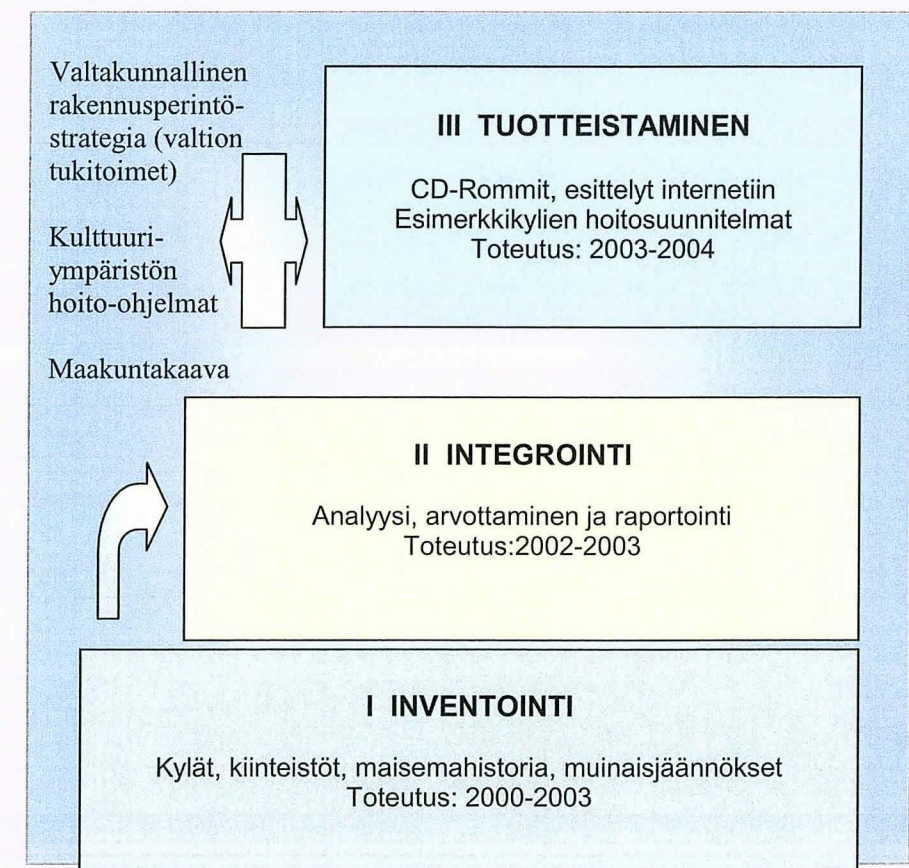
Salon seutu on alueena monipuolinen ja kiinnostava. Maisematyypeiltään alue jakautuu kolmeen osaan; (II) rannikon jokilaakso-selänne-vyöhykkeeseen (Salon seutu), (III) savitasankojen hallitsemaan ja pienten moreeniselänteiden jäsentämään viljelylakeuksien vyöhykkeeseen (Someron seutu) ja (IV) selännevaltaiseen vyöhykkeeseen (Kiskon-Somerniemen-vyöhyke), jolle ovat tyypillistä kapeat laaksot, järvet, metsäselänteet ja harjut. Maisematyypit ovat vaikuttaneet jo varhain ympäristön erityis- ja ominaisuuspiirteiden muovautumiseen. Suomen vanhimman kivikautisen kulttuurin, Suomensjärven kulttuurin, asuinsijat sijaitsevat selännevaltaisella vyöhykkeellä ja rannikkoseudun jokilaaksot ovat saaneet pysyvän asutuksensa viimeistään rautakaudella. Alueen kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin kuuluu mm. poikkeuksellisen hienoja kartanomiljöitä, talonpoikaista kyläasutusta sekä varhaisen esiteollisen ajan ruukki- ja kaivosyhdyskuntia. Voimakkaasti viime vuosina kasvanut Salon kaupunki edustaa sekä pittoreskia entistä puutalovaltaista kauppala-että modernia liike-elämän keskusta.

Salon seudulla on Uskelan- ja Halikonjoen laaksot, jotka kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Lisäksi alueella on lukuisia valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä rakennetun ympäristön suojelukohteita. Alueen halki kulkee myös kaksi valtakunnallisesti merkittävää ikivanhaa päätietä, Hämeen härkätie ja Suuri rantatie (Kuninkaantie). Näitä yhdistävät Hiidentie ja Härjänpoljintie, ja kylästä toiseen kiemurtavat lukemattomat, jo keskiajalla syntyneet kirkko- ja kylätiet.

Tavoite: Projektin tavoitteena on tuottaa perustietoa ympäristönhoidon ja matkailun tukemiseksi, vahvistaa asukkaiden identiteettiä sekä lisätä alueen vetovoimaisuutta ja tunnettavuutta.

Alue: Alueellisesti projekti kattaa Halikon, Kiikalan, Kiskon, Kuusjoen, Muurlan, Perniön, Perttelin, Salon, Someron, Suomensjärven ja Särkisalon kuntien asutuksen ja elinkeinoelämän historialliset ydinalueet.

Hanke:

Hankkeen aikana tuotetaan kattava, monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto alueen muinaisjäännöksistä, rakennetusta ympäristöstä ja maisemahistoriasta sekä määritetään kulttuurihistorialliset arvot ja suunnitellaan aineiston pohjalta tehtäviä ”tuotepaketteja”.

Projekti muodostaa ”sateenvarjoprojektin”, jonka alla eri osiot ja niiden rahoitus toteutetaan. Hankekokonaisuuden esiselvitysosan (I) muodostaa kulttuuriympäristön (rakennukset, maisemahistoria, kylät, muinaisjäännökset) inventointi ja sen rahoituksesta vastaa Varsinais-Suomen liitto (maakuntakaavoitus/maakunnan kehittämiserä), alueen kunnat ja Turun maakuntamuseo. Aiempien ja nyt toteutettujen inventointien integrointi (II) arvotuksen sisältäväksi tiedostoksi toteutetaan maaseutuohjelman rahoituksen turvin ja tiedoston tuotteistaminen (III) tapahtuu yhteistyössä Leader-toimintaryhmien ja Tampereen Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtiosaston kanssa.

Projektin perusselvitykset suunnataan niihin alueisiin, jotka ovat kunkin kunnan asutus- ja elinkeinohistorian kannalta kaikkein merkittävimmät. Jokilaaksoihin ja järvien rantojen tuntumaan sijoittuvat keski- ja uuden ajan alussa asutetut vanhat kylätontit, niitä yhdistävät historialliset tiet, ja niiden ympärillä avautuvat hedelmällisille paikoille raivatut vanhimmat viljelyalueet. Alueen luonnonvarat ovat luoneet myös edellytykset varhaiselle ruukki- ja kaivostoiminnalle, ja niiden ympärille on syntynyt jo 1600-1700-luvuilla mielenkiintoisia teollisuusyhdyskuntia.

Maaseudun rakennetun ympäristön arvottaminen tapahtuu Maisema-alue- ja Joki- varsiprojekteissa luotujen kriteerien mukaisesti: Kylät ja kiinteistöt jaetaan asutus- ja kulttuurihistoriallisen sekä rakennustaiteellisen arvon pohjalta kolmeen luokkaan (seudullinen, paikallinen ja maisemallinen). Viljelymaisemasta arvokkaimman luokan muodostaa vanhan maatalouden aikainen avoin maisema (pellot, niityt ja hakamaat) ja tiestöstä hyvin säilyneet historialliset linjaukset. Kaupunkien rakennetun ympäristön arvottamista varten luodaan maaseudun arvoluokkia vastaava kriteeristö Salon kaupungin asemakaavakartta-analyysin ja kiinteistöinventoinnin pohjalta.

Rakennuskulttuuri- ja historiatiedot viedään ATK-tietokantaan (Access), josta ne on siirrettävissä paikkatiedostoihin (GIS). Maisemahistoria- ja kulttuuriarvokartat digitoidaan ominaistietoineen suoraan paikkatieto-ohjelmaan (Mapinfo).

Kuntien muinaisjäännösinventoinnit päivitetään ja tiedot niistä viedään osaksi paikkatietojärjestelmää ja kulttuuriarvokarttoja. Kunnat saavat tiedot käyttöönsä paperitulosteina sekä sähköisessä muodossa resurssiensa ja tarpeidensa mukaan.

Projektin yhteydessä tutkitaan sähköisten tiedonhallintamenetelmien tarjoamia mahdollisuuksia levittää tietoa rakennetusta kulttuuriympäristöstä opetustoimen, matkailuelinkeinojen ym. kiinnostuneiden tahojen käyttöön. Kustakin kunnasta tehdään CD-Rom, johon on koottu kuntaa koskeva aineisto, sekä esittely kunnan kulttuuriympäristöstä ja sen arvoista internetiin.

Projektin aikana solmitaan yhteydet aktiivisiin kyläyhdistyksiin tai vastaaviin tahoihin, jotka ovat kiinnostuneita lähtemään mukaan III vaiheen jatkohankkeisiin. Kustakin kunnasta pyritään löytämään esimerkkikylä tai alue, josta laaditaan alueen kulttuuriarvoihin pohjautuva hoitosuunnitelma. Kohteet valitaan eri tyyppien edustajista unohtamatta voimakkaasti muuttuneita taajamia ja muinaisjäännösten hoitotavoitteita. Hoitosuunnitelmien on tarkoitus toimia esimerkkeinä myös muiden alueiden vaalimiselle. Mallikohteet voisivat olla esim. seuraavan-

laisia: 1. Halikon Hajalan taajama tai Märy, joka on mäen reunaan sijoittuva talonpoikainen ryhmäkylä, jonka viljelymaisema on muuttumassa aluetta halkovan moottoritien seurauksena. 2. Kiikalan Johannislundin lasitehtaan alue. 3. Kiskon Orijärven kuparikaivoksen alue. 4. Kuusjoen Kanunki, mäellä sijaitseva vanha talonpoikainen ryhmäkylä. 5. Muurlan Ruotsalan kylä. 6. Perniön Kosken ja Latokartanon kartano- ja ruukkimiljööt. 7. Perttelin Iso-Hiisi ja Vähä-Hiisi. 8. Salon vanhin kaava-alue (tai Mököinen). 9. Someron Hirsjärven kartanot (Vanhala, Kartano, Söderkulla ja Wiik). 10. Suomensjärven Kitula. 11. Särkisalon Pettu.

Lähtötilanne ja tehtävät: Aiemmin kerättyjen rakennuskulttuuritiedostojen kattavuus ja taso vaihtelee hyvin paljon eri kuntien kesken. Parhain tilanne on Kuusjoella, jonka rakennusinventointi ja analyysi on tehty Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektin (1997-99) yhteydessä ja heikoin Kiskossa ja Suomensjärvellä, joissa työ on käytännöllisesti katsoen aloittamatta. Projektin yhteydessä täydennetään myös aiemmin tehtyjä inventointeja maisemahistorian selvityksen, kulttuuriarvojen määrittelyn ja koordinaattien tarkastuksen osalta.

Myös alueen muinaisjäännösten inventointitaso vaihtelee huomattavasti. Vanhimmat tiedot ovat vuodelta 1885 (Särkisalo) ja 1949 (Salo), uusimmat 1990-luvulta (Halikko 1998, Perniö 1997). Salon, Kiikalan, Kiskon ja Särkisalon muinaisjäännökset inventoidaan uudelleen. Osasta vastaa rahoituksen ja toteutuksen osalta museovirasto. Paikkatietoon siirrettävät tiedot tarkastetaan sijainti- ym. tietojen osalta.

Alueen 11 kunnassa on yhteensä noin 450 kylää ja karkeasti arvioiden noin 6000 ennen vuotta 1940 rakennettua kiinteistöä. Näistä on aiemmin inventoitu noin 4000 kiinteistöä ja laadittu noin 180 kylästä aluelomake.

Alueen halki kulkee kaksi valtakunnallisesti merkittävää ikivanhaa päätietä, Hämeen härkätie ja Suuri rantatie (Kuninkaantie), näitä yhdistävät Hiidentie ja Härjänpoljintie sekä lukemattomia jo keskiajalla syntyneitä kirkko- ja kyläteitä. Vain päätiet on inventoitu Tiemuseon toimesta, muiden teiden linjauksista ja säilyneisyydestä ei ole käytettävänä yhtenäistä tietoa.

Kattavien tiedostojen kokoaminen rakennetusta kulttuuriympäristöstä vaatii noin 70 kuukauden työpanoksen ja muinaisjäännösten inventointi noin 19 kuukautta. Lisäksi tulevat julkaisuista (hoitosuunnitelmat, raportit, CD-Rommit, internet-esittelyt) aiheutuvat kustannukset.

Tulokset: Työn tuloksena syntyvä rakennuskulttuurikortisto muodostuu alueinventointilomakkeista (liite 1) ja kohdeinventointilomakkeista (liite 2):

Alueinventointiosaa käytetään hyväksi kylien maankäytön ja elinkeinoelämän suunnittelussa. Se sisältää mm. matkailuelinkeinojen luomiseen ja kehittämiseen tarvittavaa syvällistä kulttuurihistoriallista tietoa ja kohteiden arviointia nähtävyyksissä. Se sisältää tietoa asutus- ja maisemahistoriasta sekä kulttuu-

rihistoriallisista ja maisemallisista arvoista, muinaisjäännöksistä sekä uhkatekijöistä ja muutoksista kulttuurimaisemassa, rakennusten ikäjakaumasta jne.

Kohdeinventointilomakkeista saa tietoa yksittäisten kiinteistöjen historiasta, rakennusten kulttuurihistoriallisesta ja antikvaarisesta arvosta suojelua, peruskorjausta ja rakennusvalvontaa varten.

Kortiston tueksi tehdään kylittäin ja kunnittain nk. kulttuurimaisemakopiot historiallisesta maisemarakenteesta (liite 3) sekä nk. arvokartta (liite 4), jossa on esitetty yksilöiden alueiden kulttuuri-elementit (muinaisjäännökset, rakennuskanta, kylämäet, kaupunginosat, historialliset tiet, pellot jne.). Kulttuurimaisemakopioilla tarkoitetaan 1700- ja 1800-luvun vaihteen isojakokartoista peruskarttapohjalle siirrettyä maisemakuvaa, joka visualisoi vanhan maatalouden aikaista tilannetta. Kulttuurimaisemakopiot ovat erittäin tärkeitä apuvälineitä määrittäessä maisemaelementtien ja asutuksen kulttuurihistoriallista arvoa.

Muinaisjäännöksistä tehdään inventointiraportit museoviraston periaatteiden mukaisesti, sekä paikkatietojärjestelmiin siirrettävä taulukkomuotoinen tietokanta.

Yhteenveto koko projektialueen kulttuuriarvoista kootaan raporttiin, jota monistetaan 100-150 kpl kuntien, alueellisten viranomaisten ja yhteistyötahojen käyttöön. Kunkin kunnan inventointilomakkeista kootaan ao. kunnan pääkirjastoon ja kunnanvirastoon tallennettavat käyttökopiot. CD-Rommeja tehdään ainakin kuntien viranomaisten, koulujen ja kotiseutuyhdistysten käyttöön. Mikäli kiinnostusta ilmenee, voidaan harkita niistä tehtäviä kaupallisia myynituotteita. Projektille avataan omat sivut internetiin, josta voi seurata projektin etenemistä. Jokaisesta kunnasta tehtävä kulttuuriympäristön esittely linkitetään osaksi kuntien kotisivuja. Mallikylän hoitosuunnitelmia monistetaan/painetaan n. 250-500 kpl ja ne jaetaan kaikkien alueella toimivien kyläyhdistysten ja -toimikuntien käyttöön.

Vaikutukset: Luo työpaikkoja ja palvelee suunnittelua

Projektin tuloksena syntyy perustietoa, jota tarvitaan mm. matkailupalvelujen kehittämiseen, kylän hoitosuunnitelmien laatimiseen sekä tavanomaiseen asuin- ympäristön kehittämiseen ja rakentamiseen. Tuloksena syntyy välillisiä työpaikkoja.

Projekti työllistää projektinvetäjän lisäksi 5-6 tutkijaa, jotka tekevät maastotöitä kesäkuukausien ajan ja sen jälkeen työstävät kerätystä aineistosta rakennuskulttuurikortiston.

Lisää alueen vetovoimaisuutta matkailukohteena sekä yritys-, työ- ja asuinpaikkana, levittää tietoa

Projektin tulos on käytettävissä välittömästi kehitettäessä maaseutuelinkeinoja, joissa perinteisestä kulttuuriympäristöstä ja sen hoitamisesta on hyötyä elinkeinojen menestymiselle (esim. erilaisten matkailureittien suunnitteluun), maankäytön suunnittelussa, rakentamisen ohjauksessa ja mm. eriasteisissa ympäristön-

parannushankkeissa. Se tarjoaa myös tarpeellisen taustatiedon kyläkohtaisten hoitosuunnitelmien tekemiselle.

Edistää ympäristönsuojelua ja kestävästä kehitystä, vahvistaa paikallista identiteettiä, edistää viihtymistä

Rakennetun ympäristön hoidon ja kehittämisen on perustuttava alueen ominaispiirteiden ja kulttuuriarvojen tuntemiseen. Projekti pyrkii sellaisten maisematarvojen määrittämiseen ja säilyttämiseen, jotka vahvistavat paikallista identiteettiä ja vaikuttavat sitä kautta asukkaiden viihtymiseen.

Kulttuuriympäristön arvottaminen palvelee suunnittelua ja rakennetun ympäristön suojelua maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla. Inventoinnin yhteydessä levitettävä tieto vanhojen rakennusten korjausperiaatteista ja korjausavustuksista edistävät kestävästä kehitystä.

Kehittää kulttuuriympäristötiedostoja ja niiden käytettävyyttä

Rakennuskulttuuritiedostot ja muinaisjäännösrekisterit kirjoitetaan ATK:lle ja sidotaan karttakoordinaatteihin. Inventointitietokanta on rakennettu siten, että tiedot kohteiden kulttuurihistoriallisesta merkityksestä voidaan siirtää osaksi paikkatietojärjestelmää (GIS). Muinaisjäännöksistä luodaan Access-muotoinen taulukko ja tiedot siirretään Mapinfoon. Kulttuurimaisemakopiot digitoidaan Mapinfoon ja siirretään samaan mittakaavaan peruskarttojen kanssa (1:20 000). Kunnat ja alueelliset viranomaiset saavat siten aineiston käyttöönsä sähköisessä muodossa.

Yhteys ohjelmiin:

Projekti toteuttaa Varsinais-Suomen kehittämissuunnitelmissa asetetut tavoitteet:

Varsinais-Suomen tavoite 2- ohjelma 2000-2006. Esim. 3.2. Ympäristön tilan säilyttäminen ja parantaminen ja 3.4. Matkailun ja kulttuurin kehittäminen sekä elinympäristön parantaminen ja viihtyisyyden lisääminen. Kohta 6.3. Ympäristö ja kestävä kehitys: *"Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys, jolla taataan, että hyvinvoinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle ja vaalitaan mm. tasa-arvoa, taiteen eri lajien elinvoimaisuutta, kansanperinnettä, maisemaa sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja asuinympäristöjä."* 9.1.4b: *Säilytetään ja kunnostetaan arvokkaimmat kaupunkimiljööt, ts. säilytetään kulttuuri- ja perinnetta... Ympäristön omaleimaisuuden säilyttämiseksi sekä erityisarvojen ja kestävästä kehityksen edistämiseksi lisätään tietoisuutta oman alueen ympäristöstä..."*

Maaseutusuunnitelma. (3.0): Kylän kunnostaminen ja kehittäminen sekä maaseutuperinnön suojeleminen ja säilyttäminen. *"Maaseudun kulttuuriperinnön suojeleminen ja säilyttäminen on tärkeää kylän identiteetille ja sitä kautta kylässä viihtymiselle. Kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää myös elinkeinotoiminnassa ja näin luoda uusia työtilaisuuksia alueelle. Esim. tuettavia toimenpiteitä: paikallishistorian ja perinteen tallentaminen ja esille tuominen, maisemallisesti tärkeiden rakennusten ja kulttuuriympäristön hoito..."*

Lounais-Suomen ympäristöohjelma. 4.7 Rakennettu ympäristö ja kulttuuri-maisema. Tavoitteet vuoteen 2005: *"Yhdyskuntien viihtyisyä, historiallisesti monimuotoinen ja ajallisesti kerroksinen elinympäristö on säilytetty ja kulttuuriympäristö on pysynyt elävänä. Maaseutu on säilynyt elinvoimaisena niin, että perinteisten elinkeinojen muovaamat maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön erityispiirteet ovat säilyneet."*

Varsinais-Suomen kehittämisohjelma. TPK 5.3. *"Ympäristön vaalimisen varmistamiseksi on jatkettava historiallisten muistomerkkien ja rakennusten sekä ympäristöjen ja maisemien inventointia sekä hoitoa. Hyvällä suunnittelulla alueita ja kohteita voidaan käyttää erilaisiin tarkoituksiin suojeluarvoa vaarantamatta."*

Varsinais-Suomen matkailuohjelma. 3. Matkailun infrastruktuurin kehittäminen. 3.2. Kulttuuri ja vapaa-aika sidotaan osaksi maakunnan matkailumarkkinointia. *"Maakunnan tulee hyödyntää alueen kulttuuria ja historiaa vienti-artikkelina alueen tunnetuksi tekemisessä sekä matkailun kehittämisessä."*

Lounais-Suomen Itsenäiset Maaseutuyrittäjät, LSIM ry. Ohjelmaluonnos vuosille 2000 - 2006 (8.2.5): Esim. *"Maisema- ja rakennusinventointien avulla voidaan tunnistaa erityisesti säilyttämisen arvoiset kokonaisuudet ja maisemaan kohdistuvat uhat. Inventoinnit ovat omiaan lisäämään alueella asuvien ihmisten kiinnostusta ympäristöönsä ja aktiivisuutta sen hoitoon ja säilyttämiseen. Samalla tietoisuus oman alueen menneisyydestä sitouttaa väestöä omaan paikkakuntaansa."*

Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry. Ohjelmaluonnos 2000-2006.

Toteutus: Projekti jakautuu vuosille 2000-2004:

Vuosi 2000: Projektin käynnistäminen ja tavoitteiden sekä aikataulujen täsmentäminen yhdessä alueen kuntien kanssa.

Jatketaan Salon ja Kiikalan rakennusinventointeja. Laaditaan Salon ja Kiikalan inventoiduista kylistä ja kaupunginosista kulttuurimaisemakopiot. Digitoidaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kulttuurimaisemakopiot. Inventoidaan Salon muinaisjäännökset (vastuu museovirasto).

Vuosi 2001: Saatetaan loppuun Kiikalan ja Perttelin rakennetun ympäristön inventoinnit, jatketaan Perniön ja Someron inventointeja sekä aloitetaan työ Kiskossa ja Suomusjärvellä. Aloitetaan ja jatketaan maisemahistorian karttojen laatimista Halikossa, Perttelissä, Salossa, Muurlassa, Särkisalossa, Perniössä, Somerolla, Kiikalassa ja Suomusjärvellä.

Inventoidaan Kiskon ja Perttelin muinaisjäännökset.

Vuosi 2002: Jatketaan em. inventointeja ja maisemahistorian selvitystyötä. Inventoidaan Kiikalan, Muurlan ja Särkisalon muinaisjäännökset.

Vuosi 2003: Saatetaan loppuun inventoinnit, maisemahistorian selvitystyöt. Määritetään alueen kulttuuriarvot ja viedään ne osaksi paikkatietojärjestelmää. Laaditaan raportit ym. selvitykset. Aloitetaan esimerkkikylien hoitosuunnitelmien ja kuntien rakennettua kulttuuriympäristöä koskevien sähköisten esitteiden suunnittelu.

Vuosi 2004: CD-Rommit, mallikylien hoitosuunnitelmat ja internetesitykset valmistuvat. Loppuraportti ja projektin päättäminen.

Työmäärä/kunta (kk)	2000	2001	2002	2003	2004
- Halikko (2+7)	2	1	1	3	2
- Kiikala (11)	4	2	2	1	2
- Kisko (14)		4	4	4	2
- Kuusjoki (1,25)				0,25	2
- Muurla (8)		2	2	2	2
- Perniö (13)		3	4	4	2
- Pertteli (1+10)	1	3	3	2	2
- Salo (13,5)	4	3	1,5	3	2
- Somero (9,5)		2	2	3,5	2
- Suomusjärvi (10)		3	3	2	2
- Särkisalo (7)		1	2	2	2
Kylien hoitosuunnitelmat, rap. monistus				4	5
Yhteensä (116,27)	11	24	24,5	30,75	27

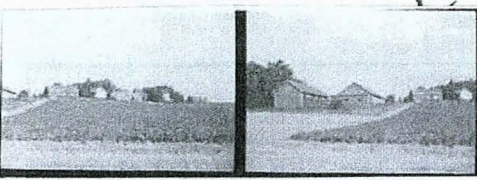
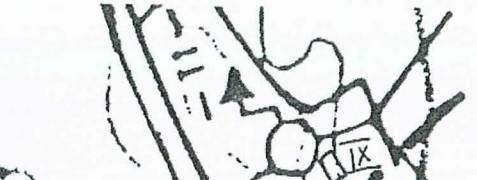
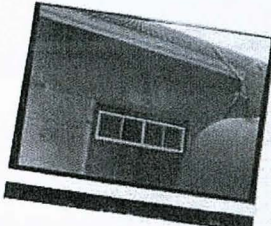

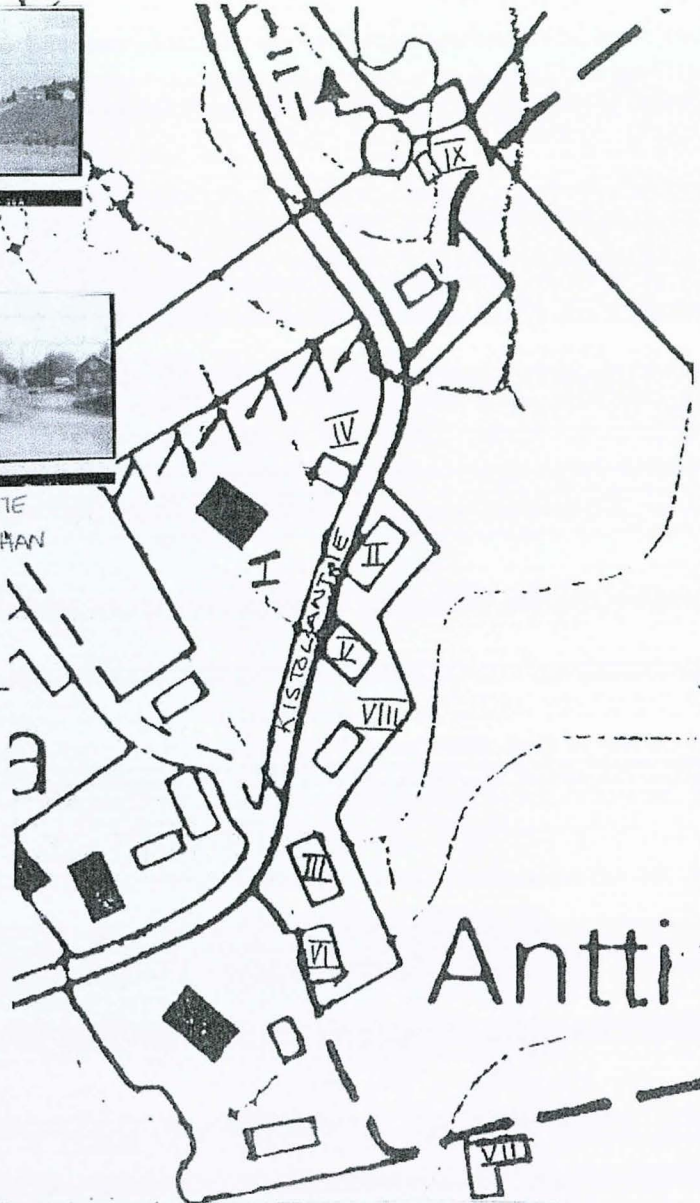

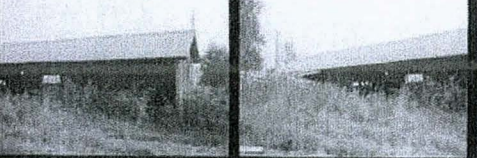

Vastuu: Turun maakuntamuseo vastaa projektin käytännön järjestelyistä, työn ohjauksesta, työtiloista ja laitteista sekä taloudenhoidosta. Museo palkkaa projektihenkilöstön. Kuntien ja Varsinais-Suomen liiton rahoitusosuus maksetaan Turun maakuntamuseolle. Projektin taustaorganisaationa toimii Varsinais-Suomen kulttuuriympäristötyöryhmä. Projektin ohjausryhmä muodostetaan kulttuuriympäristötyöryhmän, alueellisten Leader-toimintaryhmien ja alueen kuntien nimeämistä edustajista.

Projektin johtajana toimii Turun maakuntamuseon tutkija Kaarin Kurri, joka vastaa myös rakennetun ympäristön inventoinnin ja kulttuuriarvojen määrittelytyön ohjauksesta. Muinaisjäännösten inventointia ohjaa museon tutkija Heljä Brusila. Projektihenkilöstönä käytetään mahdollisuuksien mukaan ao. kunnista kotoisin olevia sopivan koulutuksen omaavia henkilöitä.

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO KOHDEINVENTOINTILOMAKE			MUSEOVIRASTO/ Turun maakuntamuseo
1. Lääni	Turun ja Porin lääni	3. Kohde	
2. Kunta	Muurila	ANTTI 1/3	
4. Kylä/Rekisterinumero	5. Kaup.osa/Kortteli/Talo	6. Kohdetyyppi	
Kistola	5:16		
7. Peruskartta/Koordin.	8. Osoite	9. Omistaja ja omistajan osoite	
202111 6691650/2459210	Kistolantie 153 25130 Muurila	Jari Saarnilemi	
10. RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	I	II	III
Nyk.käyttö	asuinrakennus	sikala	varasto
Alkup.käyttö	asuinrakennus	navetta	talli (navetta)
Rak.aika	1914	1899	1904
Suunnittelija	Juho August Aitamurto		
Kerrosluvu	1	1+1	1+1
Perusta	lohkokivi	lohkokivi	lohkokivi
Runko	hirsi	lohkokivi	lohkokivi
Kattomuoto	satula	satula	satula
Kate	profiloitu savitiili	profiloitu sementtitiili	profiloitu sementtitiili
Vuoraus	pysty-vaakapontti	-	-
Ulkovärit	valk.	graniitinpunainen	graniitinpunainen
Kunto	hyvä	hyvä	hyvä
Erityispiirteet	kuisti alkuperäinen, yläkerran päätyikkunat, veistetyt kukonpojat, tympanonkoristeet		
11. RAKENNUSHISTORIA			
Antin tila käsittää osan entisestä Vuotilan ratsutilasta, joka muodostui 1660-luvulla neljästä Gotthard Wellingkille lahjoitetusta tilasta. Tila nautti sälerivapautta v:sta 1665, peruutettiin v. 1682-83 ja muodostettiin ensin kruunun virkataloksi ja sitten ratsutilaksi. Vuotila jaettiin 1766 kahteen ja isossajaossa 1788 kolmeen osaan Kustaa Juhanojan (Suutarin), Antti Simonpojan (Vuotila) ja Eerik Eerikpojan (Ainike) kesken. Vuotila ostettiin perinnöksi 1800 ja siihen yhdistettiin Kortin eli Mikkelin räissitila kuin myös Vuotilasta isossajaossa erotetut Ainike ja Suutari 1910-1930-lukujen välillä. Antin tila perustettiin 1959, jolloin yhdistettiin tilat Töllä 1:20, Ainike 1:38, Vuotila 1:40, Suutari 1:57 ja Kortti 4:26. Antista erotettiin tällöin Grankullan peltola (Grankulla on Kaukolan kantatila). 1986 Antista erotettiin Ala-Antin tila.			
Antin nykyinen pääarakennus näyttäisi sijaitsevan samalla paikalla kuin Mikkelin pääarakennus isonjaon aikana. Mikkelin eli Kortin tila oli Joensuun kartanon ulkotila ja isonjaon aikana Magnus Wilhelm Armfeltin omistuksessa. Kortti oli ilmeisesti tuolloin, ennen tilan erottamista Joensuusta yhdysviljelyksessä kylän toisen räissitilan Tuomolan eli Jesperin kanssa. Isonjaon aikaan Korttia viljeli Kristofer Eerikpoika. Isonjaontäydennyksen aikaan 1890-luvulla Kortin pääarakennus on siirtynyt toiselle puolelle tietä, nykyisten ulkorakennusten paikoille. Nykyisen päärakennuksenkin paikalla on rakennus, joka saattaa olla vanha päärakennus.			
Antin tilan kantatila Vuotila sijaitsi isonjaon aikana suunnitellun nykyisen Ala-Antin päärakennuksen paikalla. Tämä onkin luonnollista, sillä ennen nykyisen päärakennuksen valmistumista Ala-Antin asuinrakennus oli Antin tilan päärakennus ja sijaitsi vanhalla kantatilan paikalla. Ala-Antin pihassa sijaitseva Ainiken päärakennus oli niinkään niillä sijallaan jo isonjaon aikaan. Suutarin tottia ei isojakokarttaan ollut merkitty, ja saattaa olla mahdollista ettei sitä vielä tuolloin ollutkaan, sillä Suutari lohkottiin Vuotilasta vasta isossajaossa. 1800-luvulla Vuotilan tilakeskus siirrettiin nykyisen Porämäentien varteen, suunnitellen nykyisen Mäkirinteen (1:30) tilan paikalle. Rakennukset on merkitty vuoden 1890 isonjaontäydennyskarttaan, eikä liene mahdollista, että Vuotilan 1800-luvulla rakennettu päärakennus olisi edelleen olemassa Mäkirinteen nykyisenä 1800-luvulla rakennettuna asuinrakennuksena. Vuotilan mitsli isonjaontäydennyksen aikaan Johan Lehtio, joka omisti myös Suutarin tilan. Suutarin rakennuksia ei isonjaontäydennyskartassakaan näy. Isonjaontäydennyksen asiakirjoissa mainitaan Antin tilan omistajana Johan Gustaf. Antti muodosti tuolloin 1/4, Ainike 1/2, ja Suutari sekä Vuotila 1/4 jaelusta Vuotilasta.			
Antin nykyinen päärakennus rakennettiin 1914 Pomparin isännän kanttori Juho August Aitamurron (aik. Fagerström) piirustusten mukaan. Sama henkilö suunnitteli Eskolan talon, joka on pohjakaavaltaan samanlainen, mutta peilikuva Antin talon kanssa. Aitamurron suunnittelema on myös Muurlan kirkonkylän vanha kansakoulu. Raennus jäi heti valmistuttuaan vaille käyttöä, kun isäntä Kaarlo Uotila muuttikin takaisin vanhaan päärakennukseen (Ala-Antti). Uusi rakennus otettiin isäntäväen käyttöön vasta sodan jälkeen. Sitä ennen rakennuksessa asui työväkeä. 1939 Antin tilan omistajiksi tulivat veljekset Kaino ja Gunnar Saarniniemi, joista toinen asui uudessa ja toinen vanhassa päärakennuksessa.			
Rakennus I on sydänseinäpohjakaavainen, pihan puolella ovat tupä, eteiset, salikamari ja alunperin isännän huoneena toiminut kamari. Puutarhan puolella ovat sali, ruokasali ja tupakamari. Samalla pohjakaavaa voi pitää sivukamarillisena paritupana. Rakennuksen toisessa päässä ovat tupä ja tuokamari ja toisessa päässä sali ja salikamari. Välissä on isännän huone ja ruokasali sekä eteiset ja eteiskamari. Tupä on siirretty tupakamariin.			
12. LÄHIYMPÄRISTÖ			
Antti sijaitsee Kistolaa kylämaalla molemmin puolin Kistolantietä. Kylän suurimpana tilana Antin tila on levittäytynyt rakennuksineen laajalle alueelle, jonka läpi Kistolantie kulkee lähes n. viistään lähtien kivinavettaa (II)			
13. SÄILYMISEDELLYTYKSET (uhkatekijät, kaavallinen tms tilanne, päätökset)			
Kohde sijaitsee MT-1 -alueella, joka on maatalousaluetta, joka käsittää arvokkaan kulttuurimaiseman. Tilan omistaja on kiinnostunut rakennusten säilyttämisestä ja päärakennuksen saattamisesta vanhaan asuunsa.			
14. LUETTELOINTIPERUSTE Vanha useasta tilasta koostuva kantatila.		15. Rakennus- historiallinen	☒
		16. Historiallinen	☒
		17. Maisemallinen	☒

18. OTE PERUSKARTASTA TAI ASEMAPIIRROS	19. POHJAPIIRROS TAI TIETOJA SISÄTILOISTA
20. VALOKUVAT Muurila 9/1997	
21. LÄHTEET (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat) Muurlan kunnan henkikirjan kiinteistöosa. Muurlan maarekisteri. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto. Jutikkala, Eino: Suomen katanot ja suurtilat. Isonjaonkartta ja -asiakirjat sekä isonjaontäydennyksen kartta ja -asiakirjat Kistolaa ja Kaukolan kylästä. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto. Saariluoma, Vilho ja Koivisto, Onni: Kotipitäjäni Muurila. Hämeenlinna 1957. Saariluoma, Vilho: Muurlalaisista rakennuksista, kylistä ja paikannimistä 1914. SKS:n käsikirjoituskokoelma no. 1495. Turun yliopiston kansatieteen oppiaineen kokoelmat. Pekka Mikkolan tekemä irvetointi Kistolaa kylän Mäkirinteen tiasta 1994.	22. LIITTEET
23. SUULLISIA TIETOJA ANTANEET Jari Saarniniemi, Laila Saarniniemi, Olavi Eräkunnas	24. LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄ , päiv. Johanna Kurppa 1997

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO KOHDEINVENTOINTILOMAKE			MUSEOVIRASTO/ Turun maakuntamuseo
1. Lääni	Turun ja Porin lääni	3. Kohde	ANTTI jatkolomake 2/3
2. Kunta	Muurila	4. Kohde	ANTTI jatkolomake 2/3
4. Kylä/Rekisterinumero	5. Kaup.osa/Kortteli/Talo	6. Kohdetyyppi	
Kistolaa			
7. Peruskartta/Koordin.	8. Osoite	9. Omistaja ja omistajan osoite	
10. RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	IV	V	VI
Nyk.käyttö	varasto	autotalli, varasto	varasto
Alkup.käyttö	aitta	väentupa	puuhuone, kärryvaaja
Rak.aika	1850-l.	1863?	1920-l.
Suunnittelija			
Kerros-luku	1+1	1	1+1
Perusta	lohkokivi	lohkokivi	lohkokivi
Runko	hirsi	hirsi	lauta
Kattomuoto	satula	satula	satula
Kate	profiiloitu sementtitiili	profiiloitu sementtitiili	profiiloitu sementtitiili
Vuoraus	-	peiterima	peiterima
Ulkovärit	pun./valk.	vaal.rusk./valk.	pun./valk./musta
Kunto	hyvä	hyvä	hyvä
Erityispiirteet	alkuperäiset ovet		päädyssä katos, jossa on säilytetty kärryjä ja rekiä.
11. RAKENNUSHISTORIA			
<p>jota on laajennettu. Samalla vanhasta tuvasta on tehty ruokailutila. Salikamariin on tehty sauna, pesutilat ja pannuhuone. Väliovet on uusittu, ja vain yksi alkuperäinen ovi on säilynyt. Ruokasalissa on säilynyt salissa alunperin ollut lattiamatto ja jugendtyylinen monivärinen kaakeliuuni. Saunan teon yhteydessä vanhat T-ikkunat vaihdettiin nykyisiin leveisiin ja pareittain sijoitettuihin tuuletusikkunoilla varustettuihin maisemaikkunoihin yläkerran päätyikkunoita lukuunottamatta. Ruokasalin ikkunana oli alunperin kaksi pareittain aselettua T-ikkunaa (vrt. Pomparin ikkunat). Myös Eskolan ruokasalin ikkuna on muilla ikkunoita suurempi. Kuisiti on säilynyt alkuperäisenä muotoisena, vaikka se onkin uusittu 1973. Omistajalla on tarkoitus vaihtaa ikkunat alkuperäiseen tyyliin ja kokoon. Tiilikatto on peräisin 1920-luvulta, jolloin alkuperäinen pärekatto vaihdettiin tiileen. Rakennus oli vähällä palaa kohta valmistumisensa jälkeen naapurin sahasta tulleesta kipinästä, ja tiiltä pidettiin paloturvallisempuna kuin pärettä. Tuvan alla on 1946 kaiveutu edelleen käytössä oleva kellari.</p> <p>Antin tilan navetta (II), joka nykyään on sikalana, rakennettiin ensimmäisen Kistolassa jo viime vuosisadan puolella 1899 J.H. Lehtisen toimesta. Takasivun kivet ovat karkeampitekoisia kuin julkisivun. Ajosilla rakennettiin rakennuksen lounaispäätyyn 1950-luvulla. Ajosillan alla oli maitohuone. Kivinen talli (III), joka on ollut alunperin Airiken navetta on vuodelta 1904. Sen ikkunat, ajosilla ja ajosillan komea ovi ovat alkuperäisiä. Molemmat rakennukset ovat säilyneet hyvin samoin kuin 1800-luvulta peräisin oleva aitta alkuperäisine ovineen.</p> <p>Rakennus V on toiminut väentupana, ja on isännän mukaan tilan vanhimpia rakennuksia. Mikäli Suomen kartanot ja suurtilat -kirjassa tarkoitetaan palvelusväen asunnolla tätä rakennusta, on se vuodelta 1863. Tilan vanhan emännän mukaan palvelusväen asunnolla voidaan tarkoittaa myös Airiken entistä päärakennusta. Paitsi palvelusväen asntona, rakennus on toiminut myös tilan vanhan väen syyntilutupana. Viimeksi rakennuksessa on asuttu 1980-luvulla. Päädyssä purettiin mm. karjakeittiön sisältänyt vinkkeli 1950-luvun alussa. Rakennuksessa oli alunperin kaksi asuntoa, nykyään asuntoja on vain yksi. Sisäänkäyntien edestä on purettu kuisit ja tilalle rakennettu ovikatokset. Rakennuksen alla on kivikellari. Autotallina toimiva pääty on rakennettu jälkeempään.</p> <p>Rakennus VI on puuvaja, ja sen yläkerrassa on säilytetty ajokalustoa. Kulloinkin käytössä olleita ajopelejä säilytettiin rakennuksen päädyssä olevan katoksen alla. Alakerran puuvajassa on pölkkyjen halkomista varten mottorilla toimiva "halkokone".</p> <p>Huonokuntoinen puimala (VII) sijaitsee lähellä Karhujokea, ja se purettaneen lähiaikoina. Verstasrakennuksen VIII rakensivat Yrjö Honkasalo ja Lauri Saaminiemi kuorma-auton autotalliksi. Tilalla oli henkilöautokin sodan jälkeen, ja sen kuljettaja oli Urpo Santasaari. Tilalle perustettiin saha sodan jälkeen, kun Tuomolan saha lopetti toimintansa tulipalon takia. Huhun mukaan Anttila myyttiin sika mustaan pörssiin ja siasta saaduilla rahoilla ostettiin sirkkeli. Saha toimi viime vuoteen asti, ja aikoinaan sahanna oli Yrjö Honkasalo. Sahana päässä oli riihi, josta tehtiin myöhemmin kuivuri. Kuivuri purettiin 1985. Saha sijaitsee Kiikunmäellä, jossa oli ennen kyläkeinu. Mäellä on huhuttu sijaitsevan myös esikristillisen kalmiston, mitä asiaa ei ole tutkittu.</p>			
12. LÄHIYMPÄRISTÖ			
13. SÄILYMEDELLYTYKSET (uhkatekijät, kaavallinen tms tilanne päätökset)			
14. LUETTELOINTIPERUSTE			
15. Rakennus-historiallinen ☐			
16. Historiallinen ☐			
17. Maisemallinen ☐			

18. OTE PERUSKARTASTA TAI ASEMAPIIRROS	19. POHJAPIIRROS TAI TIETOJA SISÄTILOISTA
  <p>PIHAPIIRIÄ ETELÄSTÄ</p> <p>KISTOLANTIE KULLEE PIIRAN KÄPI</p>	 <p>Antti</p>
20. VALOKUVAT Muurila 9/1997 ja 10/1997	
  	
21. LÄHTEET (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat) Muurilan kunnan henkilökirjan kiinteistöosa. Muurilan maarekisteri. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto	22. LIITTEET
23. SUULLISIA TIETOJA ANTANEET	24. LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄ, päiv. Johanna Kurppa 1997

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO KOHDEINVENTOINTILOMAKE		MUSEOVIRASTO/ Turun maakuntamuseo	
1. Lääni	Turun ja Porin lääni	3. Kohde	
2. Kunta	Muurila	ANTTI jatkolomake 3/3	
4. Kylä/Rekisterinumero Kistola	5. Kaup.osa/Kortteli/Talo	6. Kohdetyyppi	
7. Peruskartta/Koordin.	8. Osoite	9. Omistaja ja omistajan osoite	
10. RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	VII	VIII	IX
Nyk.käyttö	varasto	verstas	saha
Alkup.käyttö	puimala	atotali, verstas	saha
Rakaa	1910	1937	1946
Suunnittelija			
Kerrosluku	1	1	1
Perusta	nurkkakivet	lohkokivi	lohkokivi
Runko	lauta	lauta	lauta
Kattomuoto	satula	satula	satula
Kate	profiloitu pelti	profiloitu sementtitiili	profiloitu pelti
Vuoraus	pystylauta	peiterima	pystylauta
Ulkovärit	pun.	pun./valk.	harmaa/pun.
Kunto	huono	hyvä	hyvä
Erityispiirteet			
11. RAKENNUSHISTORIA			
<p>Kotipitäjäni Muurla -teoksen mukaan Vuotilan omistajat vuodesta 1648 lähtien ovat seuraavat: hovioikeuden varapresidentti Gotthard Wellingk 1648-56, lähettiläs Gotthard Wellingk, kuoli 1663, hovioikeuden asessori Gustav Mauritz Wellingk -1682, kruunu 1683-99 (kometin virkatalona 1685-90, luutnantin virkatalona 1691-98), luutnantti Kristoffer Haartman -1700 ja hänen leskensä Katarina -1703, kirkkoherran apulainen Samuel Lundanus 1704-08, Esko Heikinpoika 1709-10, Juhani Simonpoika 1711-13, Simo Juhaniinpoika 1714-56, Juhani Simonpoika 1757-65, leski Kirsti -1767, hänen veljensä Antti Simonpoika 1768-90, leski Maria -1795, Mikko Antinpoika 1796-1837, hänen poikansa Kristoffer Uotila 1838-69, merimies Karl Gustav Sjöholm 1871-1900, edellisen poika Kaarlo Kustaa Uotila 1900-1939, K.Uotilan sisarenpojat Kaino Emil ja Gunnar Isidor Saarniemi, Markku Saarniemi, Jari Saarniemi.</p>			
12. LÄHIYMPÄRISTÖ			
13. SÄILYMEDELLYTYKSET (uhkatekijät, kaavallinen tms. tilanne, päätökset)			
14. LUETTELOINTIPERUSTE		15. Rakennus-historiallinen ☐ 16. Historiallinen ☐ 17. Maisemallinen ☐	

18. OTE PERUSKARTASTA TAI ASEMAPIIROS	19. POHJAPIIROS TAI TIETOJA SISÄTILOISTA
20. VALOKUVAT Muurla 9/1997	
21. LÄHTEET (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat) Muurlan kunnan henkikirjan kiinteistöosa. Muurlan maarekisteri, Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto	22. LIITTEET
23. SUULLISIA TIETOJA ANTANEET	24. LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄ, päiv. Johanna Kurppa 1997

MUURLA - ÄIJÄLÄ

Kylän/kaupunginosan inventointitiedot

KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVO	ARVOTUS
Rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokas	
PERUSTELU	
MAISEMA	
Äijälän kylä sijaitsee Muurlan kunnan eteläosassa kahden muun kunnan rajalla, Perniön ja Salon (ent. Uskelan).	
Asutus kylässä on keskittynyt muutamia hajallaan sijaitsevia kohteita lukuunottamatta Myllytyrntien, Äijäläntien, Teerikalliontien ja Tuohituntien varsille. Myllytyrntie, Äijäläntie ja Teerikalliontie eroavat Tuohituntiestä lähes samalla paikalla, ja niitten varrella on kylän enin asutus.	
HISTORIA	
Äijälän kylä on Kotipitäjäni-Muurla -kirjan mukaan ollut olemassa jo 1300-luvulla, ja oletetaan myös, että vanhojen maanomistusolojen mukaan Äijälä edustaisi asutuksen vanhaa kerrostumaa. Äijälästä on löydetty rautakautisia 400-luvun esineitä, mm. kaksi skandinavista keihästä ja kilvenkukupuraa, sekä harvinainen eläimenpäihin päättyvä jousisolki (ns. ristisolki). Löytöpaikka on sijainnut kuivatetun Alasjärven järviolueella, jolla lienee ollut hautoja tai suuri kalmisto. Äijälästä on löytynyt myös soikea tuluskivi ja kirves.	
Äijälän kylä on keskiajalla kuulunut vuoden 1540 maakirjan mukaan Halikon pitäjään ja Salon verokuntaan. Apuveroa maksaneita talouksia oli tuolloin viisi. Äijälän kahden kantatilan jako on saattanut tapahtua jo tuolloin veljesten kesken, sillä maakirjassa tilojen omistajina ja veronmaksajina mainitaan Jacob Larsson ja Anders Larsson sekä Anders Pedersson ja Simo Pedersson.	
Osin Äijälän kylässä on sijainnut Alasjärvi, joka on kuivatettu kokonaan vuosien 1835-55 aikana. Vesijättömaasta pääsi hyötymään yhteensä 22 lähiseudun tilaa, mm. Äijälän kaikki talot. Nykyään entisen Alasjärven läpi virtaa Perniön- eli Muurlanjoki, kuten sitä Muurlassa kutsutaan. Vieläkin keväisin Alasjärvi saattaa tulvia niin, että Muurlanjoen yli kulkeva silta ja tie joudutaan sulkemaan. Juuri Alasjärven tulvimisen takia Pullolaan perustettiin koulu: lasten koulumatka oli syksyisin ja keväisin hankala.	
Kylässä on toiminut kauppa viimeksi 1940-50-lukujen taitteessa, koulu toimi vuosisadan alusta vuoteen 1966, ja meijeri 1880-luvulta 1930-luvulle. Aloitteessaan meijeri oli paikkakunnan ensimmäinen.	
Kantatiloja kylässä on ollut alunperin kaksi: Ylös- ja Alas-Äijälän rustholit, jotka molemmat ovat jaettu kahtia. Kuten jo edellä mainittiin, tilojen kahtiajako voi olla tapahtunut jo 1500-luvulla. Ylös-Äijälän rustholiin molemmat puolikkaat ovat sijainneet nykyisen Keskitalon paikalla. Ylös-Äijälän rustholin toisen puolikkaan nimi oli Kanturi, ja toisen Keskitalo. Kanturi liitettiin sittemmin Alas-Äijälän tilaan, jonka omistuksessa nykyinen Kanturi on. (Nykyisellä Kanturilla ei liene kuitenkaan muuta yhteyttä alkuperäiseen Kanturiin kuin nimi.) Alas-Äijälän kahtiajaettu rustholi on sijainnut nykyisen Heinäkarin ja Jäpin paikalla. Puolikkaita on nimetty Ylistuvaksi ja Alastuvaksi. Alas-Äijälän rustholi on yhdistetty 1916 Jäppi-nimiseksi tilaksi.	
NYKYTILA	
Kylän rakennukset kohdeinventoitiin kesällä 1996. Äijälän kylään kuuluvat maat ovat aikoinaan kuuluneet kylän kantataloille, ja useat kohteista ovat entisiä kantatalojen alustalaisia. Kohteista suurin osa on entisiä torppia ja muonamiestiloja. Kolme vielä isojaonjärjestelykartassa (1914-15) näkyvistä tiloista on hävinnyt, mutta kaikilla muilla paikalla on edelleen rakennuksia, tosin neljän kohteen rakennukset on uusittu 1920-30-luvulla. Hävinneistä tiloista kaksi, Kujanpään ja Kriston torpat ovat sijainneet nykyisen Myllytyrntien varrella. Kohteista Keskitalo, Nummila, Karimaa, Haantupa, Äijälän kansakoulu, Lehtimäki, Kulmala, Myllyoja, Pihlaja, Isopelto ja Metsäranta sijaitsevat mäen päällä Ylös- Äijälässä, vaikka ovatkin kuuluneet sekä Ylös-Äijälän että Alas-Äijälän ratsutiloille. Alas-Äijälässä lähellä kuivatettua Alasjärveä sijaitsevat Lehtola ja sen vierestä hävinnyt Elosen torppa, Haapala, Koivumäki ja Kanturi. Haapalan torppa on meriketty kuninkaankartastoon vuosilta 1776-1805. Erillään muusta kylästä Harjulan kylän lähellä sijaitsevat Koivulan ja Haanmäen entiset torpat Koivulantien varrella lähellä Perniön rajaa.	
Inventoiduista kohteista yksi, todennäköisesti muonamiehen asunto oli peräisin ilmeisesti 1700-luvulta (Kulmala). 1800-luvulta on kuusi kohdetta, joista kolme on torppia (Haantupa, Myllyoja ja Koivula), yksi ulkotila (Kanturi), ja kaksi kantatilan päärakennusta (Jäppi ja Heinäkari). Vuosisadan alusta kohteita on kuusi, joista kaksi on entisiä torppia (Koivula ja Haapala), yksi entinen kauppa (Nummila), yksi kansakoulu, yksi työväenrakennus (Isopelto) ja yksi	

Alueinventoinnit -Turun maakuntamuseo

26.4.2005

MUURLA - ÄIJÄLÄ

kantatilan päärakennus (Keskitalo). 1920-30-luvulta kohteita on niinkään viisi, joista kolme on entisiä torppia (Lehtimäki, Haanmäki ja Lehtola). 1940-luvulta kohteita on kaksi, joista toinen on rintamamiestila (Metsäranta) ja toinen entinen mäkitupa (Pihlaja), jonka rakennukset on uusittu.	
ERIKSEEN ARVOTETTU ALUE	ARVOTUS
Vanha kylätontti, pohjoinen	Seudullinen
Isojaon aikaan tontilla on ollut kaksi kantatilaa/osatila, nykyisin paikalla Jäpin kantatila (talonpoikaistalo 1809) ja osataloista muodostettu Heinäkarin tila (päärak.1896). Tontin vieressä ollut 1800-luvun lopulta 1900-luvun puolelle meijeri.	
ERIKSEEN ARVOTETTU ALUE	ARVOTUS
Vanha kylätontti, eteläinen	Seudullinen
Isojaon aikaan tontilla on ollut kahtia jaetun Äijälän rustholin molemmat osat. Nykyisin tontilla sijaitsee Keskitalon talouskeskus. Asuinrakennus 1900-luvun alusta. Aitta 1800-l. Karjarakennus 1927.	
LISÄTIEDOT	
21 kpl: Haanmäki, Haantupa, Haapala, Heinäkari, Isopelto, Jäppi, Kanturi, Karimaa, Keskitalo, Koivikko, Koivula, Koivumäki, Kulmala, Lehtimäki, Lehtola, Metsäranta, Myllyoja, Nummila, Pihlaja, Tyynelä ja Äijälän kansakoulu.	
VALOKUVAT	
Muurla 9 /1996 ja 15/1996	
PIIRUSTUKSET	
KARTAT	
ASIAKIRJAT	
LÄHTEET	
Varsinais-Suomen maakirja vuodelta 1540./Koivisto, Onni ja Saarihuoma, Vilho: Kotipitäjäni Muurla. Hämeenlinna 1957./Muurlan maarekisteri. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto./Muurlan kunnan henkikirjan kiinteistöosa./Harjulan ja Äijälän kylien isojaonkartta 1789, kartta Ylös-Äijälän rustholista 1797 ja isojaonjärjestelykartta 1914-15. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto./ Suulliset lähteet: Ks. kohdeinventoinnit. Johanna Kurppa/Kesä 1996.	
INVENTOIJAJA	PVM
Tuula Ruskeeniemi	

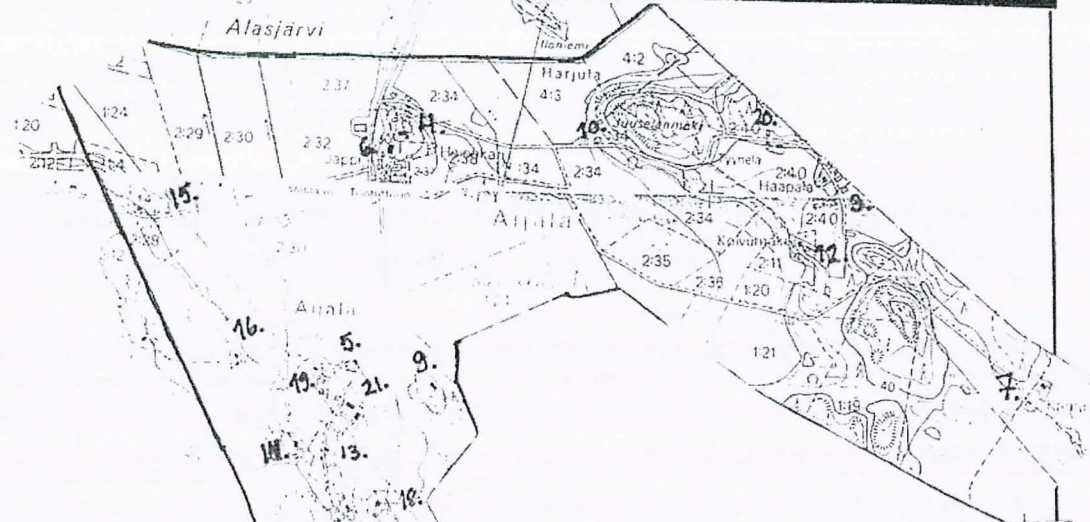
Alueinventoinnit -Turun maakuntamuseo

26.4.2005

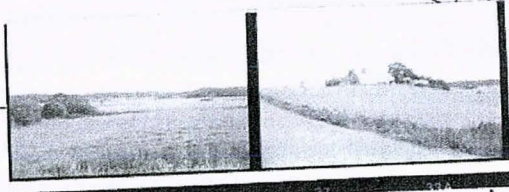
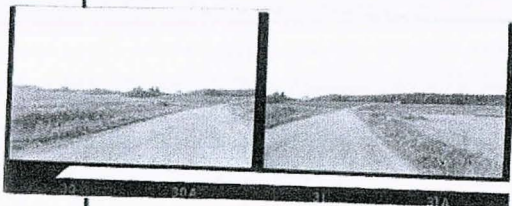
YLÖS-ÄIJÄLÄ HEINÄKARI

13. OTE PERUSKARTASTA TAI ASEMAPIIRROS

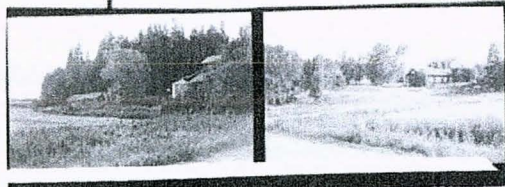

14. VALOKUVAT
Muurla 9/1996 ja 15/1996

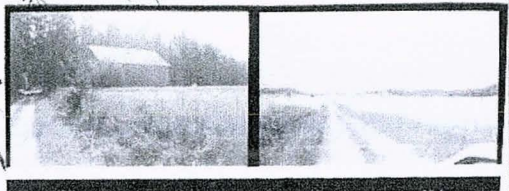
YLÖS-ÄIJÄLÄ

KESKITALO

HEINÄKARI

15. LÄHTEET (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)
 Varsinais-Suomen maakirja vuodelta 1540.
 Koivisto, Onni ja Saariluoma, Vilho: Kotipitäjäni Muurla. Hameeniemi 1957.
 Muurlan maarekisteri. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto.
 Muurlan kunnan henkikirjan kiinteistöosa.
 Harjulan ja Ajajänkä kylien isojoonkartta 1789, kartta Ylös-Ajajänkä rauhollista 1797 ja
 isojoonjärjestelykartta 1914-15. Varsinais-Suomen maanmittaustoimisto.

16. LIITTEET
 10 kpl

17. SUULLISIA TIETOJA ANTANEET

f.s. kändöinventoinnit

18. LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄ, päiv.
 Johanna Kurppa
 Kesa 1996

